

RECHT IN DE REGIO

Deskundigen in strafzaken

Mr. J.A.W. (Job) Knoester

Mw. H.K. (Karien) van den Doel, MSc

23 juli 2021

Xiringuito

Strandweg 9, Scheveningen

nederlandse vereniging van
jonge strafrechtadvocaten

Inhoudsopgave – Rinder West (Scheveningen) 23 juli 2021

Literatuur

- R.A. Hoving, *Deskundigenbewijs in het strafproces (diss)*, Wolf Legal Publishers 2017
 - H2 par. 4: De inzet van deskundigen in het Nederlandse strafproces (p. 54-63)
 - H2 par. 6.1: De inschakeling, de definitie en de taak van de deskundige (p. 72-76)
 - H2 par. 10: Het gebruik van deskundigenbewijs door de rechter (p. 182-197)
- R.A. Hoving, 'De deskundige in het gemoderniseerde Wetboek van Strafvordering', *Platform Modernisering Strafvordering* 2020.
- S. Ligthart, T. Kooijmans en G. Meynen, 'Tbs en Stooris. Enkele overwegingen voor de wetgever', *NJB* 2019/837
- M. Malsch e.a., 'DNA-rapportage: aanleiding voor debat?', *DD* 2014/2
- J.A.W. Knoester, 'De liefde voor tbs: een wankel evenwicht', *TPWS* 2015/27

Wet- en regelgeving

- Besluit register deskundige in strafzaken (besluit van 18 juli 2009, Stb. 2009, 330, laatstelijk gewijzigd bij Stb. 2019, 313, i.w.tr. op 1 januari 2020)
- Gedragscode Nederlands Register Gerechtelijk Deskundigen van 17 december 2015 (Stcrt. 2015, 47958).

Jurisprudentie

- HR 27 januari 1998, ECLI:NL:HR:1998:ZD0917 (Schoenmaker-arrest)
- HR 30 september 2014, ECLI:NL:HR:2014:2856 (benoeming zittingsrechter – noodzaaks criterium)
- HR 1 oktober 2019, ECLI:NL:HR:2019:1476 (horen deskundige die niet als deskundige is benoemd)

te maken voor een deskundige, waarvan de kwaliteit vooraf in algemene zin is gewaarborgd'.¹²² Het 'is de verwachting dat de rechter, het openbaar ministerie, politie en de verdediging bij voorkeur gebruik zullen maken van geregistreerde deskundigen'.¹²³ Registratie is ook een keurmerk voor deskundigen, want 'van een deskundige die is ingeschreven in het register mag worden aangenomen dat deze voldoet aan een zodanig kwaliteitsniveau dat deze in zijn algemeenheid geschikt is om op te treden als gerechtelijk deskundige'.¹²⁴ Kortom, het is de bedoeling dat het deskundigenregister werkt als database van geschikte deskundigen en kwaliteitskeurmerk voor deskundigen.

Het College gerechtelijk deskundigen is belast met de taak het deskundigenregister te beheren (art. 51k lid 1 Sv en art. 4 BRDS). Het College heeft tot taak (art. 4 BRDS): a) te beslissen op de aanvragen tot inschrijving in het deskundigenregister en de selectie van deskundigen, b) te bevorderen dat er per deskundigheidsgebied specifieke eisen worden vastgesteld en c) een gedragscode op te stellen. In uitvoering van deze laatste taak heeft het College de Gedragscode Nederlands Register Gerechtelijk Deskundigen opgesteld.¹²⁵ Het College houdt toezicht op het bureau van het NRGD dat de werkzaamheden grotendeels uitvoert.¹²⁶

4. De inzet van deskundigen in het Nederlandse strafproces

4.1 De omvang van de inzet van deskundigen in het strafproces

In het Nederlandse strafproces worden regelmatig deskundigen ingeschakeld.¹²⁷ Als organisatorische context voor de beschrijving van het Nederlandse omgang met deskundigenbewijs is het interessant om vast te stellen wie er als deskundigen worden ingeschakeld in het strafproces en hoeveel deskundigen worden ingeschakeld in het strafproces. Inzicht hierin kan worden verkregen door cijfers uit verschillende bronnen op een rij te zetten (par. 4.1). Verder wordt beschreven welke onderzoeksinstituten, overkoepelende deskundigenorganisaties en andere organisaties betrokken zijn bij de inzet van deskundigen in het Nederlandse strafproces (par. 4.2).

Het register van het NRGD is een startpunt bij de beantwoording van de vraag wie er als deskundigen in het Nederlandse strafproces worden ingeschakeld. Volgens de schatting

¹²² Besluit register deskundige in strafzaken, Stb. 2009, 330, p. 8.

¹²³ Besluit register deskundige in strafzaken, Stb. 2009, 330, p. 8.

¹²⁴ Besluit register deskundige in strafzaken, Stb. 2009, 330, p. 16.

¹²⁵ Op 1 januari 2016 is er een nieuwe gedragscode in werking getreden. Deze nieuwe gedragscode vervangt de gedragscode van 23 december 2009. Beide gedragscodes zijn te vinden in de digitale bibliotheek van nrgd.nl.

¹²⁶ Zie voor meer informatie over de werking van het College, Keulen e.a. 2010, p. 95-100 en De Ridder e.a. 2014, p. 39-48.

¹²⁷ Deze paragraaf heeft betrekking op deskundigen die formeel kunnen worden benoemd als deskundigen. Zie over de benoeming par. 6.1-6.4.

van de directeur van het bureau van het NRGD was 85% van het totale aantal deskundigen dat in het strafproces wordt ingeschakeld in 2014 geregistreerd.¹²⁸ Hoewel deze schatting niet is onderbouwd, is het wel een indicatie dat veel van de deskundigen die in het strafproces worden ingeschakeld in het register kunnen worden gevonden. Op 1 december 2016 stonden er in het Nederlands Register Gerechtelijk Deskundigen de volgende deskundigen geregistreerd: 22 DNA-deskundigen (bronniveau), 3 handschriftdeskundigen, 164 psychiaters voor volwassenen, 197 psychologen voor volwassenen, 40 psychiaters voor jeugdigen, 114 psychologen/orthopedagogen voor jeugdigen, 9 forensisch toxicologen, 3 deskundigen op het kennisgebied van analyse en interpretatie van verdovende middelen, 7 deskundigen op het kennisgebied van forensisch wapen- en munitieonderzoek, 2 deskundigen op het kennisgebied van toetsing aan de Wet wapens en munitie en 8 forensisch pathologen.¹²⁹ Verder is het register opengesteld voor deskundigen op het gebied van digitaal forensisch onderzoek. Het College heeft in 2014 besloten ook eisen te ontwikkelen voor de kennisgebieden rechtspsychologie, forensische geneeskunde, bloedspoorpatroonanalyse, DNA op handelingsniveau en schotrestonderzoek.¹³⁰

De deskundigen die in het NRGD staan geregistreerd kunnen in twee groepen worden verdeeld: de forensisch-technische deskundigen en de gedragsdeskundigen. De forensisch-technische deskundigen zijn werkzaam op het kennisgebied van de criminalistiek: de toepassing van technische en (natuur)wetenschappelijke methoden en technieken van sporenonderzoek ten behoeve van de waarheidsvinding in de rechtspleging.¹³¹ De gedragsdeskundigen zijn de psychiaters, psychologen en orthopedagogen die onderzoek doen naar de geestesgesteldheid van de verdachte. In het NRGD staan veel meer gedragsdeskundigen geregistreerd dan forensisch-technische deskundigen. Er stonden per 1 december 2016 54 forensisch-technische deskundigen geregistreerd tegenover ongeveer 500 gedragsdeskundigen.¹³²

Het verschil in het aantal geregistreerde forensisch-technische deskundigen en het aantal geregistreerde gedragsdeskundigen kan deels worden verklaard door de aantallen opdrachten die de deskundigen van de twee groepen jaarlijks uitvoeren in combinatie met de tijd die het kost een opdracht uit te voeren. Enerzijds lijkt een gedragskundig onderzoek meer tijd te kosten dan een forensisch-technisch onderzoek. Anderzijds werd in een enquête onder deskundigen die in het kader van het evaluatieonderzoek naar het functioneren van het NRGD werd gehouden de vraag gesteld: 'Bij hoeveel strafzaken was u in 2013 in welke hoedanigheid dan ook betrokken als gerechtelijk deskundige?'. Uit de reacties op deze enquête bleek dat geregistreerde forensisch-technische deskundigen bij gemiddeld 113,9 strafzaken waren betrokken, terwijl geregistreerde gedragsdeskundigen bij gemiddeld 17,4

¹²⁸ Smithuis 2014, p. 57.

¹²⁹ De geregistreerde deskundigen zijn te vinden op nrgd.nl onder 'Zoek een deskundige'.

¹³⁰ Nieuwsbrief NRGD april 2014, editie 49.

¹³¹ Broeders 2008, p. 17. Zie hoofdstuk 6, par. 6.3.2.

¹³² Het totale aantal geregistreerde gedragsdeskundigen is wat lager dan wanneer de registratie-aantallen bij elkaar worden opgeteld omdat sommige gedragsdeskundigen op meerdere gebieden zijn geregistreerd.

strafzaken waren betrokken.¹³³ De conclusie kan worden getrokken dat er minder forensisch-technische deskundigen nodig zijn, omdat zij in minder tijd meer rapporten kunnen schrijven dan gedragsdeskundigen.

Een andere invalshoek voor de beschrijving van de inzet van deskundigen is de productie van forensisch onderzoek door onderzoeksinstituten. Veel forensisch-technisch onderzoek in het kader van strafzaken wordt verricht door het Nederlands Forensisch Instituut. Uit het jaarverslag van het NFI in 2014 blijkt dat het ongeveer 56.400 producten heeft geleverd, onderverdeeld in digitale technologie en biometrie (1.500), forensisch chemisch onderzoek (6.100), humane biologische sporen onderzoek – waaronder DNA-onderzoek (42.500), medisch forensisch onderzoek (4.700) en microsporenonderzoek (1.400).¹³⁴ Op de website van het NFI staat dat 70% van de capaciteit van het NFI wordt besteed aan zaken waarin sprake is van een vermoeden van een misdrijf. Meestal gebeurt dat onderzoek in opdracht van het OM of de politie.¹³⁵ Dit zou betekenen dat er in 2014 ongeveer 39.480 producten zijn geleverd in het kader van strafzaken. Hiermee is nog weinig bekend over het aantal strafzaken waarin NFI-deskundigen optreden, omdat er in één zaak meerdere producten kunnen worden geleverd.

Inzicht in de omvang van de inzet van gedragsdeskundigen kan verder worden verkregen aan de hand van de financiële administratie van het Openbaar Ministerie. De inzet van deskundigen in het strafproces komt ten laste komt van het budget van het OM.¹³⁶ Dat geldt echter niet voor onderzoek verricht door het NFI, omdat het NFI rechtstreeks wordt gefinancierd door het ministerie van Veiligheid en Justitie en dus niet ten laste komt van de begroting van het OM.¹³⁷ Voor alle andere deskundigen geldt dat wanneer zij worden ingeschakeld door de officier van justitie, de rechter-commissaris of de zittingsrechter, eventueel op verzoek van de verdediging, dit terug te vinden is in de financiële administratie van het OM. De meeste deskundigen worden op deze manier ingeschakeld, met uitzondering van deskundigen die zonder benoeming door de verdediging worden ingeschakeld. De financiële administratie van het OM geeft dus een inzicht in de inzet van de gedragsdeskundigen en overige (niet NFI-) deskundigen in het strafproces. In het kader van de evaluatie van het Nederlands Register Deskundigen in Strafzaken zijn deze gegevens verzameld.¹³⁸ Onderstaande tabellen zijn overgenomen uit dit onderzoek.

¹³³ Resultaten enquête evaluatieonderzoek NRGD. Gedragsdeskundigen: gemiddeld 17.4, standaarddeviatie 18.3, aantal 142. Forensisch-technische deskundigen: gemiddeld 113.9, standaarddeviatie 127.46, aantal 13.

¹³⁴ 'Jaarverslag NFI 2014', NFI, forensischinstituut.nl (online, versie 26 mei 2016). Ook de geleverde producten in eerdere jaren zijn vermeld. In 2013: 60.900, in 2012: 55.300 en in 2011: 52.100.

¹³⁵ 'Forensisch onderzoek', NFI, forensischinstituut.nl/forensisch_onderzoek/ (op 1 december 2016)

¹³⁶ De Ridder e.a. 2014, p. 69.

¹³⁷ Koops e.a. 2010, p. 67.

¹³⁸ De Ridder e.a. 2014, p. 68-70.

2. DESKUNDIGEN IN HET NEDERLANDSE STRAFPROCES

Tabel 2.1 Aantal opdrachten aan deskundigen in het strafproces

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Psychiater	3.613	3.201	3.176	2.961	2.959	2.670	2.652
Psycholoog	5.337	5.446	5.460	5.761	5.745	5.254	5.119
Overig	795	737	931	1.000	1.614	1.813	2.441
Contra-expertise op verzoek verdachte	-	-	-	-	10	15	55
Totaal	9.745	9.384	9.567	9.722	10.328	9.752	10.267

Tabel 2.2 Productie strafrechtspraak (exclusief kantonzaken)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Rechtbanken	216.020	219.390	217.460	195.910	197.000	191.750	190.060
Appelcolleges	38.080	36.370	37.610	37.820	38.790	38.500	38.650
Totaal	254.100	255.760	255.070	233.730	235.790	230.250	228.710

Tabel 2.3 Aantal opdrachten aan deskundigen als % van het aantal strafzaken

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Inzet als % productie	3,8%	3,7%	3,8%	4,2%	4,4%	4,2%	4,5%

In tabel 2.1 wordt een overzicht gegeven van het aantal opdrachten dat volgens de financiële administratie jaarlijks wordt gegeven aan deskundigen. Er worden ongeveer 10.000 opdrachten per jaar gegeven aan deskundigen (zoals gezegd, exclusief deskundigen werkzaam bij het NFI). Onder de categorie overig vallen opdrachten aan forensisch-technische deskundigen die niet werkzaam zijn bij het NFI en opdrachten aan deskundigen werkzaam bij het NFI die buiten de gemaakte afspraken (het service level agreement)¹³⁹ vallen. De contra-expertise op verzoek van de verdachte wordt pas sinds 2011 als aparte categorie geregistreerd.¹⁴⁰ In tabel 2.3 wordt de verhouding weergegeven tussen het aantal opdrachten aan deskundigen en het aantal strafzaken (tabel 2.2). Tabel 2.3 kan niet worden gebruikt om vast te stellen in welk percentage van de zaken opdracht wordt gegeven tot het doen van een deskundigenonderzoek. Immers, het aantal opdrachten kan niet gelijk worden gesteld aan het aantal strafzaken waar een (gedrags)deskundige is ingeschakeld. Het komt regelmatig voor dat in één zaak meerdere (gedrags)deskundigen worden ingeschakeld en de inzet van NFI-deskundigen is hierin niet opgenomen. Tabel 2.3 kan wel worden gebruikt om te zien of het aantal opdrachten aan (gedrags)deskundigen ten opzichte van het aantal strafzaken is toe- of afgenomen. De conclusie is dat het aantal sinds 2010 redelijk stabiel is.

Weer een andere bron die een indicatie geeft van de inzet van deskundigen in het strafproces zijn de dossierstudies in het kader van een onderzoek naar de ontwikkeling van de

¹³⁹ In Ottow e.a. 2013, p.16 is een handig overzicht opgenomen van de diensten van het NFI waarvoor het OM wel en niet hoeft te betalen.

¹⁴⁰ De Ridder e.a. 2014, p. 68.

zaakswaarte van rechtszaken.¹⁴¹ De inzet van deskundigen is aangeduid als één van de factoren die van invloed zijn op de zaakswaarte van rechtszaken. In de dossierstudie is gekeken naar het aantal deskundigenrapporten in dossiers van zaken bij de meervoudige strafkamer in eerste aanleg en in hoger beroep. Bij de rechtbank zaten er in 2008 gemiddeld 0,97 deskundigenrapporten bij het dossier (85 rapporten in 88 dossiers) en in 2014 gemiddeld 0,80 deskundigenrapporten (60 rapporten in 75 dossiers).¹⁴² Bij het hof zaten er in 2008 gemiddeld 0,13 deskundigenrapporten bij het dossier (10 rapporten in 78 dossiers) en in 2014 gemiddeld 0,09 deskundigenrapporten (6 rapporten in 71 dossiers).¹⁴³

De bovenstaande cijfers geven een indicatie van de inzet van deskundigen in het Nederlandse strafproces. Het is echter lastig om op basis van deze cijfers harde conclusies te trekken. Met name kan niet goed worden vastgesteld in hoeveel strafzaken er formeel deskundigen worden ingeschakeld, omdat uit de cijfers niet kan worden afgeleid of de deskundigen in dezelfde of verschillende zaken zijn ingeschakeld. Dit kan alleen worden uitgezocht door middel van een specifiek daarop gerichte dossierstudie.¹⁴⁴ Een andere beperking van deze cijfers is dat deze slechts zien op formeel benoemde deskundigen. De hulp van personen die materieel gezien wel deskundig zijn maar formeel niet als deskundige hoeven te worden benoemd, komt niet terug in deze cijfers.

4.2 Onderzoeksinstituten en overkoepelende deskundigenorganisaties

Deskundigen kunnen alleen persoonlijk worden benoemd en geregistreerd in het NRGD.¹⁴⁵ De meeste deskundigen die worden ingeschakeld in het strafproces werken echter niet zelfstandig maar bij een onderzoeksinstituut. Ook kunnen ze zijn aangesloten bij een overkoepelende deskundigenorganisatie. Veel forensisch-technisch onderzoek is niet mogelijk zonder te beschikken over een compleet ingericht laboratorium.¹⁴⁶ Verder zijn de werkzaamheden van onderzoeksinstituten, overkoepelende deskundigenorganisaties en andere relevante organisaties, zoals registers, van belang voor de opleiding van deskundigen, de communicatie tussen deskundigen en juristen en de beoordeling van de betrouwbaarheid van deskundigenbewijs in het strafproces.¹⁴⁷ Voor welk onderzoeks-

¹⁴¹ Van der Ploeg & De Wit 2015.

¹⁴² Van der Ploeg & De Wit 2015, p. 36. De verschillen tussen 2008 en 2014 zijn volgens de onderzoekers niet significant. Overigens kunnen er in 1 zaak meerdere rapporten bij een dossier zitten.

¹⁴³ Van der Ploeg & De Wit 2015, p. 39. Bij het hof zat er grofweg in 1 op de 10 zaken een deskundigenrapport in het dossier. Ook hierbij zijn de verschillen tussen 2008 en 2014 volgens de onderzoekers niet significant en kunnen er in 1 zaak meerdere rapporten bij een dossier zitten.

¹⁴⁴ Hielkema heeft in 1992 een dossierstudie gedaan bij het arrondissementsparket te Rotterdam. Zie Hielkema 1996, p. 239-284. Hielkema stelde vast dat in 119 van de 470 zaken in totaal 168 deskundigen werden ingeschakeld (p. 269). Hielkema ging hierbij uit van een materieel deskundigenbegrip.

¹⁴⁵ Kamerstukken II 2007-2008, 31116, nr. 6, p. 11.

¹⁴⁶ Zie hoofdstuk 6, par. 6.2.2.

¹⁴⁷ Zie hoofdstuk 6, par. 6.2.3.

instituut de deskundige werkzaam is of van welke organisatie de deskundige deel uitmaakt beïnvloedt de beantwoording van vragen als ‘Is de deskundige in staat het deskundigenonderzoek te verrichten?’ en ‘Wat is de kwaliteit van dit onderzoek?’.

De kwaliteit van Nederlandse onderzoeksinstituten waar deskundigen die worden ingeschakeld in het strafproces werkzaam zijn, kan worden getoetst. De Raad van Accreditatie is de nationale accreditatie-instantie die toetst of ‘conformiteitverklarende organisaties’ voldoen aan bepaalde normen. Op die manier kan worden gegarandeerd dat er behoorlijk onderzoek wordt gedaan en dat de gebruikte onderzoeksmethoden betrouwbaar zijn. De standaard waaraan de Raad van Accreditatie forensische laboratoria toetst is de NEN-EN ISO/IEC-norm 17025¹⁴⁸ die ‘is bedoeld voor gebruik door laboratoria, voor de ontwikkeling van hun kwaliteitsmanagementsysteem en hun systemen voor administratieve en technische handelingen. ISO 17025 kan worden gebruikt door klanten van laboratoria, wetgevende instanties en accreditatieinstellingen voor het bevestigen of erkennen van de bekwaamheid van laboratoria.’¹⁴⁹

De wetgever vindt het belangrijk dat bepaald onderzoek alleen wordt uitgevoerd binnen daarvoor geschikte onderzoeksinstituten. Daarom heeft de wetgever bepaald dat DNA-onderzoek alleen mag worden uitgevoerd door een voor ISO-norm 17025 geaccrediteerd onderzoeksinstituut (art. 151a Sv jo. art. 7 Besluit DNA-onderzoek in strafzaken). Dit is in overeenstemming met de eisen die worden gesteld door de Raad van de Europese Unie in het kaderbesluit 2009/905/JBZ over de accreditatie van aanbieders van forensische diensten die laboratoriumactiviteiten verrichten. Volgens het kaderbesluit moesten voor december 2015 ook alle onderzoeksinstituten die dactyloscopisch onderzoek verrichten worden geaccrediteerd, inclusief de interne politiediensten. In het kader daarvan zijn art. 55c lid 5 Sv en art. 61a lid 1 Sv gewijzigd. Dit biedt een grondslag voor een algemene maatregel van bestuur waarin deze eis kan worden neergelegd.¹⁵⁰ Nadat de deadline al was verlopen heeft de minister van Veiligheid en Justitie in mei 2016 op basis van zeer restrictieve lezing van de richtlijn het Besluit identiteitsvaststelling verdachten en veroordeelden en het Besluit toepassing maatregelen in het belang van het onderzoek zo gewijzigd dat slechts die laboratoria moeten worden geaccrediteerd die vingerafdrukonderzoek uitvoeren in het kader van de uitwisseling van informatie tussen lidstaten.¹⁵¹

¹⁴⁸ De NEN-EN ISO/IEC 17025 is door de internationale organisatie voor standaardisatie (ISO), in samenwerking met de IEC (de internationale elektrotechnische commissie), opgesteld. In deze standaard staan algemene eisen voor de bekwaamheid van beproevings- en kalibratielaboratoria. De Europese (CEN/EN) en Nederlandse normenorganisatie (NEN) hebben de eisen voor waar een goed en competent laboratorium in het algemeen aan zou moeten voldoen, overgenomen. Al de genoemde organisaties zijn private organisaties die streven naar wereldwijde standaarden en normen, waar de afnemers zich vrijwillig aan houden.

¹⁴⁹ ‘Norm NEN-EN-ISO/IEC 17025:2005 nl. Algemene eisen voor de bekwaamheid van beproevings- en kalibratielaboratoria’, NEN, nen.nl/NEN-Shop/Norm/NENENISOIEC-170252005-nl.htm (op 1 december 2016)

¹⁵⁰ Kamerstukken II 2011-2012, 33352, nr. 3.

¹⁵¹ Stb. 2016, 171.

In Nederland hebben de volgende onderzoeksinstituten, overkoepelende deskundigenorganisaties en andere organisaties invloed op de inzet van deskundigen in het strafproces.

Nederlands Forensisch Instituut

In Nederland wordt verreweg het meeste forensisch-technische onderzoek uitgevoerd door het Nederlands Forensisch Instituut (NFI).¹⁵² Dit is (nog) niet veranderd, ondanks de initiatieven tot meer marktwerking bij forensisch-technische werkzaamheden.¹⁵³ Het NFI is in 1999 ontstaan uit een fusie tussen het Gerechtelijk Laboratorium en het Laboratorium voor Gerechtelijke Pathologie. Het NFI is een onafhankelijk overheidsinstituut. Het is een agentschap van het Ministerie van Veiligheid en Justitie.¹⁵⁴ In 2014 had het NFI 579 medewerkers (516,8 fte), waarvan 146 tekenbevoegd waren (en nog 21 daarvoor in opleiding).¹⁵⁵ Verscheidene medewerkers van het NFI zijn geregistreerd in het NRGD.¹⁵⁶ Zoals gezegd heeft het NFI in 2014 in totaal 56.400 producten afgeleverd.¹⁵⁷ Met het oog op de waarheidsvinding in strafzaken heeft het NFI van de minister de volgende kerntaken gekregen:¹⁵⁸

- a. het verrichten van onafhankelijk forensisch zaaksonderzoek op overwegend technisch, medisch-biologisch en natuurwetenschappelijk gebied en het ter zake daarvan uitbrengen van verslag;
- b. het ontwikkelen en implementeren van nieuwe onderzoeksmethoden en technieken ter bevordering van kennis op het gebied van forensisch onderzoek;
- c. het zijn van (inter)nationaal kennis- en expertisecentrum op het gebied van het forensisch onderzoek.

Het NFI doet onderzoek primair in opdracht van het OM, de politie en andere opsporingdiensten, de rechterlijke macht en het ministerie van Veiligheid en Justitie. Lange tijd waren dit de enige opdrachtgevers van het NFI, maar in de nieuwe taakbeschikking staat ook de mogelijkheid dat het NFI werk verricht in opdracht van andere Nederlandse en

¹⁵² Koops e.a. 2010, p. 7 schatten in dat nog geen 1% van het forensisch-technisch onderzoek wordt uitgevoerd door andere instellingen.

¹⁵³ Kamerstukken II 2011-2012, 33000 VI, nr. 106. Zie over de marktwerking: Koops e.a. 2010, Struiksma & Winter 2012 en Ottow e.a. 2013.

¹⁵⁴ Jacobs e.a. 2005, p. 30; Koops e.a. 2010, p. 28.

¹⁵⁵ 'Jaarverslag NFI 2014', NFI, forensischinstituut.nl (versie 26 mei 2016). Tekenbevoegdheid is een interne NFI-kwalificatie. Een tekenbevoegde deskundige bij het NFI is bevoegd om zelfstandig onderzoeksrapporten te tekenen. Om tekenbevoegd te worden moet de deskundige een interne opleiding volgen van 2 tot 4 jaar, zie B.J. de Jong e.a., 'Kwaliteitsbewustzijn zit in de genen', NFI, forensischinstituut.nl (online).

¹⁵⁶ Op 1 december 2016 waren van de geregistreerde forensisch-technische deskundigen werkzaam bij het NFI: 17 van de 22 DNA-deskundigen, geen van de 3 handschriftdeskundigen, 7 van de 9 forensisch toxicologen, alle 3 deskundigen op het gebied van analyse en interpretatie verdovende middelen, alle 7 deskundigen op het gebied van forensische wapen- en munitieonderzoek en 4 van de 8 forensisch pathologen.

¹⁵⁷ 'Jaarverslag NFI 2014', NFI, forensischinstituut.nl (online, versie 26 mei 2016).

¹⁵⁸ Regeling taken NFI, Stcrt. 2012, 9592

buitenlandse overheidsorganisaties, artsen en geneeskundigen, brandweer en ambulance-diensten én de advocatuur.¹⁵⁹ Binnen het NFI kan op ruim 40 vakgebieden onderzoek worden gedaan.¹⁶⁰ Het NFI is geaccrediteerd voor onderzoek op de deelgebieden: forensisch chemisch onderzoek (toxicologie, chemisch identificatieonderzoek, drugs), humane biologische sporen (haar, DNA), analyse van microsporen en vezels (glas, tape, verf, textiel, kruitresten, gereedschap, vuurwapens en ammunitie), pathologie, digitale technologie en biometrie (vingerafdrukken, handschrift en documentonderzoek) alsmede ‘forensic engineering’ (milieuonderzoek).¹⁶¹

Nederlands Instituut voor Forensische psychiatrie en psychologie

Het Nederlands Instituut voor Forensische psychiatrie en psychologie (NIFP) is een kennisinstituut voor forensische psychiatrie en psychologie. Het is een landelijke dienst van het Ministerie van Veiligheid en Justitie die onafhankelijke psychiatrische en psychologische expertise aanbiedt. De belangrijkste werkzaamheden zijn: de advisering van het OM en de rechterlijke macht (als opdrachtgevers) over onderzoeken naar de persoon van de verdachte en de bemiddeling tussen een gegeven onderzoeksopdracht en de beschikbare psychiaters en psychologen. Ook voert het NIFP zelfstandig klinisch onderzoek uit binnen het Pieter Baan Centrum (PBC), dat onderdeel is van het NIFP. Verder verzorgt het NIFP de begeleiding en opleiding van gedragsdeskundigen. Het NIFP houdt zich verder bezig met de behandeling van psychiatrische patiënten in gevangenissen en de doorstroom van deze gevangenen naar (vervolg)voorzieningen.¹⁶² De TBS-behandelingen vallen niet onder de verantwoordelijkheid van het NIFP.

Landelijk Register van Gerechtelijke Deskundigen

De Stichting Landelijk Register van Gerechtelijke Deskundigen (LRGD) is een onafhankelijke stichting die zich ten doel stelt een bijdrage te leveren aan de kwaliteit van deskundigenbewijs in de rechtspleging door het beheren van een openbaar register met gerechtelijke deskundigen die voldoende toegerust zijn om adequaat op te kunnen treden in de rechtspleging.¹⁶³ In het register van het LRGD zijn deskundigen opgenomen die werkzaam zijn in het strafrecht, het civiele recht en het bestuursrecht. Aan de opname in het register zijn voorwaarden verbonden. Door de Commissie van Toelating wordt getoetst of de deskundige voldoet aan deze voorwaarden. Het LRGD is in 2007 opgericht op particulier initiatief en heeft geen formele wettelijke basis. Het LRGD houdt een openbaar register bij dat door iedereen kan worden ingezien. Het wordt gefinancierd door de jaarlijkse

¹⁵⁹ Art. 2 Regeling taken NFI.

¹⁶⁰ ‘Forensisch onderzoek’, NFI, forensischinstituut.nl/forensisch_onderzoek/ (op 1 december 2016).

¹⁶¹ Annex to ISO/IEC 17025 Accreditation with number: L 146 of Nederlands Forensisch Instituut Den Haag. Geldig van 22-12-2014 tot 01-02-2018.

¹⁶² ‘Over het NIFP’, NIFP, nifpnet.nl (op 1 december 2016); ‘Het Nederlands Instituut voor Forensische Psychiatrie en Psychologie’, NIFP 2012.

¹⁶³ ‘Stichting LRGD’, LRGD, lrgd.nl (op 1 december 2016).

bijdragen van de ingeschreven deskundigen. Op 1 december 2016 stonden er 292 deskundigen geregistreerd in het register van het LRGD.¹⁶⁴

Landelijke DeskundigheidsMakelaar

De Landelijke DeskundigheidsMakelaar (LDM) is een register met deskundigen die door politie, officieren van justitie en rechters-commissaris kunnen worden ingeschakeld gedurende het opsporingsonderzoek.¹⁶⁵ De LDM wordt beheerd door de Politieacademie. Het LDM is in 2005 opgericht door de politie en heeft geen formele wettelijke basis. Het LDM heeft als doel een bijdrage te leveren aan het sneller oplossen van ernstige misdrijven door inzake deskundigenbewijs te adviseren en te bemiddelen.¹⁶⁶ Het LDM beheert een databank met deskundigen die kunnen helpen bij het opsporingsonderzoek en bemiddelt tussen opsporingsinstanties en deskundigen (waaronder technische opsporingsambtenaren uit andere regio's). Voor het opsporingsonderzoek is het van belang dat er op zoveel mogelijk kennisgebieden deskundigen zijn opgenomen in het register van het LDM. Het register van het LDM is niet openbaar en alleen toegankelijk voor de genoemde betrokkenen bij het opsporingsonderzoek – en dus bijvoorbeeld niet voor de verdediging. Het LDM wordt beheerd en gefinancierd vanuit de politieorganisatie. Voordat deskundigen worden opgenomen in de databank van het LDM, wordt getoetst of zij voldoen aan een aantal kwaliteitseisen. Deze toetsing wordt verricht door een onafhankelijk College van Toetsing en Advies, waarin vertegenwoordigers uit de rechterlijke macht, het Openbaar Ministerie en de (forensische) wetenschap zitten. Het College onderzoekt de kwaliteit van de deskundige op basis van het CV, evaluatierapporten van eerdere hulp, een referentenonderzoek en algemene publicaties. In 2010 stonden er in het LDM 367 deskundigen (inclusief interne politiedeskundigen) op 381 kennisgebieden geregistreerd.¹⁶⁷

Forensisch Laboratorium voor DNA-onderzoek

Het Forensisch Laboratorium voor DNA-onderzoek van het Leids Universitair Medisch Centrum (FLDO) voert forensisch DNA-onderzoek uit.¹⁶⁸ Het FLDO is in 1994 opgericht op verzoek van het Ministerie van Justitie om de verdachte de mogelijkheid te geven onafhankelijke contra-expertise te laten uitvoeren door een ander instituut dan het NFL. Het FLDO voert het DNA-onderzoek alleen uit in opdracht van de rechter of de officier van justitie. Het laboratorium van het FLDO is geaccrediteerd voor het doen van DNA-onderzoek.¹⁶⁹

¹⁶⁴ De geregistreerde deskundigen zijn te vinden op lrgd.nl onder 'Zoek een deskundige'.

¹⁶⁵ 'Landelijke DeskundigheidsMakelaar' politie, politieacademie.nl (op 1 december 2016).

¹⁶⁶ Kamerstukken II 2007-2008, 31116, nr. 6, p. 9-10.

¹⁶⁷ Politieacademie 2010.

¹⁶⁸ Koops e.a. 2010, p. 29

¹⁶⁹ 'Over het FLDO', fldo.nl (op 1 december 2016); Bijlage bij NEN-EN-ISO/IEC 17025 Accreditatie met nummer: L 198 van Leids Universitair Medisch Centrum Afdeling Humane Genetica Forensisch Laboratorium voor DNA-onderzoek Leiden. Geldig van 20-07-2014 tot 01-01-2019.

The Maastricht Forensic Institute

The Maastricht Forensic Institute (TMFI) is een onafhankelijk forensisch instituut dat forensisch-technisch en wetenschappelijk onderzoek uitvoert.¹⁷⁰ Het TMFI is een samenwerkingsverband van Maastricht University en DSM Resolve. TMFI voert op verschillende gebieden forensisch onderzoek uit: brandonderzoek, digitaal forensisch onderzoek, forensisch DNA-onderzoek (uitgevoerd door DNAnalysis), forensisch document- en handschriftonderzoek, forensisch taal-, spraak- en audio-onderzoek, glasonderzoek, kunststof- en verfonderzoek, materiaalonderzoek, psychologisch onderzoek, toxicologisch onderzoek, verdovende middelenonderzoek en vezel- en textielonderzoek. Op dit moment is het TMFI geaccrediteerd voor het doen van DNA-onderzoek.¹⁷¹ Bijzonder aan het TMFI is dat het zowel forensisch-technische als gedragskundige expertise aanbiedt, inclusief een combinatie daarvan.

Verilabs

Verilabs is een full-service forensische dienstverlener die onderzoeken uitvoert in opdracht van politie, justitie, advocaten, rechtbanken, zakelijke en wetenschappelijke professionals en particulieren.¹⁷² Verilabs is onderdeel van het Nederlandse BaseClear. Verilabs werkt samen met de Engelse bedrijven LGC Forensics (één van de grootste Engelse forensische dienstverleners, met een marktaandeel van ongeveer 20 procent)¹⁷³ en Forensic Telecommunication Services. Verder werkt Verilabs samen met de Nederlandse bedrijven Symbiant en Centrum voor Forensische Pathologie, beide gespecialiseerd in forensische pathologie. Verilabs biedt een breed pakket aan diensten aan, waaronder: DNA-analyse, toxicologisch onderzoek, biologisch onderzoek, chemisch onderzoek, drugsonderzoek, pathologisch onderzoek, video- en audio-onderzoek en onderzoek naar cyber crime. BaseClear is in Nederland geaccrediteerd voor DNA-onderzoek.¹⁷⁴

Independent Forensic Services

Independent Forensic Services (IFS) voert forensisch onderzoek uit in onder andere Nederland, de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk.¹⁷⁵ Het IFS is gespecialiseerd in verzameling van sporen, bloedspoorpatroonanalyse, DNA-sporenonderzoek en forensische geneeskunde. Het IFS is geaccrediteerd voor DNA-onderzoek.¹⁷⁶ Het IFS voert jaar-

¹⁷⁰ Koops e.a. 2010, p. 29-30; 'TFMI: onafhankelijk en wetenschappelijk', tmfi.nl (op 1 december 2016).

¹⁷¹ Bijlage bij NEN-EN-ISO/IEC 17025 Accreditatieverklaring voor registratienummer: L 512 van DNalysis Maastricht B.V. Geldig van 25-09-2013 tot 01-11-2017.

¹⁷² 'Over Verilabs', verilabs.nl (op 1 december 2016); Knoops e.a. 2010, p. 30.

¹⁷³ Koops e.a. 2010, p. 30 en 35.

¹⁷⁴ Bijlage bij NEN-EN-ISO/IEC 17025 Accreditatieverklaring voor registratienummer: L 457 van BaseClear B.V. Leiden. Geldig van 11-02-2015 tot 01-10-2018.

¹⁷⁵ 'Over IFS', IFS, forensic-services.nl (op 1 december 2016).

¹⁷⁶ Annex to ISO/IEC 17025 declaration of accreditation for registration number: L 491 of Independent Forensic Services B.V. Hulshorst. Geldig van 30-06-2016 tot 01-08-2020.

lijks enkele tientallen voornamelijk complexe onderzoeken uit.¹⁷⁷

Fox-IT

Fox-IT is gespecialiseerd in het oplossen van beveiligingsproblemen en biedt geavanceerde diensten en oplossingen aan op het gebied van cyberbeveiliging en cyberdefensie. Medewerkers zijn forensisch rechercheurs, ex-hackers, security-architecten, programmeurs, analisten en adviseurs. Fox-IT voert onder meer digitaal rechercheonderzoek uit en de forensische IT-experts zijn gespecialiseerd in het terugvinden en interpreteren van digitale sporen. Fox-IT is vooral gericht op private opdrachtgevers en fraude binnen het bedrijfsleven, waarbij aangifte niet altijd een wenselijke optie is. Maar het bedrijf kan ook een rol spelen als deskundige binnen het strafproces.¹⁷⁸

Forensische Polikliniek Kindermishandeling

De Forensische Polikliniek Kindermishandeling (FPKM) is een expertisecentrum voor letselonderzoek bij kinderen en verricht forensisch-medisch onderzoek bij 0- tot 18-jarigen. Dit gebeurt in opdracht van verwijzers uit de juridische en de medische sector wanneer er een vermoeden bestaat van mishandeling of seksueel misbruik.¹⁷⁹

Overig technische opsporingsinstanties

Er zijn verschillende onderzoeksinstituten en (semi-)overheidsinstanties waar deskundigen werken die af en toe onderzoek doen in verband met de opsporing van strafbare feiten. Daarbij valt te denken aan de Nederlandse Organisatie voor Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek (TNO), het Nederlands Instituut Fysieke Veiligheid Nibra (NIFV), het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM), de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) en de Explosieven Opruimingsdienst (EOD).¹⁸⁰

5. De kennis en vaardigheden van de rechter

5.1 De kennis en vaardigheden van de rechter in het strafproces

De inschakeling van deskundigen in het strafproces hangt samen met de omvang van de kennis en vaardigheden van de rechter. De hulp van deskundigen is nodig als de kennis en vaardigheden van de rechter tekortschieten. Verder is de omvang van de kennis en vaardigheden van de rechter van groot belang voor de beoordeling en waardering van deskundigenbewijs. Daarom worden in deze paragraaf de kennis en vaardigheden van de Nederlandse rechter beschreven (par. 5.1) en de wijze waarop het vergroten van deze kennis en vaardigheden desgewenst kan worden bevorderd (par. 5.2).¹⁸¹

¹⁷⁷ Koops e.a. 2010, p. 30.

¹⁷⁸ Koops e.a. 2010, p. 31; 'Digital Forensic Investigations', Fox-IT, fox-it.com (op 1 december 2016).

¹⁷⁹ 'Wie zijn wij?', FPKM, polikindermishandeling.nl (op 1 december 2016).

¹⁸⁰ Koops e.a. 2010, p. 27; Jacobs e.a. 2005, p. 71.

¹⁸¹ In hoofdstuk 6, par. 3 wordt ingegaan op het belang van kennis en vaardigheden bij het publiek van de deskundige. Dit publiek is breder dan de rechter. Ook de kennis en vaardigheden van de of-

Concentratie van kennis bij deskundigen

De kennis binnen de rechterlijke organisatie kan ook worden vergroot door niet-juridische deskundigen als rechter in te schakelen. In een beperkt aantal gevallen bepaalt de wet dat externe deskundigen zitting nemen in een rechterlijk college. In het strafrecht is dat het geval in de militaire straffkamers van de rechtbank en het gerechtshof Arnhem-Leeuwarden en in de penitentiaire kamer van het gerechtshof Arnhem-Leeuwarden. In de meervoudige militaire kamer zitten drie rechters, waarvan één militair lid dat afkomstig is uit de krijgsmacht (art. 55 lid 2 en art. 68 lid 2 RO). De militair is onderdeel van het rechterlijke college vanwege zijn kennis van de normen in de krijgsmacht. In de penitentiaire kamer wordt recht gesproken door een meervoudige kamer. In sommige gevallen wordt die meervoudige kamer aangevuld met twee extra deskundigen die als rechter zitting hebben in de penitentiaire kamer (art 67 lid 3 RO). Deze deskundigen zijn in de praktijk een psychiater en een psycholoog met forensische kennis.²²⁴ Hun gedragskundige inzichten kunnen dienen voor een betere onderbouwing van de besluitvorming inzake de verlenging van TBS-maatregelen.

6. De inschakeling van de deskundige en het onderzoek door de deskundige

6.1 De inschakeling, de definitie en de taak van de deskundige

6.1.1 De inschakeling van een deskundige

Nu de context van de omgang met deskundigenbewijs in het Nederlandse strafproces is geschetst, kan de aandacht worden gericht op de specifieke regels die de omgang met deskundigenbewijs vormgeven. In deze paragraaf wordt ingegaan op de inschakeling van deskundigen in het strafproces, waarbij aandacht wordt besteed aan de regels over de benoeming van deskundigen (par. 6.4), de regels over de opdracht aan deskundigen (par. 6.5) en de regels over het onderzoek door deskundigen (par. 6.6). De regels zijn slechts van toepassing als er een deskundige wordt ingeschakeld. Daarom begint deze paragraaf met het beantwoorden van de vraag in welke gevallen in het Nederlandse strafproces personen als deskundige kunnen worden ingeschakeld (par. 6.1), welke personen als deskundige worden aangemerkt (par. 6.1 en 6.2) en aan welke eisen deskundigen moeten voldoen (par. 6.3).

In het Nederlandse strafproces is de rechter verantwoordelijk voor de berechting van de verdachte. Hiervoor heeft de rechter voldoende informatie nodig. Om deze informatie te verzamelen, staat het de rechter in beginsel vrij om deskundigen in te schakelen. Hij kan bijvoorbeeld hulp vragen aan DNA-deskundigen, rechtspsychologen, accountants of pa-

²²⁴ Otte & Vegter 2004

thologen. Ook juridische deskundigen mogen in het Nederlandse strafproces worden ingeschakeld.²²⁵

In de meeste gevallen is de rechter niet verplicht om deskundigen in te schakelen. Maar in sommige gevallen is inschakeling van een deskundige wel noodzakelijk.²²⁶ De rechter mag bijvoorbeeld alleen een bevel geven tot een terbeschikkingstelling of opname in een psychiatrisch ziekenhuis na advies hierover van twee gedragsdeskundigen van verschillende disciplines, waaronder een psychiater (art. 37 lid 2 Sv en art. 37a lid 3 Sr) is ingewonnen.²²⁷ En een veroordeling voor overtreding van art. 8 WVV 1994 aan de hand van het bloedalcoholgehalte van de verdachte is alleen mogelijk als er onderzoek is gedaan door het NFI (art. 8 Besluit bloed- en urineonderzoek).

In de meeste gevallen bestaat er echter geen wettelijke verplichting om een deskundige in te schakelen, maar wel een praktische noodzaak. Zo zal de officier van justitie het bezit van bepaalde verboden wapens niet kunnen aantonen – en zal dus de rechter dit feit niet bewezen kunnen verklaren – zonder dat een wapendeskundige heeft verklaard dat hier inderdaad sprake van is. Ditzelfde geldt voor onder meer de bewezenverklaring van drugsbezit of voor de bewezenverklaring van milieudelicten. De rechter heeft immers meestal niet de kennis en vaardigheden om zelfstandig vast te kunnen stellen dat een bepaald wapen verboden is, dat een bepaalde substantie voorkomt op de lijst met verboden middelen of dat een bepaald bodemonmonster een verboden gehalte aan giftige stoffen bevat.²²⁸

6.1.2 *De betekenis van deskundige*

In het Wetboek van Strafvordering wordt niet expliciet omschreven wie in het Nederlandse strafproces als deskundige wordt aangemerkt. Impliciet volgt uit art. 51i lid 1 Sv dat iemand alleen een deskundige is als hij als deskundige wordt benoemd.²²⁹

Het Wetboek van Strafvordering kent ook een meer materiële benadering van het begrip deskundige. De materiële voorwaarde voor het benoemen van een persoon als deskundige in het strafproces is dat deze persoon moet beschikken over specifieke of bijzondere kennis (art. 51i lid 1 Sv). Van een deskundige wordt verwacht dat hij op basis van zijn wetenschap en kennis zijn oordeel geeft (art. 343 Sv).²³⁰ Welke kennis moet worden aan-

²²⁵ Zie o.a. HR 4 februari 1969, ECLI:NL:HR:1969:AB3699; HR 22 september 1981, ECLI:NL:HR:1981:AC7314; Corstens/Borgers 2014, p. 144.

²²⁶ Zie Corstens/Borgers 2014, p. 141. Van Marle, Mevis en Van der Wolf 2013, p. 19-44 noemen verschillende redenen om – al dan niet verplichte – gedragsdeskundigen in te schakelen.

²²⁷ In het verlengde hiervan ligt ook dat een bevel tot plaatsing in een inrichting voor jeugdigen alleen mag worden gegeven na advies van twee gedragsdeskundigen, art. 77s Sv.

²²⁸ Zo casseerde de Hoge Raad in HR 29 maart 2016, ECLI:NL:HR:2016:522 omdat het hof zelfstandig met behulp van internetbronnen probeerde vast te stellen of invoer van het ingrediënt ‘Aloë capensis’ was verboden, terwijl dit niet alledaagse kennis is. Dit blijkt al wel uit het feit dat de verdediging een deskundige had benaderd.

²²⁹ Haverkate 2008, p. 22.

²³⁰ Hielkema 1996, p. 4.

gemarkt als specifiek of bijzonder staat niet in de wet en blijkt ook niet uit de wetsgeschiedenis.²³¹ Uit de jurisprudentie over art. 343 Sv blijkt dat volgens de Hoge Raad onder wetenschap moet worden verstaan ‘elke bijzondere kennis, welke iemand bezit (...), ook al zou zij niet als wetenschap in engeren zin mogen gelden’.²³² Hieronder valt ook de bijzondere kennis die is gebaseerd op ervaring, zoals de ervaring als chemisch adviseur voor de Verenigde Naties in Irak.²³³ Wat oudere voorbeelden van deskundigen zijn de steenfabrikant die (in 1933) als autobezitter werd aangemerkt als deskundige op het gebied van behoorlijk wegverkeer²³⁴ en de boer die (in 1912) deskundige was op het gebied van het omgaan met mest in de stal.²³⁵ Hielkema concludeert ‘dat de genoemde kennis en vaardigheid van zodanige aard en omvang dienen te zijn dat een ‘gemiddeld’ mens zonder die eigenschappen een dergelijk onderzoek niet kan verrichten of dergelijke voorlichting niet kan geven. De kennis en vaardigheden van de deskundige vergen een studie of training die speciaal is gericht op de verrichting van het betreffende onderzoek of op het geven van de betreffende voorlichting’.²³⁶

Uit het bovenstaande volgt dat de wetgever uitgaat van de veronderstelling dat een deskundige een natuurlijke persoon is. Een rechtspersoon kan niet als deskundige worden benoemd of als deskundige worden geregistreerd in het NRGD. De persoon die als deskundige een verklaring aflegt moet persoonlijk over de benodigde specifieke of bijzondere kennis bezitten. De basis van de status als deskundige is zijn persoonlijke kennis. Het is niet de bedoeling dat er een tussenpersoon als deskundige wordt benoemd die tussen de daadwerkelijke deskundige en het juridische publiek in gaat staan. Het is dus niet wenselijk dat een natuurlijke persoon als vertegenwoordiger van een rechtspersoon als deskundige wordt benoemd zodat hij de onderzoeksresultaten kan doorgeven.²³⁷

6.1.3 *De taak van een deskundige*

Inzicht in wie als deskundige in het strafproces kan worden aangemerkt, kan worden verkregen door deskundigen te vergelijken met andere procesdeelnemers. Een deskundige kan worden vergeleken met de vaste procesdeelnemers in het strafproces: de rechter, de officier van justitie en de advocaat van de verdachte. Een deskundige kan ook worden vergeleken met een getuige.

²³¹ Kamerstukken II 2006-2007, 31116, nr. 3, p. 22. In de artikelsgewijze toelichting komt het woord ‘specifieke’ niet terug.

²³² HR 24 juli 1928, NJ 1929, p. 150.

²³³ HR 30 juni 2009, ECLI:NL:HR:2009:BG4822, r.o. 9.4 en 9.5.

²³⁴ HR 27 maart 1933, NJ 1933, p. 907; zie Hielkema 1996, p. 11.

²³⁵ HR 11 november 1912, W. 9408.

²³⁶ Hielkema 1996, p. 261.

²³⁷ Door Van Mulbregt 2015, p. 228 wordt in noot 16 beschreven dat het gebruikelijk was om de directeur van het Pieter Baan Centrum als deskundige te benoemen in plaats van de rapporteurs.

In het Nederlandse strafproces heeft de deskundige een andere taak dan de rechter, de officier van justitie en de advocaat. In paragraaf 2.2 zijn de taken van de rechter, de officier van justitie en de advocaat beschreven. De rechter is belast met de berechting van strafbare feiten, de officier van justitie met de opsporing en vervolging van strafbare feiten en de advocaat met de verdediging van zijn cliënt. De deskundige heeft een andere taak. Van de deskundige wordt verwacht dat hij informatie geeft of onderzoek doet (art. 51i lid 1 Sv) en dat hij daarover een verklaring aflegt (art. 343 Sv). Het is de taak van de deskundige om in opdracht van de rechter of één van de procespartijen zijn bijzondere kennis in te zetten in het strafproces, waarbij hij eventueel onderzoek doet.²³⁸ De deskundige heeft bijzondere kennis op een specifiek kennisgebied, zoals op het gebied van de psychologie of DNA, terwijl de rechter, officier van justitie en advocaat over het algemeen niet over deze kennis beschikken.²³⁹

De deskundige kan ook worden vergeleken met een getuige. Getuigen zijn personen die iets omtrent strafbare feiten kunnen vertellen,²⁴⁰ zoals ooggetuigen en opsporingsambtenaren. De deskundige en de getuige hebben grotendeels dezelfde taak. Zowel de deskundige als de getuige voorziet de rechter van informatie die de rechter kan gebruiken bij zijn oordeel. Zowel de verklaring van de deskundige als de verklaring van de getuige is een wettig bewijsmiddel (art. 339 Sv). Toch gelden er andere regels voor getuigen en deskundigen.

Een belangrijk onderscheid dat in het Wetboek van Strafvordering wordt gemaakt tussen deskundigen en getuigen heeft betrekking op de inhoud van hun verklaringen.²⁴¹ Van een getuige wordt verwacht dat hij verklaart over de feiten en omstandigheden die hij zelf heeft waargenomen of ondervonden en mededelingen doet over zijn eigen observaties en belevenissen (art. 342 Sv). De meningen, gissingen en conclusies van de getuige mag de rechter niet gebruiken voor zijn oordeel.²⁴² Aan de deskundige wordt juist gevraagd om een oordeel te geven. De deskundige moet verklaren over wat zijn wetenschap en kennis hem leren omtrent datgene wat aan zijn oordeel onderworpen is (art. 343 Sv). De rechter kan de oordelen en conclusies die zijn gebaseerd op zijn bijzondere kennis gebruiken als bewijsmiddel.

Voor de inwerkingtreding van de Wet deskundige in strafzaken was het niet toegestaan dat de deskundige ook de rol van getuige vervulde zonder beëdiging als getuige. Waarnemingen van deskundigen waren slechts bruikbaar als bewijsmiddel als deze waarnemingen

²³⁸ Hielkema 1996, p. 215.

²³⁹ In hoofdstuk 6, par. 3.3.1 wordt uiteengezet dat de deskundige per definitie meer kennis en vaardigheden heeft dan zijn publiek, anders is hij geen deskundige.

²⁴⁰ Corstens/Borgers 2014, p. 130.

²⁴¹ In Borst 1985, p. 253 staat een lijst met mogelijke criteria om een onderscheid te maken tussen deskundigen en getuigen. Het belangrijkste onderscheid is volgens Borst dat de deskundige een bijzonder soort kennis inbrengt. Dit wordt met instemming geciteerd door Hielkema 1996, p. 215.

²⁴² Keulen & Knigge 2016, p. 505.

dienden ter ondersteuning van het oordeel en de conclusie van de deskundige.²⁴³ Maar een deskundigenverslag met een waarneming die ‘geen innerlijk of functioneel verband heeft met datgene wat de deskundigenverklaring als zodanig typeert’ kon niet worden gebruikt als bewijsmiddel.²⁴⁴ Een voorbeeld hiervan was het verslag van een chirurg waarin deze zich beperkte tot het bevestigen van een dubbelzijdige kaakfractuur en hij verder verklaarde dat er geen schaafwonden waren geconstateerd maar wel blauwe plekken, zonder daaruit conclusies te trekken.²⁴⁵ Het was daarom gebruikelijk dat deskundigen dubbel werden beëdigd, als deskundige én als getuige: de getuige-deskundige.²⁴⁶

Tegenwoordig mag de rechter niet alleen de oordelen van de deskundige gebruiken, maar ook (slechts) de mededelingen over zijn waarnemingen. De minister van Justitie overwoog dat het doen van onderzoek – behalve uit onderdelen waarbij het aankomt op kennis, ervaring en subjectieve waardering – ook bestaat uit een empirische component, waarbij het onder andere gaat om het correct weergeven van de verschillende metingen.²⁴⁷ De vraag of de waarnemingen van een deskundige ook kunnen dienen als bewijsmiddel is daarom tegenwoordig niet meer relevant: elke deskundige is ook een getuige. Dubbele beëdiging is dus niet meer nodig.²⁴⁸ Daarmee is de term getuige-deskundige overbodig geworden.

Kenmerkend voor het onderscheid tussen getuigen en deskundigen in het strafproces is dat getuigen zich behoren te beperken tot verklaringen over hun waarnemingen en dat deskundigen ook mogen verklaren over hun conclusies. De grens tussen waarneming en conclusie is echter niet scherp. Een verklaring van een getuige over zijn waarnemingen bevat over het algemeen conclusies.²⁴⁹ In het Nederlandse strafproces kunnen ‘concluderende waarnemingen’ van getuigen dan ook gebruikt worden als bewijsmiddel. Dit roept de vraag op waar de grens ligt tussen een concluderende waarneming en een niet-toegestane gissing of conclusie. Dit is immers van belang om te bepalen of iemand moet worden behandeld als getuige of als deskundige.

De grens tussen ‘concluderende waarnemingen’ van getuigen en conclusies die alleen op basis van bijzondere kennis van deskundigen kunnen worden getrokken, is niet helder.²⁵⁰ Uit de casuïstische jurisprudentie over de grens tussen waarnemingen en conclusies bij getuigen destilleren Keulen en Knigge vier factoren die van belang zijn bij het maken van een onderscheid tussen waarnemingen en conclusies:²⁵¹

²⁴³ Hielkema 1996, p. 217.

²⁴⁴ Hielkema 1996, p. 216, waarin wordt verwezen naar Borst 1985, p. 255

²⁴⁵ HR 11 november 1975, ECLI:NL:HR:1975:AB4500.

²⁴⁶ Hielkema 1996, p. 220.

²⁴⁷ Kamerstukken II 2006-2007, 31116, nr. 3, p. 5.

²⁴⁸ Zie par. 6.4.3.

²⁴⁹ Zie hoofdstuk 6, par. 3.6.

²⁵⁰ Zie over het onderscheid tussen getuigen en deskundigen voor de wetswijziging Hielkema 1996, p. 215 e.v.; Reijntjes 2007, p. 105.

²⁵¹ Keulen & Knigge 2016, p. 505-510.

- 1) De deskundigheid van de waarnemer. De Hoge Raad heeft overwogen dat ‘de mate waarin iemand feiten en omstandigheden zelf kan waarnemen, afhankelijk is van den omvang van zijn ervaringen en van zijn op aanleg berustende onderscheidings- en combinatievermogen’.²⁵² Vooral opsporingsambtenaren blijken een groot waarnemingsvermogen te hebben.²⁵³
- 2) De conclusie volgt overduidelijk uit de waarneming. Als de waarnemingen leiden tot een vanzelfsprekende conclusie, kan die conclusie als waarneming worden gezien. Bijvoorbeeld, als een persoon slingerend rijdt en naar alcohol ruikt is de conclusie vanzelfsprekend dat hij onder invloed is van een alcoholhoudende drank.²⁵⁴
- 3) De conclusie is verweven met de waarneming. Als de waarneming en de conclusie onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn, kan het geheel tellen als een waarneming. De waarneming van verse, bloederige schapenbeenderen en een schapenniertje was bijvoorbeeld (in 1943) onlosmakelijk verbonden met de conclusie dat er pas een schaap was geslacht.²⁵⁵
- 4) Het belang van de verklaring van de getuige. Indien de verklaring van de getuige het enige bewijsmiddel is of als de verklaring ziet op een vraag die bij uitstek aan de rechter is voorbehouden, zal een conclusie van een getuige niet snel bruikbaar zijn als bewijsmiddel. Maar als er aanvullende bewijsmiddelen zijn waar het vonnis van de rechter op steunt, lijkt de Hoge Raad het gebruik van conclusies van getuigen eerder door de vingers te zien.

Kortom, een persoon kan in het Nederlandse strafproces als deskundige worden aangemerkt als die persoon specifieke of bijzondere kennis heeft. De deskundige kan van de rechter, de officier van justitie en de advocaat van de verdachte worden onderscheiden, doordat de deskundige als taak heeft om informatie te geven of onderzoek te doen. De deskundige kan van de getuige worden onderscheiden doordat hij in het strafproces mag verklaren over zijn waarnemingen én over zijn op zijn wetenschap en kennis gebaseerde conclusies.²⁵⁶

6.2 Een nadere bepaling van deskundigheid

6.2.1 Uitzonderingen op het deskundigheidsbegrip

Om – in materiële zin – als deskundige te kunnen worden aangemerkt moet iemand speci-

²⁵² HR 1 februari 1949, *NJ* 1949, 431.

²⁵³ In de literatuur worden deze getuigen wel omschreven als ‘deskundige getuigen’ en als formeel of materieel ‘gekwalficeerde getuigen’. Bij formeel gekwalficeerde getuigen ligt de nadruk op de opleiding, functie en professie van de getuige. Bij materieel gekwalficeerde getuigen ligt de nadruk op aanleg, ervaring en bekendheid, zie Hielkema 1996, p. 218 voor verdere verwijzingen.

²⁵⁴ HR 15 maart 1949, *NJ* 1949, 355.

²⁵⁵ HR 21 juni 1943, *NJ* 1943, 663.

²⁵⁶ In hoofdstuk 6, par. 3 verder ingegaan op de definitie van deskundige. In Hielkema 1996, p. 259-263 is een enigszins andere benadering van het begrip deskundige in het strafproces te vinden.

volgt dus op zichzelf niet dat de rechter het resultaat van de verrichte meting niet zou mogen betrekken bij zijn oordeel dat de gedraging is verricht'.⁷²⁵ Volgens Reijntjes heeft het voorschrijven van te gebruiken apparatuur (zonder dit in de delictsomschrijving op te nemen) daarom slechts als gevolg dat de rechter op de deugdelijkheid van de voorgeschreven apparatuur mag vertrouwen.⁷²⁶ De rechter mag ook gebruik maken van onderzoeksresultaten die tot stand zijn gekomen met behulp van niet-voorgeschreven apparatuur, maar de betrouwbaarheid van deze apparatuur kan worden betwist.

Aanwijzingen

Het technisch opsporingsonderzoek wordt gedaan door opsporingsambtenaren. Daarbij moeten de opsporingsambtenaren uitvoering geven aan de aanwijzingen van het College van Procureurs-Generaal. Indien de opsporingsambtenaren afwijken van de in de aanwijzing gegeven regels kan dit leiden tot uitsluiting van het bewijs van het proces-verbaal.⁷²⁷ Bij de beoordeling hiervan gelden voor de rechter dezelfde uitgangspunten als bij de beoordeling van de overtreding van andere wettelijke voorschriften.

10. Het gebruik van deskundigenbewijs door de rechter

10.1 De beslissingen over deskundigenbewijs

In het Nederlandse strafproces kan de rechter de informatie van deskundigen gebruiken voor het beantwoorden van de formele en materiële vragen van art. 348 en art. 350 Sv. De rechter mag bewezen verklaren dat de verdachte de tenlastegelegde feiten heeft begaan (de eerste materiële vraag) als hij op basis van wettige bewijsmiddelen tot die overtuiging is gekomen (art. 338 jo. 350 lid 1 Sv). Wettige bewijsmiddelen zijn onder meer de deskundigenverklaring (art. 343 Sv, zie par. 7.2) en het deskundigenverslag (art. 344 lid 1 onder 4 Sv, zie par. 7.1).

Het Nederlandse bewijsstelsel heeft betrekking op de vraag of de tenlastegelegde feiten kunnen worden bewezen. Door Keulen & Knigge worden vijf elementen onderscheiden in het Nederlandse negatief-wettelijke bewijsstelsel: a) de rechter moet overtuigd zijn, b) de overtuiging moet zijn gegrond op wettige bewijsmiddelen, c) er moet een minimum aan bewijsmiddelen voorhanden zijn, d) het bewijsstelsel ziet op de vraag of de verdachte het tenlastegelegde feit heeft begaan en e) de overtuiging moet voortkomen uit het onderzoek ter terechtzitting. In paragraaf 6 en 7 van dit hoofdstuk is al aandacht besteed aan de elementen b) en e), dat wil zeggen aan de vragen wanneer de informatie van de deskundige als wettig bewijsmiddel (deskundigenverklaring, deskundigenverslag of proces-verbaal) kan worden gekwalificeerd en hoe deze informatie in het strafproces moet worden gepresen-

⁷²⁵ HR 22 augustus 2000, ECLI:NL:HR:2000:AA6827. Zie ook Hof Leeuwarden 6 mei 2003, ECLI:NL:GHLEE:2003:AF8242.

⁷²⁶ Reijntjes 2007, p. 131-133.

⁷²⁷ HR 19 september 2006, ECLI:NL:HR:2006:AV1141.

teerd. In deze paragraaf wordt ingegaan op de elementen a), c) en d) en worden er nog enige aanvullende opmerkingen gemaakt over element b).

De beslissingen die de rechter neemt op basis van onder meer de informatie van deskundigen, moeten worden opgenomen in het vonnis. In sommige gevallen is de rechter daarbij wettelijk verplicht zijn beslissing te motiveren. In deze paragraaf wordt ingegaan op de beslissingen die de rechter kan nemen op basis van de informatie van deskundigen (par. 10.1) en op de motivering daarvan in het vonnis (par. 10.2). Verder wordt ingegaan op het gebruik van deskundigenbewijs in een herzieningsprocedure (par. 10.3).

De overtuiging van de rechter

Dat de rechter overtuigd moet zijn, betekent dat hij niet kan worden gedwongen tegen zijn overtuiging in te veroordelen. Indien de rechter te veel twijfels heeft, moet hij vrijspreken.⁷²⁸ Het hebben van een overtuiging betekent niet dat de rechter er absoluut zeker van moet zijn dat de verdachte de tenlastegelegde feiten heeft begaan.⁷²⁹ In welk geval de twijfel de overhand moet krijgen en in welk geval het bewijsmateriaal tot een bewezenverklaring kan leiden, kan de rechter niet afleiden uit de wet. Daarin worden namelijk geen inhoudelijke eisen gesteld aan de overtuiging van de rechter. In het verleden is de overtuiging van de rechter in de literatuur regelmatig omschreven als een subjectief gevoel van de rechter.⁷³⁰ De rechter mocht een overtuiging bekomen als hij dit voor zijn geweten kon verantwoorden. In de meer recente literatuur lijkt de oriëntatie volgens Cleiren te verschuiven naar een waarschijnlijkheidsoordeel.⁷³¹ Deze waarschijnlijkheid wordt omschreven in termen als 'grote waarschijnlijkheid',⁷³² 'een grote mate van waarschijnlijkheid',⁷³³ 'een zeer klemmende graad van waarschijnlijkheid' of 'buiten redelijke twijfel' (als vertaling van het Engelse *beyond reasonable doubt*).⁷³⁴ In de praktijk lijkt er nog geen sprake te zijn van een verschuiving van oriëntatie, maar spreken rechters volgens Cleiren veelal nog van intuïtie, *fingerspitzengefühl*, ervaring of praktische wijsheid.⁷³⁵

Het staat de rechter volgens de Hoge Raad vrij om te bepalen welke deskundigenverklaringen en -verslagen hij gebruikt voor zijn oordeel en welke waarde hij daaraan hecht. Bij de selectie en waardering van deskundigenbewijs is de rechter niet verplicht om de gehele verklaring of het gehele verslag van de deskundige als bewijsmiddel te gebruiken.⁷³⁶ De rechter mag de gedeelten selecteren die hij wil gebruiken en de rest buiten beschouwing laten. Zo mag de rechter slechts bepaalde waarnemingen van deskundigen gebruiken en

⁷²⁸ Keulen & Knigge 2016, p. 486-487.

⁷²⁹ Keulen & Knigge 2016, p. 526. Zie hierover hoofdstuk 5, par. 2.6.

⁷³⁰ Zie Cleiren 2010, p. 259-263.

⁷³¹ Cleiren 2010, p. 261.

⁷³² Citaat van Van Woensel in Cleiren 2010, p. 261

⁷³³ Keulen & Knigge 2016, p. 526.

⁷³⁴ Nijboer 2011, p. 73.

⁷³⁵ Cleiren 2010, p. 262.

⁷³⁶ Zie bijvoorbeeld HR 13 maart 2012, ECLI:NL:HR:2012:BU6250.

daar zijn eigen conclusie op baseren.⁷³⁷ De selectie van bewijsmateriaal mag echter niet leiden tot een interpretatie van deskundigenbewijs die strijdig is met de daadwerkelijke boodschap van de deskundige. Dan is er sprake van denaturering van deskundigenbewijs.⁷³⁸

Deskundigenbewijs dat bijdraagt aan de rechterlijke overtuiging mag de rechter gebruiken, zolang dat hem uit het oogpunt van betrouwbaarheid daartoe dienstig voorkomt.⁷³⁹ Dit betekent dat de rechter niet volledig vrij wordt gelaten in de selectie en waardering van bewijsmateriaal. De selectie en waardering moet wel rationeel en begrijpelijk zijn.⁷⁴⁰ Bewijsmateriaal moet voldoende betrouwbaar zijn.⁷⁴¹ De rechter moet dus de betrouwbaarheid en bewijswaarde van elk stuk (deskundigen)bewijs beoordelen.⁷⁴² Onbetrouwbaar bewijsmateriaal dient niet door de rechter te worden gebezigd, want dat is draagt niet bij aan de waarheidsvinding.⁷⁴³ In de praktijk staat regelmatig in een uitspraak dat de rechter het oordeel van de deskundige overneemt en 'tot de zijne' of 'tot het zijne' maakt. Deze bewering klopt niet, want de conclusie is van de deskundige en niet van de rechter.⁷⁴⁴ Knigge wijst er op dat "zich baseren op" wat anders is dan "tot het zijne maken". 'Net zo min als de rechter de waarneming van de getuige tot de zijne maakt, maakt hij het oordeel van de deskundige tot het zijne.'⁷⁴⁵ Het is daarom beter dat de rechter vermeldt dat hij het oordeel van de deskundige betrouwbaar acht en zich daarop baseert.

⁷³⁷ Zie HR 24 januari 2012, ECLI:NL:HR:2012:BU6012.

⁷³⁸ Keulen & Knigge 2016, p. 493; zie HR 24 februari 1981, ECLI:NL:HR:1981:AC7163.

⁷³⁹ HR 4 mei 2004, ECLI:NL:HR:2004:AO5061 (onder andere geciteerd in HR 10 november 2015, ECLI:NL:HR:2015:3245): 'Ingeval de rechter die over de feiten oordeelt het tenlastegelegde bewezen acht, is het aan die rechter voorbehouden om, binnen de door de wet getrokken grenzen, van het beschikbare materiaal datgene tot bewijs te bezigen wat deze uit een oogpunt van betrouwbaarheid daartoe dienstig voorkomt en terzijde te stellen wat hij voor het bewijs van geen waarde acht. (...) Hieruit volgt dat het oordeel betreffende het al dan niet bewezen zijn van het tenlastegelegde, met de daartoe gegeven motivering, niet onbegrijpelijk genoemd zal kunnen worden op de grond dat het beschikbare bewijsmateriaal - al dan niet in verband met een andere uitleg van gegevens van feitelijke aard - een andere (bewijs)beslissing toelaat'.

⁷⁴⁰ Keulen & Knigge 2016, p. 493 spreken over een verschuiving van een conviction intime naar een conviction raisonnée.

⁷⁴¹ Zie Dubelaar 2014, p. 371. Zij verwijst naar overwegingen van het Hof's-Gravenhage 10 maart 2008, ECLI:NL:GHSGR:2008:BC6068, waarin het hof stelt zich te willen baseren op 'als voldoende betrouwbaar beoordeelde bewijsmiddelen'.

⁷⁴² Buruma 2009 stelt dat juristen de autoriteit van deskundigen niet mogen gebruiken om op te houden met nadenken.

⁷⁴³ Corstens/Borgers 2014, p. 821; Buruma 2009; HR 30 maart 2004, ECLI:NL:HR:2004:AM2533.

⁷⁴⁴ Remmelink 1965, p. 74-77 wees er al op dat dit niet klopt. De zinssnede 'tot de/het zijne maken' kan worden teruggevoerd tot de situatie voor de wijziging van het Wetboek van Strafvordering van 1926, toen de beweringen van de deskundige formeel geen bewijsmiddel waren. De rechter kon de informatie van de deskundige toen alleen via zijn eigen kennis meenemen in zijn oordeel.

⁷⁴⁵ Conclusie A-G Knigge onder 3.6.4 bij HR 7 oktober 2008, ECLI:NL:HR:2008:BG1941. Zie ook Reijntjes 2013, p. 409.

De rechter is voor de beoordeling van de betrouwbaarheid en bewijswaarde van bewijsmateriaal afhankelijk van zijn algemene kennis en vaardigheden.⁷⁴⁶ Een illustratie van de verwachtingen die er in het Nederlandse strafproces bestaan betreffende de omgang met informatie van deskundigen is te vinden in de conclusie van advocaat-generaal Jörg bij HR 26 november 2002, ECLI:NL:HR:2002:AE1192. Volgens Jörg behoort, zelfs in ingewikkelde zaken waarbij meerdere deskundigen betrokken zijn, 'het - mede door rechterlijke kennis en ervaring ontwikkelde - gezond verstand, op basis van wat algemeen bekend is (...) de beslissing op de bewijsvraag te dicteren'. De rechter behoeft de wetenschappelijke theorieën en aannames van deskundigen niet te kennen en mag kiezen van welke bevindingen van deskundigen hij gebruik maakt, zolang ze maar aan de 'minimale standaarden van deskundigheid en methodische aanvaardbaarheid voldoen, en voor zover die voor het gezond verstand ook plausibel zijn'.⁷⁴⁷ Het is daarbij volgens Jörg niet gek als de rechter in het geval meerdere deskundigen hebben gerapporteerd veiligheidshalve op zoek gaat naar de grootste gemene deler in de deskundigenrapporten.⁷⁴⁸

Gegrondd op wettig deskundigenbewijs

De inhoud van de verklaring of het verslag van de deskundige moet redengevend zijn.⁷⁴⁹ Dat wil zeggen, de rechter moet zijn overtuiging dat de verdachte de tenlastegelegde feiten heeft begaan kunnen baseren op de inhoud van de deskundigenverklaring of het deskundigenverslag als dit als bewijsmiddel wordt gebruikt.⁷⁵⁰ De Hoge Raad is echter niet streng in de toetsing van de redengevendheid van gebruikte bewijsmiddelen. Het is voldoende dat de rechter op basis van het gebruikte deskundigenbewijs tot een bewezenverklaring zou kunnen komen.⁷⁵¹ Het is niet noodzakelijk dat de deskundige absoluut zeker is. Ook als deskundigenbewijs onzekerheden inhoudt of er door de deskundige wordt gewezen op mogelijke alternatieve interpretaties van de onderzoeksresultaten, mag de rechter deskundigenbewijs gebruiken.⁷⁵²

Het niet of niet correct benoemen van deskundigen heeft in beginsel als consequentie dat een deskundigenverslag geen wettig bewijsmiddel is.⁷⁵³ Deskundigen die niet op de wijze bij de wet bepaald zijn benoemd kunnen, zo volgt uit art. 51i lid 1 Sv, geen opdracht krijgen en hier niet het in art. 344 lid 1 sub d Sv vereiste antwoord op geven. Dit lijkt echter

⁷⁴⁶ Stevens 2014, p. 2842.

⁷⁴⁷ Conclusie A-G Jörg onder 41 bij HR 26 november 2002, ECLI:NL:HR:2002:AE1192.

⁷⁴⁸ Conclusie A-G Jörg onder 35 bij HR 26 november 2002, ECLI:NL:HR:2002:AE1192.

⁷⁴⁹ Keulen & Knigge 2016, p. 490.

⁷⁵⁰ Dubelaar 2014, p. 212 en p. 304-306 stelt dat redengevendheid minimaal gelijk moet worden gesteld aan de relevantie van bewijsmateriaal. In het verlengde daarvan ligt haar observatie dat de Hoge Raad de redengevendheid lijkt te zien als de bewijswaarde van bewijsmateriaal. Bewijsmateriaal zonder (voldoende) bewijswaarde kan niet worden gebruikt om een oordeel mee te onderbouwen.

⁷⁵¹ Hielkema 1996, p. 210; J.F. Nijboer (bewerkt door W.L. Borst), in: Melai/Groenhuijsen, art. 338 Sv, aant. 38 (online, bijgewerkt 1 augustus 1993).

⁷⁵² Hielkema 1996, p. 210-211, HR 26 juni 1933, NJ 1933, p. 1371.

⁷⁵³ Zie par. 6.4.1. Keulen & Knigge 2016, p. 515 noemen dit slechts als mogelijkheid.

niet te gelden voor het deskundigenverslag van een niet-benoemde deskundige met een antwoord op een door de verdediging gegeven opdracht. Ook gebreken in de uitvoering van de opdracht door de deskundige lijken de wettigheid van het bewijsmiddel niet te raken. Vereist is dat een antwoord wordt gegeven op een opdracht, niet dat dit antwoord voldoet aan de wettelijke eisen.⁷⁵⁴ Het is verder onduidelijk of benoeming ook is vereist voordat de deskundige kan worden gehoord. Maar zelfs indien dit wordt aangenomen, hoeft het verzuim van de benoeming van een deskundige voorafgaand aan het verhoor geen consequenties te hebben voor de wettigheid van de deskundigenverklaring als bewijsmiddel. Die benoeming wordt namelijk niet vereist in art. 343 Sv.⁷⁵⁵

Minimum aan deskundigenbewijs

De rechter mag in Nederland niet tot een bewezenverklaring komen als er onvoldoende bewijsmiddelen zijn waar hij zijn overtuiging op kan baseren. De rechterlijke overtuiging mag niet uitsluitend worden gebaseerd op de verklaring van de verdachte (art. 341 lid 2 Sv) of de verklaring van één getuige (art. 342 lid 2 Sv). De rechterlijke overtuiging kan wel worden gebaseerd op één proces-verbaal van een opsporingsambtenaar (art. 344 lid 2 Sv).

De vraag kan worden gesteld of het mogelijk is een bewezenverklaring uitsluitend te baseren op de verklaring van één deskundige (art. 343 Sv). Op basis van de wettekst lijkt dit mogelijk, aangezien art. 343 Sv geen vergelijkbaar voorbehoud kent als in art. 341 en art. 342 Sv wordt gemaakt ten aanzien van de verdachte en getuigen. Nijboer betoogt dat het in verband met de deugdelijkheid van het oordeel van de rechter wenselijk is dat hij zijn overtuiging baseert op meerdere bewijsmiddelen.⁷⁵⁶ Maar dit is geen wettelijke eis.⁷⁵⁷ Het lijkt in theorie dus mogelijk dat de rechter zijn overtuiging baseert op de verklaring van één deskundige. In de praktijk zal dit niet vaak voorkomen. In de meeste gevallen is er ander bewijsmateriaal beschikbaar, zoals een aangifte.⁷⁵⁸ Bovendien mag de deskundigenverkla-

⁷⁵⁴ Keulen & Knigge 2016, p. 515.

⁷⁵⁵ Wel is het voorstelbaar dat – als wordt vastgelegd dat een deskundige die wordt gehoord moet worden benoemd – het niet benoemen van de deskundige op de zitting leidt tot nietigheid van de zitting. Overigens moet – wanneer de aanname wordt gedaan dat strikt formeel iemand slechts de status van deskundige krijgt nadat hij is benoemd – het ontbreken van een benoeming wel leiden tot de conclusie dat de mondelinge verklaringen van een niet-benoemde deskundige niet kunnen worden gekwalificeerd als een deskundigenverklaring en dat de rechter deze verklaringen dus niet als zodanig mag gebruiken als bewijsmiddel.

⁷⁵⁶ Nijboer 2011, p. 76. Zie ook Dubelaar 2014, p. 208.

⁷⁵⁷ Zo ook A-G Machielse in zijn conclusie bij HR 31 mei 2016, ECLI:NL:HR:2016:1019.

⁷⁵⁸ Dit was onder meer het geval in HR 5 juli 2016, ECLI:NL:HR:2016:1381 waar de veroordeling was gebaseerd op de aangifte van inbraak en op een deskundigenverklaring over een match tussen het DNA van het gevonden bloed bij de ingebroken woning en het DNA van de verdachte. De aangifte onderbouwt het daderschap van de verdachte niet. Maar volgens de Hoge Raad mag de rechter aannemen dat het strafbare feit is gepleegd door de verdachte op de enkele basis dat er volgens het deskundigenrapport een match is tussen het DNA van de op de plaats delict gevonden bloedsporen en het DNA van de verdachte. Vergelijkbare zaken zijn door de Hoge Raad afgedaan met art. 81 lid 1 RO. Zie over DNA: HR 31 mei 2016, ECLI:NL:HR:2016:1019 en over vingerafdrukken: HR 5 juli 2016, ECLI:NL:HR:2016:1380. Daarbij lijkt het wel van belang dat de rechter heeft vastgesteld dat er geen redelijke andere verklaring (alternatief scenario) mogelijk is voor

ring uitsluitend betrekking hebben op hetgeen zijn wetenschap en kennis de deskundige leren.⁷⁵⁹ Zodra de verklaring van de deskundige kan worden aangemerkt als een getuigenverklaring is er – zo volgt uit HR 21 november 2000, ECLI:NL:HR:2000:AA8408 – aanvullend bewijsmateriaal nodig.

Andere beslissingen op basis van deskundigenbewijs

De rechter kan de informatie van deskundigen ook gebruiken voor de andere beslissingen die de rechter moet nemen, al dan niet op grond van art. 348 en 350 Sv. Op deze beslissingen is art. 338 Sv niet van toepassing. Dat betekent onder meer dat niet wettelijk is voorgeschreven welk criterium de rechter moet hanteren. Uit de rechtspraak en literatuur volgt dat voor het aannemen van een schulditsluitingsgrond voldoende is dat de feiten die ten grondslag zijn gelegd aan de schulditsluitingsgrond aannemelijk zijn geworden.⁷⁶⁰ Het is mogelijk dat deze beoordelingsmaatstaf geldt voor alle andere beslissingen die de rechter moet nemen, maar dit is niet duidelijk. Er valt wat te zeggen voor het standpunt van Nijboer dat het criterium van aannemelijkheid alleen geldt voor feiten en omstandigheden die leiden tot een voor de verdachte gunstiger einduitspraak, omdat voor de verdachte het uitgangspunt ‘in dubio pro reo’ blijft gelden.⁷⁶¹ Hiermee zou er voor kunnen worden gekozen dat voor het vaststellen van feiten die negatieve gevolgen hebben voor de verdachte (zoals strafverzwarende omstandigheden) een niveau van zekerheid is vereist dat niet veel verschilt van de ‘grote mate van waarschijnlijkheid’ die voor een bewezenverklaring nodig is.

Omdat het bewijsrecht alleen van toepassing is op de bewijsbeslissing rijst de vraag of de eisen die aan de inschakeling en de informatie van deskundigen worden gesteld ook van toepassing zijn op de andere beslissingen die de rechter moet nemen. Uit art. 51i lid 1 Sv volgt dat formeel alleen iemand die daartoe wordt benoemd en een opdracht krijgt, wordt aangemerkt als deskundige. Maar als het bewijsrecht niet van toepassing is, dan is er geen enkele wettelijke bepaling die de rechter verplicht om een deskundige te benoemen. De verklaringen van de materiële deskundige kunnen dan ook zonder benoeming worden gebruikt. De verplichting tot formele benoeming van art. 51i lid 1 Sv heeft alleen consequenties in combinatie met art. 343 en 344 lid 1 onder 4 Sv. Slechts uit die bepalingen kan worden afgeleid dat alleen de conclusies van formeel benoemde deskundigen mogen worden gebruikt als bewijsmiddel. Toch volgt uit de wetsgeschiedenis en uit de opname van psychiaters en psychologen in het NRGD zonder meer dat de wetgever wil dat psychiaters en psychologen formeel worden benoemd als deskundige.

Tegen deze achtergrond valt er wat voor te zeggen om de artt. 340-344 Sv van toepassing te verklaren bij het gebruik van bewijsmateriaal voor het beantwoorden van alle formele en materiële vragen waarbij de feiten worden vastgesteld op basis van bewijsmateriaal. De overeenkomstige toepassing van de artt. 340-344 Sv is slechts van belang voor

de gevonden achtergelaten sporen. Zie HR 9 februari 2016, ECLI:NL:HR:2016:214 waarin het hof alternatieve scenario's als ontoereikend had verworpen.

⁷⁵⁹ Conclusie A-G Jörg onder 9 bij HR 21 november 2000, ECLI:NL:HR:2000:AA8408; Borst 1985, p. 31.

⁷⁶⁰ Keulen & Knigge 2016, p. 486-487; Corstens/Borgers 2014, p. 865.

⁷⁶¹ Nijboer 2011, p. 75

zover in deze bepalingen wordt gedefinieerd wanneer er sprake is van een bepaald type bewijsmiddel. Hierdoor wordt verduidelijkt wanneer er sprake is van een verklaring van een getuige en van een deskundige. De voorgeschreven bewijsminima kunnen wel beperkt blijven tot de bewijsbeslissing.⁷⁶²

10.2 De motivering van beslissingen over deskundigenbewijs in het vonnis

Beslissingen en motiveringen in kader bewezenverklaring tenlastelegging

De rechter kan mede op basis van de informatie van deskundigen tot de conclusie komen dat de verdachte de tenlastegelegde feiten heeft gepleegd. In dat geval moet de rechter zijn beslissing dat de tenlastegelegde feiten bewezen zijn, vermelden in het vonnis (art. 358 lid 2 Sv). De rechter moet deze beslissing met redenen omkleden (art. 359 lid 2 Sv).⁷⁶³ Aan deze motiveringsverplichting kan worden voldaan door de inhoud van de gebruikte bewijsmiddelen die de rechter heeft gebruikt voor zijn beslissing weer te geven, waaronder deskundigenbewijs (art. 359 lid 3 Sv).⁷⁶⁴

In beginsel moet de rechter de bewijsmiddelen waar de bewezenverklaring op is gebaseerd in het vonnis opnemen. De rechter kan er echter voor kiezen een verkort vonnis te wijzen. Dit is een vonnis zonder uitgewerkte bewijsmiddelen. De bewijsmiddelen hoeft de rechter dan in beginsel pas uit te werken als er hoger beroep of cassatie is ingesteld (art. 365a Sv).⁷⁶⁵ Uit een verkort vonnis kan niet worden afgeleid op basis van welk bewijsmateriaal de rechter tot de overtuiging is gekomen dat de verdachte de tenlastegelegde feiten heeft begaan. Pas als een rechtsmiddel is ingesteld en de bewijsmiddelen vervolgens zijn uitgewerkt, kan worden vastgesteld welke (delen van de) deskundigenverklaringen en -verslagen de rechter tot zijn overtuiging hebben gebracht.

De rechter kan er voor kiezen het vonnis wel meteen uit te werken, inclusief de bewijsmiddelen en de overwegingen waarop de bewezenverklaring is gebaseerd. Dit gebeurt onder andere binnen de Promis-werkwijze. Deze werkwijze heeft als doel de beslissingen en motiveringen van de rechter helderder en inzichtelijker te maken. Bij de standaard Promis-werkwijze bevat het vonnis een lopend verhaal waarbij in de voetnoten wordt verwezen naar de bewijsmiddelen en in de lopende tekst zo veel mogelijk wordt ingegaan op de verweren van de verdediging.⁷⁶⁶ Maar vanwege de verschillen in toepassing van de Promis-werkwijze komt het voor dat in een Promis-vonnis de bewijsmiddelen niet meteen zijn opgenomen.⁷⁶⁷

⁷⁶² In gelijke zin Borst 1985, p. 22.

⁷⁶³ Ook als de rechter tot een vrijspraak komt, moet hij deze beslissing opnemen in het vonnis en motiveren.

⁷⁶⁴ Corstens/Borgers 2014, p. 843.

⁷⁶⁵ Keulen & Knigge 2016, p. 587-588 en p. 602-603.

⁷⁶⁶ Corstens/Borgers 2014, p. 847; G.K. Schoep, in: T&C Strafvordering, art. 359 Sv, aant. 4.e (online, bijgewerkt 1 juli 2015).

⁷⁶⁷ Keulen & Knigge 2016, p. 613-616 wijzen bijvoorbeeld op de variant Promis (kaal) waarin geen

Uitgangspunt bij de motivering van de bewezenverklaring is dat de rechter geen reenschap behoeft af te leggen over de keuze voor en de betrouwbaarheid van het gebruikte deskundigenbewijs.⁷⁶⁸ De rechter is bevoegd om in het vonnis nadere bewijsoverwegingen op te nemen. Maar de rechter is in beginsel niet verplicht toe te lichten waarom hij de verklaringen en verslagen van deskundigen heeft gebruikt en welke waarde hij daaraan hecht.⁷⁶⁹ Wel heeft de Hoge Raad in HR 26 april 2016, ECLI:NL:HR:2016:736 een aantal factoren genoemd die de rechter kan meenemen bij de waardering van deskundigenbewijs. Volgens de Hoge Raad kan het van belang zijn of de deskundige is ingeschreven in het NRGD en of het onderzoek en het rapport van de deskundige voldoen aan de eisen die in art. 51i e.v. Sv daaraan worden gesteld.⁷⁷⁰

Een nadere motivering van het gebruik en de waardering van deskundigenbewijs is in beginsel ook niet vereist als verweer wordt gevoerd over deskundigenbewijs.⁷⁷¹ Op dit uitgangspunt zijn volgens de Hoge Raad ‘zowel wettelijke als enkele jurisprudentiële uitzonderingen aangebracht, op grond waarvan onder omstandigheden een nadere redengeving van de feitenrechter wordt verlangd omtrent de betrouwbaarheid van het door hem gebezigde bewijsmateriaal, welke omstandigheden mede afhankelijk zijn van de bijzondere aard van de materie en van hetgeen ter terechtzitting in feitelijke aanleg door of namens de verdachte is aangevoerd.’⁷⁷²

In het verleden heeft de Hoge Raad een aantal jurisprudentiële uitzonderingen gecreëerd op het uitgangspunt dat de selectie en waardering van bewijsmateriaal niet behoeft te worden gemotiveerd.⁷⁷³ De eerste uitzondering werd gecreëerd in HR 28 februari 1989, ECLI:NL:HR:1989:AC3483 (Poppenspelarrest). In die zaak had de verdediging de betrouwbaarheid van de door de deskundige gebruikte methode betwist. De betwiste onderzoeksmethode zag op het verhoren van mogelijke jeugdige incestslachtoffers met behulp van anatomisch correcte poppen. De betwisting van de gebruikte onderzoeksmethode was onderbouwd met de verklaring van een andere deskundige. De Hoge Raad bepaalde dat het

bewijsmiddelen zijn opgenomen.

⁷⁶⁸ HR 6 januari 2004, ECLI:NL:HR:2004:AN8569.

⁷⁶⁹ HR 21 september 1999, ECLI:NL:HR:1999:ZD1615.

⁷⁷⁰ HR 26 april 2016, ECLI:NL:HR:2016:736 en HR 26 april 2016, ECLI:NL:HR:2016:735. Hoewel deze arresten primair zien op het gebruik van deskundigenrapporten in herzieningszaken lijken de opmerkingen van de Hoge Raad over de waardering van deskundigenbewijs van toepassing op alle zaken waarin deskundigenbewijs moet worden gewaardeerd.

⁷⁷¹ Corstens/Borgers 2014, p. 852.

⁷⁷² HR 6 januari 2004, ECLI:NL:HR:2004:AN8569. Hoewel deze uitspraak voor de inwerking-treding van art. 359 lid 2 tweede zin Sv is gedaan, lijkt deze overweging nog steeds actueel te zijn.

⁷⁷³ In HR 14 maart 1989, ECLI:NL:HR:1989:AC3482 benoemt de Hoge Raad de mogelijkheid tot het maken van uitzonderingen. Deze uitzonderingen worden opgesomd in Nijboer 2011, p. 141-146. De uitzonderingen vallen tegenwoordig ook onder art. 359 lid 2 tweede zin Sv. Het is dus vooral een illustratie van mogelijke verweren. Daarnaast hebben ze misschien ook een eigen waarde omdat de eisen die aan deze verweren worden gesteld wellicht minder hoog liggen, zie Corstens/Borgers 2014, p. 854.

hof dit verweer niet had mogen verwerpen zonder die verwerping met redenen te omkleeden.

Een tweede uitzondering is te vinden in HR 13 mei 1997, ECLI:NL:HR:1997:AC3074 (computergame). In die zaak gebruikte de verdediging een rapport van een deskundige om aan te tonen dat er sprake was van een behendigheidsspel in plaats van een kansspel. Hiermee werd de observatie van opsporingsambtenaren dat er sprake was van een kansspel tegengesproken en werd bestreden dat de verdachte de tenlastegelegde overtreding van de kansspelwet had gepleegd. De Hoge Raad bepaalde dat het hof dit met een deskundigenrapport onderbouwde verweer ‘niet had mogen verwerpen zonder ervan blijk te geven dat rapport in zijn oordeel te hebben betrokken’.

Er zijn nog andere jurisprudentiële uitzonderingen gemaakt door de Hoge Raad op het beginsel dat de keuzes over het gebruik van deskundigenbewijs niet behoeven te worden gemotiveerd. Zo had het hof moeten motiveren waarom het een deskundigenrapport gebruikte om de geloofwaardigheid van een getuige mee te onderbouwen, terwijl de betrouwbaarheid van dit deskundigenrapport werd betwist.⁷⁷⁴ En zo had het hof moeten motiveren waarom het de vertaling door een tolk van een telefoongesprek gebruikte, terwijl de verdediging had betoogd dat de tolk de vreemde taal onvoldoende beheerste en dat de vertaling niet zorgvuldig had plaatsgevonden.⁷⁷⁵

Sinds 2005 bestaat er ook een algemene wettelijke uitzondering op het uitgangspunt dat beslissingen op verwerpen die betrekking hebben op de bewijsvraag niet nader gemotiveerd hoeven te worden. Tegenwoordig moet de rechter zijn beslissing wel motiveren als zijn beslissing afwijkt van een door de officier van justitie of de verdachte ingenomen uitdrukkelijk onderbouwd standpunt (art. 359 lid 2 Sv). Dit geldt ook voor verwerpen over deskundigenbewijs. Dit uitdrukkelijk onderbouwde standpunt kan onder meer zien op de relevantie, de betrouwbaarheid of de bewijswaarde van deskundigenbewijs dan wel op de rechtmatigheid van de verkrijging ervan. Of sprake is van een motiveringsplicht, en zo ja, wat de omvang is van deze motiveringsplicht, is afhankelijk van hetgeen aan het uitdrukkelijk onderbouwd standpunt ten grondslag is gelegd.⁷⁷⁶ Door de Hoge Raad worden strenge eisen gesteld aan uitdrukkelijk onderbouwde standpunten. Zij moeten duidelijk zijn, met argumenten geschraagd en voorzien van een ondubbelzinnige conclusie. Een verweer over des-

⁷⁷⁴ HR 30 maart 1999, ECLI:NL:HR:1999:ZD1360. Maar zie ook twee zaken waarin de Hoge Raad het niet nodig achtte dat het hof extra motiveerde waarom het gebruik maakte van bewijsmateriaal. In HR 27 juni 2000, ECLI:NL:HR:2000:ZD1915 werd een getuigenverklaring over een herkenning gebruikt, terwijl door een deskundige was betoogd dat de bewijswaarde van deze herkenning heel laag was. In HR 10 september 2002, ECLI:NL:HR:2002:AE3546 werd een deskundigenverslag gebruikt, terwijl door een andere deskundige was betoogd dat uiterst terughoudend moest worden omgegaan met de resultaten van de gebruikte methode. In beide gevallen behoefde het hof dit gebruik niet nader te motiveren.

⁷⁷⁵ HR 17 april 2001, ECLI:NL:HR:2001:AB1271.

⁷⁷⁶ HR 11 april 2006, ECLI:NL:HR:2006:AU9130. Verwerpen over de betrouwbaarheid van deskundigenbewijs kunnen niet voor het eerst in cassatie worden gevoerd, zie HR 11 december 2012, ECLI:NL:HR:2012:BY4838.

kundigenbewijs moet dus goed zijn onderbouwd voordat de rechter er op hoeft te reageren.⁷⁷⁷

De omvang van de motiveringsplicht is afhankelijk van de onderbouwing van het uitdrukkelijk onderbouwde standpunt over deskundigenbewijs. In cassatie kijkt de Hoge Raad vooral of de rechter de aan een uitdrukkelijk onderbouwd standpunt ten grondslag liggende argumenten heeft opgemerkt en hier iets mee heeft gedaan. De rechter behoeft niet altijd expliciet een reactie te geven. Zo kan de betwisting van een deskundigenrapport door de rechter ook worden weerlegd met een verwijzing naar een ander deskundigenverslag waarin de in het verweer genoemde bezwaren worden weerlegd.⁷⁷⁸

Soms kan uit de jurisprudentie van de Hoge Raad een richtlijn worden afgeleid over de eisen waar een motivering aan moet voldoen. Al voor 2005 had de Hoge Raad in het Schoenmakersarrest (HR 27 januari 1998, ECLI:NL:HR:1998:ZD0917) bepaald dat de rechter in zijn motivering van de verwerping van een verweer dat betrekking heeft op de deskundigheid van de deskundige, moet ingaan op enkele vragen. Deze vragen waren: ‘of die deskundigheid zich mede uitstrekt tot het onderzoek aan en de analyse van (de vraagstelling die de deskundige moet beantwoorden, RH), en zo ja volgens welke methode hij het onderzoek heeft uitgevoerd en waarom hij deze methode betrouwbaar acht alsmede in hoeverre hij in staat is deze methode vakkundig toe te passen’.

Maar over het algemeen is de Hoge Raad terughoudend bij het beoordelen van de vraag of de rechter een afwijzing van een verweer voldoende heeft gemotiveerd.⁷⁷⁹ Om te beginnen wordt een verweer niet snel gekwalificeerd als een uitdrukkelijk onderbouwd standpunt. Verder wordt van de rechter niet verwacht dat hij na elk verweer uitgebreid ingaat op de betrouwbaarheid van deskundigenbewijs. Zeker niet als er meerdere deskundigen zijn die elkaar tegenspreken. Volgens A-G Wortel kan van de rechter ‘niet méér worden verlangd dan dat hij de gegevens, inzichten en afleidingen die naar voren zijn gebracht door enerzijds de deskundige wiens oordeel wordt betwist en anderzijds de deskundigen die dat oordeel ondeugdelijk of onbetrouwbaar noemen, toetst aan hetgeen uit de stukken van het geding blijkt. De rechter zal zich er bij dat onderzoek van moeten vergewissen of de uit de stukken blijkende gegevens, beschouwd in het licht van door andere deskundigen ingenomen standpunten, er aan in de weg staan het betwiste deskundig oordeel als betrouwbaar aan te merken’.⁷⁸⁰

De rechter kan de van het uitdrukkelijk onderbouwde standpunt afwijkende beslissing baseren op feiten en omstandigheden die zijn afgeleid uit aanvullend bewijsmateriaal. De-

⁷⁷⁷ In HR 22 november 2011, ECLI:NL:HR:2011:BT6462 was er volgens de Hoge Raad sprake van een uitdrukkelijk onderbouwd standpunt over de waarde van een vingersporenmatch. In HR 25 september 2007, ECLI:NL:HR:2007:BA7688 was het verweer over de deskundigheid van een deskundige niet voldoende onderbouwd om te worden aangemerkt als een uitdrukkelijk onderbouwd standpunt.

⁷⁷⁸ Corstens/Borgers 2014, p. 855.

⁷⁷⁹ Buruma 2009. Voorbeelden van een terughoudende opstelling van de Hoge Raad zijn te vinden in HR 7 februari 2006, ECLI:NL:HR:2006:AU8903 en HR 18 april 2006, ECLI:NL:HR:2006:AU8117.

⁷⁸⁰ Concl. A-G Wortel onder 11 bij HR 6 januari 2004, ECLI:NL:HR:2004:AN8569.

ze feiten en omstandigheden behoeven – voor zover het gaat om beslissingen over de betrouwbaarheid van het wel gebezigde bewijsmateriaal of de rechtmatigheid daarvan – in principe niet te worden opgenomen in het vonnis, behalve als het gaat om feiten en omstandigheden die redengevend zijn voor de uiteindelijke bewezenverklaring.⁷⁸¹ Als de nadere bewijsmotivering verplicht is, is het mogelijk deze in de aanvulling op het vonnis op te nemen, nadat er een rechtsmiddel is ingesteld. Het verdient volgens Hoge Raad echter de voorkeur dat de nadere bewijsmotivering meteen in het vonnis wordt opgenomen.⁷⁸²

Overige beslissingen en motiveringen

Ook de beslissingen op de andere materiële vragen (of een formele einduitspraak) – waarvoor de rechter eventueel gebruik kan maken van de informatie van deskundigen – moeten in het vonnis worden opgenomen (art. 358 lid 1 en 2 Sv). De rechter moet deze beslissingen met redenen omkleden (art. 359 lid 2 Sv).

Bij een strafoplegging bevat het vonnis in het bijzonder de redenen die tot de straf of maatregel hebben geleid (art. 359 lid 5 Sv). In cassatie wordt door de Hoge Raad bij de strafoplegging vooral gekeken naar de begrijpelijkheid van het oordeel van de rechter. Als de rechter feiten vaststelt, dan moeten die feiten het oordeel ondersteunen.⁷⁸³ Er bestaat echter in beginsel geen wettelijke verplichting dat de rechter bewijsmateriaal waar hij de feitenvaststelling voor de oplegging straffen of maatregelen op baseert, moet vermelden in het vonnis. Voldoende is dat de omstandigheden ter terechtzitting zijn gebleken.⁷⁸⁴ Op dit uitgangspunt kunnen wel wettelijke uitzonderingen worden gemaakt, zoals onder meer in art. 51 1f Sv waarin de verplichte vermelding van de bewijsmiddelen met betrekking tot de schatting van de omvang van het wederrechtelijk verkregen voordeel is geregeld.⁷⁸⁵

Net zoals bij de bewijsvraag moet de rechter in sommige gevallen in zijn vonnis motiveren waarom hij een afwijkende beslissing heeft genomen ten aanzien van verweren van de verdediging die betrekking hebben op de formele en de andere materiële vragen. Deze verweren kunnen zijn gebaseerd op informatie van deskundigen. Een voorbeeld daarvan is dat een verweer over de toerekenbaarheid van het strafbare feit aan de verdachte wordt onderbouwd met een rapport van een gedragsdeskundige. De beslissing dat wordt afgeweken van een uitdrukkelijk voorgedragen verweer van de verdachte dat betrekking heeft op de aanwezigheid van een strafuitsluitingsgrond moet in het vonnis worden opgenomen en worden gemotiveerd (358 lid 3 jo. 359 lid 2 Sv). Op verweren die zien op de straftoemeting behoeft de rechter in het algemeen niet te reageren. Wel moet de motivering van afwijkende beslissingen in het vonnis worden opgenomen als de verweren kunnen worden gekwalificeerd als uitdrukkelijk onderbouwde standpunten (art. 359 lid 2, tweede zin Sv).

⁷⁸¹ HR 23 oktober 2007, ECLI:NL:HR:2007:BA5858.

⁷⁸² Corstens/Borgers 2014, p. 846. HR 18 april 2000, ECLI:NL:HR:2000:AA5531.

⁷⁸³ Keulen & Knigge 2016, p. 607. Dit ziet niet op het meenemen van andere strafbare feiten bij de strafoplegging. Daarop zijn de regels over het ad informandum voegen van strafbare feiten van toepassing.

⁷⁸⁴ HR 14 februari 2006, ECLI:NL:HR:2006:AU7119; HR 9 februari 2016, ECLI:NL:HR:2016:211.

⁷⁸⁵ Zie ook HR 26 maart 2013, ECLI:NL:HR:2013:BV9087.

De eisen die inzake de beslissingen over de andere formele en materiële vragen dan de bewijsvraag aan de ambtshalve motivering of de motivering naar aanleiding van verweren worden gesteld, zijn niet hoog. Zo hoeft de rechter de verwerping van een verweer niet met bewijsmiddelen te staven.⁷⁸⁶ Dat betekent dat de rechter bij concurrerende deskundigenrapporten van gedragsdeskundigen niet verplicht is, bij de afwijzing van het deskundigenrapport van de verdediging, te verwijzen naar de gedeelten van een ander deskundigenrapport waar de rechter zijn overtuiging op baseert. Wel moet de beslissing voldoende feiten bevatten om begrijpelijk te zijn.⁷⁸⁷

10.3 Het gebruik van deskundigenbewijs in een herzieningsaanvraag

Deskundigenbewijs kan worden gebruikt om een aanvraag tot herziening van een onherroepelijk geworden vonnis of arrest mee te onderbouwen. Voorwaarde is dat het nieuwe deskundigenbewijs kan worden aangemerkt als novum. Een novum is een gegeven dat eerder tijdens het onderzoek ter terechtzitting nog niet aan de rechter bekend was en waarbij het ernstige vermoeden bestaat dat indien de rechter dit gegeven wel zou hebben gekend hij tot een vrijspraak, ontslag van alle rechtsvervolgning, niet-ontvankelijkheid van het openbaar ministerie of een minder zware strafbepaling zou zijn gekomen (art. 457 lid 1 sub c Sv).

Art. 457 Sv is in 2012 gewijzigd. Eén van de wijzigingen is dat herziening tegenwoordig mogelijk is als er sprake is van een ‘gegeven’ en niet – zoals voor 2012 – van een ‘omstandigheid’. Aanleiding voor de wijziging van de herzieningsbepaling was dat de Hoge Raad in de jaren daarvoor werd geconfronteerd met een aantal herzieningsverzoeken waarin nieuwe of gewijzigde inzichten van deskundigen werden opgevoerd.⁷⁸⁸ Het ging onder meer om de herzieningsverzoeken in de Puttense moordzaak en in de zaak Lucia de B.⁷⁸⁹ In deze zaken moest de Hoge Raad bepalen of een nieuw of gewijzigd deskundigeninzicht onder het begrip omstandigheid viel. Het begrip omstandigheid was in de jurisprudentie zo uitgewerkt dat dit alleen zag op ‘feiten en omstandigheden van feitelijke aard’ en niet op een ‘mening, overtuiging of gevolgtrekking’. Een nieuwe conclusie van een deskundige of

⁷⁸⁶ Zie over beslissingen over strafuitsluitingsgronden Corstens/Borgers 2014, p. 866 en HR 13 juni 2006, ECLI:NL:HR:2006:AW4459. Zie over de strafmotivering Corstens/Borgers 2014, p. 874 en HR 23 maart 2010, ECLI:NL:HR:2010:BK9252.

⁷⁸⁷ Zie bijvoorbeeld HR 6 oktober 2009, ECLI:NL:HR:2009:BI3874 waarin de Hoge Raad casseerde vanwege een onbegrijpelijke motivering van de verwerping van beroep op noodweer.

⁷⁸⁸ Zie hierover uitgebreider Duker 2010; Elzinga 2011; A-G Aben in zijn vergelijkbare conclusies bij HR 11 juni 2013, ECLI:NL:HR:2013:CA2549 en HR 10 september 2013, ECLI:NL:HR:2013:673 m.nt. Keulen en A-G Bleichrodt in zijn conclusies bij HR 26 april 2016, ECLI:NL:HR:2016:735 en HR 26 april 2016, ECLI:NL:HR:2016:736.

⁷⁸⁹ Zie voor een korte beschrijving van deze zaken hoofdstuk 1, par. 1.2. In zijn conclusie bij HR 7 oktober 2008, ECLI:NL:HR:2008:BG1941 over het herzieningsverzoek in de zaak Lucia de B. gaat A-G Knigge uitgebreid in op de mogelijkheden tot herziening bij een nieuw deskundigenbewijs.

een gewijzigde interpretatie – van bijvoorbeeld het beschikbaar (sporen)materiaal – was volgens de Hoge Raad een ‘mening, overtuiging of gevolgtrekking’ en geen ‘feit’. Om de herzieningsaanvraag toch gegrond te kunnen verklaren deed de Hoge Raad daarom in de Puttense moordzaak en de zaak Lucia de B. een beroep op bijzondere omstandigheden.⁷⁹⁰

Door de introductie van het begrip gegeven in plaats van omstandigheid heeft de wetgever de mogelijkheden tot het doen van een herzieningsverzoek willen verruimen. Door het begrip gegeven te gebruiken wil de wetgever duidelijk maken dat ook de inzichten van deskundigen een novum kunnen opleveren. Dat betekent dat een gegeven zowel een ‘feit’ als een ‘conclusie’ kan zijn. Het begrip gegeven lijkt daarmee niet goed te kunnen worden afgebakend.⁷⁹¹ De enige afbakening is dat het moet gaan om proposities die betrekking hebben op specifieke gebeurtenissen uit het verleden, omdat waarheidsvinding in het strafproces door betrekking op heeft.⁷⁹² Morele oordelen en veranderde rechtsopvattingen vallen dus niet onder het begrip gegeven.

Het begrip novum wordt vooral afgebakend door de andere twee voorwaarden: of het gegeven nieuw is en of het gegeven een ernstig vermoeden van een verkeerd oordeel oproept. In de wetsgeschiedenis zijn een aantal voorbeelden genoemd wanneer deskundigenbewijs als novum kan worden aangemerkt.⁷⁹³ Deze lijken vooral betrekking te hebben op de nieuwigheid van deskundigenbewijs. De deskundige zal iets moeten toevoegen aan wat er eerder al was gedaan. Maar in tegenstelling tot voor de wetswijziging kan deskundigenbewijs ook als nieuw worden aangemerkt als het (mede) is gebaseerd op informatie die al in het procesdossier zat.⁷⁹⁴ Voorwaarde daarvoor is dat de rechter onvoldoende kennis heeft om deze informatie zelfstandig te interpreteren. Deskundigenbewijs kan daarom een novum opleveren als:

- het gegevens bevat over een kwestie die tijdens de eerdere strafprocedure nog niet aan het oordeel van de deskundige was voorgelegd;
- de nieuwe deskundige kennis heeft op een andere kennisgebied of andere onderzoeksmethoden heeft gebruikt;
- de nieuwe deskundige nieuwe inzichten presenteert die zijn gebaseerd op andere feitelijke veronderstellingen of nieuwe wetenschappelijke ontwikkelingen;

⁷⁹⁰ Zie HR 26 juni 2001, ECLI:NL:HR:2001:AA9800; HR 7 oktober 2008, ECLI:NL:HR:2008:BG1941.

⁷⁹¹ Dit is de conclusie van A-G Bleichrodt bij HR 26 april 2016, ECLI:NL:HR:2016:736 onder 50 na de bespreking van de wetsgeschiedenis. Zie voor een poging het begrip gegeven af te bakenen de conclusie van A-G Aben bij HR 11 juni 2013, ECLI:NL:HR:2013:CA2549 in par. 6 en par. 7. Zie ook Duker 2010 en Elzinga 2011, p. 141.

⁷⁹² Zie daarover uitgebreider hoofdstuk 5, par. 2.4.

⁷⁹³ Kamerstukken II 2008-2009, 32045, nr. 3, p. 10.

⁷⁹⁴ Daarmee kan worden betwijfeld of, zoals Reijntjes stelt in zijn noot onder 6 bij HR 26 april 2016, ECLI:NL:HR:2016:736, NJ 2016, 305 de Hoge Raad geen genoeg zal nemen met een rapportage die zich uitsluitend baseert op de stukken van het geding. Als de deskundige hier op basis van zijn kennis en vaardigheden een nieuw licht op kan laten schijnen, zou dit ook als nieuwe informatie kunnen worden beschouwd.

- de eerste deskundige terugkomt op zijn eerdere oordelen, omdat hij in eerste instantie niet beschikte over de benodigde informatie.

Niet elke nieuwe interpretatie van onderzoeksgegevens levert een novum op. Het nieuwe gegeven moet genoeg twijfels oproepen over de juistheid van de beslissing door de rechter. Alleen dan kan een herzieningsverzoek gegrond worden verklaard. Een voorbeeld van een nieuw gegeven dat volgens de Hoge Raad niet genoeg twijfels over de juistheid van de beslissing door de rechter oproept is dat na een nieuw DNA-onderzoek de berekende random match probability veranderde van 1 op 100.000 naar 1 op 1 miljard.⁷⁹⁵

De Hoge Raad is in HR 26 april 2016, ECLI:NL:HR:2016:736 in gelijkkluidende bewoordingen als in de memorie van toelichting ingegaan op de wijze waarop hij herzieningsverzoeken beoordeelt. Volgens de Hoge Raad kan een nieuw en/of gewijzigd deskundigeninzicht onder omstandigheden worden aangemerkt als gegeven. Verder gaat de Hoge Raad niet in op de betekenis van gegeven. Belangrijker is het volgens de Hoge Raad dat de ‘enkele omstandigheid dat een deskundige het bewijs anders weegt dan de rechter heeft gedaan niet voldoende is om het voor herziening vereiste “ernstige vermoeden” te wekken’. De Hoge Raad zal daarom beoordelen of het ‘als nieuw en/of gewijzigd gepresenteerd deskundigeninzicht van voldoende kwaliteit en gewicht is om te kunnen leiden tot herziening van de uitspraak’. Om te kunnen beoordelen of deskundigenbewijs van voldoende kwaliteit en gewicht is, moet het overgelegde deskundigenrapport volgens de Hoge Raad zodanige informatie bevatten dat de inhoud van het deskundigeninzicht en de nieuwheid daarvan op waarde kunnen worden geschat.⁷⁹⁶ Daarom moet een deskundigenrapport dat wordt overlegd in herzieningszaken de volgende informatie bevatten:

‘(i) met betrekking tot de kennis en ervaring van de deskundige op het aan de orde zijnde vakgebied:

- de door de deskundige gevolgde opleidingen, met vermelding van de specifieke vakgebieden waarin de deskundige is opgeleid;
- de functies waarin de deskundige werkervaring heeft opgedaan;

⁷⁹⁵ HR 8 november 2016, ECLI:NL:HR:2016:2520. Weliswaar is dit voorbeeld gewezen in de (eerste) zaak over herziening ten nadele. Maar de Hoge Raad lijkt voor de beoordeling van een vraag of een nieuw gegeven een novum kan opleveren een vergelijkbaar beoordelingskader te gebruiken voor herziening ten voordele en herziening ten nadele.

⁷⁹⁶ Zie voor een bevestiging van het belang dat het deskundigenrapport aan deze eisen voldoet HR 21 juni 2016, ECLI:NL:HR:2016:1241 en HR 28 juni 2016, ECLI:NL:HR:2016:1332. Sommigen auteurs lijken er van uit te gaan dat het niet voldoen aan de eisen die de Hoge Raad bij herzieningsverzoeken aan deskundigenrapporten stelt, er zonder meer toe leidt dat het deskundigenrapport geen novum kan bevatten. Zie de conclusie van A-G Hofstee bij HR 28 juni 2016, ECLI:NL:HR:2016:1332 en De Doelder 2016, p. 1757-1758. De Hoge Raad lijkt echter ook gebrekkige deskundigenrapporten wel inhoudelijk te beoordelen. De Hoge Raad noemt in beide arresten – naast het feit dat niet is voldaan aan de rapportage-eisen – als reden om het herzieningsverzoek af te wijzen dat niet is voldaan aan de eis dat de gegevens nieuw zijn. Dit komt mij ook wenselijk voor.

- een lijst van eventuele publicaties van de hand van de deskundige;
 - de eventuele opname van de deskundige in het Nederlands Register Gerechtelijk Deskundigen, en/of andere registraties of referenties waaruit kan worden afgeleid dat de vak kennis of ervaring van de deskundige voldoet aan de voor het desbetreffende vakgebied geldende maatstaven;
- (ii) met betrekking tot de weergave en de onderbouwing van het inzicht van de deskundige op het aan de orde zijnde vakgebied:
- de voorgelegde vraagstelling en de ter beschikking gestelde stukken en/of gegevens;
 - de door de deskundige gehanteerde onderzoeksmethode en de betrouwbaarheid daarvan, alsmede een inschatting van de mate van zekerheid waarmee de deskundige zijn conclusies heeft getrokken en/of de aan de uitkomsten van zijn onderzoek verbonden foutmarge;
 - de vraag in hoeverre het inzicht van de deskundige wordt ondersteund door dat van andere deskundigen;
 - de bronnen waarop het inzicht van de deskundige berust, daaronder begrepen de gebruikte literatuur en de geconsulteerde personen;
- (iii) met betrekking tot de onderbouwing van de 'nieuwheid' van het inzicht van de deskundige:
- de vraag in hoeverre het inzicht van de deskundige steunt op hetzij (a) ten tijde van het onderzoek ter terechtzitting nog onbekende wetenschappelijke ontdekkingen of inzichten, hetzij (b) een beoordeling van ten tijde van het onderzoek ter terechtzitting nog onbekende feiten of omstandigheden, hetzij (c) een ander deskundig oordeel omtrent de weging en betekenis van ten tijde van het onderzoek ter terechtzitting reeds bestaande wetenschappelijke inzichten, toegepast op ten tijde van dat onderzoek ter terechtzitting reeds bekende feiten en omstandigheden;
 - de vraag hoe het inzicht van de deskundige zich verhoudt tot eerdere inzichten van diezelfde en/of andere deskundigen zoals die uit het aan de uitspraak ten grondslag liggende dossier naar voren komen.'

Een zorgvuldige beoordeling van het deskundigenrapport kan dienen als waarborg tegen het te snel overgaan tot herziening.⁷⁹⁷ De verzoeker van de herziening zal daarom moeten onderbouwen waarom het nieuwe deskundigenbewijs moet leiden tot herziening. De aanvraag van de verdediging dient volgens de Hoge Raad aan een aantal voorwaarden te voldoen. De aanvraag dient:⁷⁹⁸

- 'a) een nauwkeurige omschrijving te behelzen van bedoeld gegeven (hierna: het novum), dus zonder daartoe slechts te verwijzen naar eventuele bijgevoegde bescheiden;
- b) de redenen te vermelden waarom het novum tot één van de in art. 457 lid 3 sub c genoemde beslissingen zou hebben kunnen leiden;

⁷⁹⁷ Zie de noot van Keulen onder 6 bij HR 26 mei 2015, ECLI:NL:HR:2015:1326.

⁷⁹⁸ HR 15 april 2014, ECLI:NL:HR:2014:922; HR 23 juni 2015, ECLI:NL:HR:2015:1707.

c) indien de aanvraag ertoe strekt de bewijsvoering aan te tasten, met voldoende precisie uiteen te zetten (i) waarom welk onderdeel van de bij de aanvraag gevoegde bescheiden leidt tot ernstige twijfel aan de juistheid van een nauwkeurig aangeduid gedeelte van de bewijsvoering, en (ii) waarom dat leidt tot het ernstige vermoeden dat het onderzoek van de zaak destijds zou hebben geleid tot een vrijspraak.’

Het ontbreken van deze motivering of van de benodigde informatie over de kwaliteit van het deskundigenrapport kan leiden tot een ongegrondverklaring van het herzieningsverzoek.⁷⁹⁹

11. Afronding

In dit hoofdstuk is de omgang met deskundigenbewijs in het Nederlandse strafproces beschreven. Ook is beschreven in welke context deskundigen in het strafproces functioneren. De beschrijving van de context en de regels inzake de omgang met deskundigenbewijs biedt inzicht in hoe in het huidige Nederlandse strafproces met deskundigen om wordt gegaan en om behoort te worden omgegaan. In deze afrondende paragraaf worden enkele onderwerpen uitgelicht. Ingegaan wordt op de knelpunten die ontstaan door de huidige omgang met deskundigenbewijs in het Nederlandse strafproces. De aanwezigheid van deze knelpunten impliceert dat het mogelijk is om de omgang met deskundigenbewijs in het Nederlandse strafproces te verbeteren. Het oplossen van de knelpunten kan een bijdrage leveren aan het vergroten van de bijdrage die deskundigenbewijs kan leveren aan de kwaliteit van strafvorderlijke beslissingen in het Nederlandse strafproces.

De beschrijving van de Nederlandse regels inzake deskundigenbewijs geeft aanleiding om op vier punten nader in te gaan: 1) het inschakelen van deskundigen, 2) het onderzoek door de deskundigen, 3) de rechten van de verdediging en 4) de beoordeling en waardering van het deskundigenbewijs.

Het inschakelen van deskundigen

Sinds de Wet deskundige in strafzaken is de inschakeling van deskundigen in het Nederlandse strafproces uitvoerig geregeld. Er zijn regels geïntroduceerd over de benoeming van een deskundige en het geven van een opdracht aan de deskundige. De wetgever heeft gekozen voor een formele benadering van het begrip deskundige door de vraag wie kan worden aangemerkt als deskundige te koppelen aan de benoemingsprocedure. Alleen als de benoemingsprocedure is gevolgd, is er formeel sprake van een deskundige in het strafproces.

De wetgever wil door middel van de benoemingsprocedure eisen stellen aan de betrouwbaarheid en deskundigheid van de deskundige. De wetgever wil de deskundigheid van de deskundige garanderen door deskundigen te registreren. De beoordeling van de deskundigheid is in handen gelegd van een speciaal daartoe opgericht instituut: het Nederlands Register Gerechtelijk Deskundigen. Het NRGD toetst of de deskundige bekwaam is.

⁷⁹⁹ HR 23 juni 2015, ECLI:NL:HR:2015:1707.

Platform Modernisering Strafvordering

De deskundige in het gemoderniseerde Wetboek van Strafvordering

Mr. dr. R.A. Hoving

1 Inleiding

Bij de modernisering van het Wetboek van Strafvordering (Sv) wordt ook opnieuw gekeken naar bepalingen die redelijk recent zijn ingevoerd. Zo is in 2010 de Wet deskundige in strafzaken in werking getreden. Deze wet heeft fundamentele wijzigingen aangebracht in de bepalingen over de inschakeling van deskundigen in het strafproces en het toezicht op het functioneren van deze deskundigen. De vraag is hoe in het moderniseringsproject met de bepalingen over deskundigenbewijs wordt omgegaan. Gezien de nieuwigheid van de regeling ligt aanpassing ervan op het eerste gezicht niet onmiddellijk in de rede. In de Contourennota staat dan ook dat de bepalingen over de deskundige uit de deskundigentitel (Titel IIIC van het Eerste Boek van het huidige Wetboek van Strafvordering) naar verwachting ongewijzigd worden gehandhaafd.¹ Ook de overige bepalingen ‘ten aanzien van de positie van de deskundige (...) zullen naar verwachting niet worden gewijzigd in het kader van de onderhavige wetgevingsoperatie’.²

Aan de andere kant biedt de modernisering van het Wetboek van Strafvordering de mogelijkheid om aan de slag te gaan met de vragen en problemen over de deskundigenregeling die in de literatuur, waaronder in mijn proefschrift, naar voren zijn gebracht.³ Dit heeft de wetgever uiteindelijk ook gedaan. Weliswaar zijn de bepalingen uit het nieuwe hoofdstuk over de deskundige (Boek 1, hoofdstuk 7) nauwelijks gewijzigd, maar de conceptwetsvoorstellen voor het nieuwe Wetboek van Strafvordering bevatten voor het overige wel degelijk inhoudelijke wijzigingen. In deze bijdrage wil ik stilstaan bij drie problemen die in de literatuur zijn aangekaart en onderzoeken in hoeverre de voorgestelde wijzigingen deze problemen oplossen. Er wordt ingegaan op: (1) de afbakening van het begrip deskundige, (2) de inschakeling van deskundigen en (3) het gebruik van deskundigenbewijs.

2 De afbakening van het begrip deskundige

2.1 De huidige afbakening van het begrip deskundige

In artikel 51i lid 1 Sv staat dat een deskundige wordt ‘benoemd met een opdracht tot het geven van informatie over of het doen van onderzoek op een terrein, waarvan hij specifieke of bijzondere kennis bezit’. Artikel 51i Sv bevat een wettelijke definitie van het begrip deskundige die twee kanten heeft.⁴ Enerzijds kan er een materiële benadering van het begrip deskundige in worden herkend. Een deskundige is iemand die specifieke of bijzondere kennis bezit en deze kennis gebruikt om informatie te geven of onderzoek te doen. De verklaring en het verslag van de deskundige moeten vervolgens zijn gebaseerd op wat zijn wetenschap en kennis hem leren (art. 343 en 344 lid 1 onder 4 Sv). Anderzijds heeft de beschrijving van de deskundige in artikel 51i lid 1 Sv ook een formele kant. Het impliceert dat iemand alleen wordt aangemerkt als deskundige als hij is benoemd als deskundige en een opdracht heeft gekregen.

De formele kant van het begrip deskundige heeft gevolgen voor de mogelijkheden die opsporingsambtenaren hebben om tijdens het opsporingsonderzoek deskundigen in te schakelen. De officier van justitie is op grond van artikel 150 lid 1 Sv alleen bevoegd om deskundigen te benoemen die staan geregistreerd in het Nederlands Register Gerechtelijke Deskundigen (NRGD). Niet-geregistreerde deskundigen mag de officier van justitie niet zelfstandig inschakelen, maar alleen na goedkeuring door de rechter-commissaris (art. 227 Sv). Politieambtenaren schakelen in de praktijk helemaal geen deskundigen in. In theorie heeft de hulpofficier van justitie weliswaar de bevoegdheid om deskundigen die technisch onderzoek doen te benoemen (art. 150 lid 2 Sv), maar in de praktijk wordt van deze bevoegdheid geen gebruik gemaakt.⁵

Als gevolg van de beperkte mogelijkheden van de politie en de officier van justitie om zelfstandig deskundigen in te schakelen, is het begrip deskundige tijdens de totstandkoming van de Wet deskundige in strafzaken geforceerd afgebakend.

Bepaalde soorten onderzoek worden formeel niet aangemerkt als deskundigenonderzoek. Zo is technisch opsporingsonderzoek dat door de politie wordt uitgevoerd volgens de minister van Justitie geen deskundigenonderzoek. Pas als ‘onderzoek zodanig technisch of specialistisch van aard is dat het niet meer binnen de politie kan worden uitgevoerd’ is er volgens de minister sprake van deskundigenonderzoek.⁶ Dit onderscheid is verder uitgewerkt in de OM-Aanwijzing technisch opsporingsonderzoek/deskundigenonderzoek.⁷ Ook uit de Aanwijzing volgt dat vrijwel al het onderzoek dat door technisch opsporingsambtenaren wordt uitgevoerd niet wordt aangemerkt als deskundigenonderzoek. De afbakening is geforceerd, omdat die tot gevolg heeft dat de materiële definitie en de formele definitie van deskundige uiteenlopen. Materieel gezien is de technisch opsporingsambtenaar immers wel deskundige, aangezien hij specifieke kennis en vaardigheden gebruikt bij het uitvoeren van zijn werkzaamheden.⁸

Hoe kan de geforceerde afbakening van het begrip deskundige worden verklaard? In

de eerste plaats had de politie voor de inwerkingtreding van de Wet deskundige in strafzaken alle ruimte om zelfstandig deskundigen in te schakelen. Volgens de toenmalige wettelijke regeling moesten deskundigen worden benoemd door de rechter-commissaris of eventueel de officier van justitie.⁹ Maar de Hoge Raad had bepaald dat er geen steun in de wet was voor het standpunt dat deskundigenverslagen alleen als bewijsmiddel mochten worden gebruikt als de deskundige van tevoren was benoemd.¹⁰ Daarom werden deskundigen in de regel niet door de officier van justitie of de rechter-commissaris benoemd, maar rechtstreeks door de politie ingeschakeld. Tegenwoordig is dat niet meer mogelijk, en lijkt de Hoge Raad het standpunt te hebben ingenomen dat het verslag van een onbenoemde deskundige die door de officier van justitie of de politie is ingeschakeld niet kan worden aangemerkt als een deskundigenverslag.¹¹ In de tweede plaats bestond de vrees dat de verplichte benoeming van alle technische opsporingsambtenaren een te grote administratieve belasting zou vormen voor de politie en het Openbaar Ministerie.¹² Benoeming betekent het informeren van de verdediging over de inschakeling van de deskundige en de uitslag van het onderzoek (art. 150a Sv). Deze extra handelingen komen de efficiëntie van een opsporingsonderzoek niet ten goede.

Het gevolg van de huidige geforceerde afbakening van het begrip deskundige is dat het toezicht op het werk van de technisch opsporingsambtenaar niet is geregeld. Er worden geen eisen gesteld aan de kennis en vaardigheden van de technisch opsporingsambtenaren die het technisch onderzoek uitvoeren. Er bestaat ook geen verplichting om te beoordelen of de technisch opsporingsambtenaar in staat is of was om zijn onderzoek te doen – bij zijn inschakeling of bij het gebruik van de uitkomsten van zijn onderzoek. Aan de rapportage van de onderzoeksresultaten worden alleen de eisen gesteld die gelden voor alle processen-verbaal. Aanvullende wettelijke eisen die in de rede hadden gelegen gezien het feit dat technisch onderzoek een bijzondere vorm van deskundigenonderzoek is, worden niet gesteld. Wel bestaan er Forensische Opsporingsnormen (FO-normen), maar deze zijn niet openbaar en dus niet bruikbaar om toezicht te houden op het werk van de technisch opsporingsambtenaar.

2.2 Voorgestelde wijzigingen van de afbakening van het begrip deskundige

In het conceptwetsvoorstel voor Boek 1 van het Wetboek van Strafvordering staat in artikel 1.7.1 lid 1 Sv – net zoals in het huidige artikel 51i Sv – dat een deskundige ‘op de wijze bij de wet bepaald wordt benoemd met een opdracht tot het geven van informatie over of het doen van onderzoek op een terrein, waarvan hij specifieke of bijzondere kennis bezit’. De wetgever houdt dus vast aan een definitie van het begrip deskundige die zowel een materiële als een formele kant heeft. Om iemand

aan te merken als deskundige is zowel het bezit van specifieke of bijzondere kennis vereist, alsook een formele benoeming en opdracht als deskundige.

De mogelijkheden voor de officier van justitie en politie om deskundigen in te schakelen worden in de conceptwetsvoorstellen niet wezenlijk gewijzigd. Nog steeds mag de officier van justitie zelfstandig alleen NRGD-geregistreerde deskundigen inschakelen, zo volgt uit artikel 2.4.2 lid 1 Sv. Hier wordt in paragraaf 3.2 uitgebreid op ingegaan. Nieuw is wel dat de inschakeling van technisch opsporingsambtenaren wettelijk wordt geregeld. In artikel 2.4.2 lid 3 Sv staat: ‘bij algemene maatregel van bestuur kunnen onderzoeken worden aangewezen die een opsporingsambtenaar of een expert bij de politie kan verrichten en waarvoor hij geen opdracht als bedoeld in dit artikel nodig heeft.’ De memorie van toelichting verklaart dat tot deze wijziging is besloten om de bevoegdheidstoedeling in overeenstemming te brengen met de Aanwijzing technisch opsporingsonderzoek/deskundigenonderzoek.¹³ In een algemene maatregel van bestuur wil de minister bekrachtigen dat vrijwel al het technisch onderzoek dat wordt uitgevoerd bij de politie moet worden onderscheiden van andere vormen van onderzoek door (materiële) deskundigen.

2.3 Kanttekeningen bij de voorgestelde wijzigingen

Bij de voorgestelde afbakening van het deskundigenbegrip kunnen enkele kritische kanttekeningen worden gezet. Het valt te betreuren dat de wetgever vasthoudt aan een definitie van het begrip deskundige die een formele kant heeft.¹⁴ De formele kant van het begrip deskundige staat vaak op gespannen voet met de materiële kant van het begrip deskundige. De conceptwetsvoorstellen lossen dit probleem niet op. Bovendien kan door het hanteren van een formele definitie het deskundigenbegrip nog steeds op arbitraire en geforceerde wijze worden afgebakend, zodat een deel van het onderzoek dat wordt uitgevoerd door deskundigen in materiële zin buiten de wettelijke regeling valt. Het zou wenselijk zijn als de verwijzing naar de benoeming uit artikel 1.7.1 werd geschrapt en slechts werd bepaald dat aan een deskundige een opdracht kan worden gegeven tot het geven van informatie of het doen van onderzoek.

Voor zover de wetgever blijft bij zijn voornemen het geforceerde onderscheid tussen deskundigen en technisch opsporingsambtenaren te handhaven, is het positief dat dit onderscheid in een algemene maatregel van bestuur komt te staan in plaats van in een OM-Aanwijzing.¹⁵ Ook is het op zich positief dat de wetgever met het gebruik van de term ‘expert bij de politie’ duidelijk maakt dat de technisch opsporingsambtenaar een (soort) deskundige is. Tegelijkertijd rijst de vraag of de deskundigheid van de technisch opsporingsambtenaar niet kan worden erkend zonder het begrip ‘expert bij de politie’ te introduceren. Ik vrees dat het maken van

een onderscheid tussen de begrippen ‘deskundige’ en ‘expert’ – waarbij beide een andere betekenis krijgen – tot veel onduidelijkheid leidt. In het dagelijks spraakgebruik zijn deze woorden immers synoniemen.

Het is bovendien niet duidelijk wat de consequenties zijn van het gebruik van de term ‘expert bij de politie’. Een voor de hand liggend gevolg van de erkenning van technisch opsporingsambtenaren als (soort) deskundigen, zou zijn dat de normen die voor deskundigen gelden ook van toepassing worden op technisch opsporingsambtenaren. Maar dat is niet het geval. Zo hoeft de technisch opsporingsambtenaar niet te worden geregistreerd in het NRGD en hoeft zijn rapportage niet te voldoen aan de eisen die aan een deskundigenrapport worden gesteld. Helaas voorziet de wetgever ook niet in een alternatief kader om toezicht te houden op de werkzaamheden van de ‘expert bij de politie’. Zo ontbreken in het conceptwetsvoorstel voorschriften over de kwaliteiten van de technisch opsporingsambtenaar, over de rapportage van het uitgevoerde onderzoek of over de te gebruiken onderzoeksmethodes.

3 De inschakeling van deskundigen

3.1 De huidige regels over de inschakeling van deskundigen

De inschakeling van de deskundige is de centrale handeling in de Wet deskundige in strafzaken, en is daarom uitgebreid geregeld. De wetgever streeft met de regels over de inschakeling meerdere doelen na.¹⁶ Op het moment van inschakeling kan worden gecontroleerd of de deskundige voldoende kennis en vaardigheden heeft om de aan hem te geven opdracht uit te kunnen voeren. Over de onderzoeksopdracht kunnen de opdrachtgever en de deskundige in gesprek gaan, zodat duidelijk is wat van de deskundige wordt verwacht en de onderzoeksopdracht eventueel kan worden aangepast. Ook kan de opdrachtgever inventariseren welke onderzoekswensen de verdediging en eventueel de officier van justitie hebben. Een zo volledig mogelijk onderzoek voorkomt dat in een later stadium aanvullend onderzoek moet worden gedaan. Om invloed te kunnen uitoefenen op de onderzoeksopdracht moeten de verdediging en de officier van justitie van de inschakeling van de deskundige op de hoogte worden gesteld.

De benoeming van de deskundige heeft vanwege deze uitgangspunten een belangrijke plaats in de Wet deskundige in strafzaken. Zoals gezegd staat in artikel 51i lid 1 Sv dat een deskundige wordt benoemd en een opdracht krijgt. Hiermee lijkt te worden geïmpliceerd dat pas na benoeming en het krijgen van een opdracht de bepalingen over de deskundige in de deskundigentitel van toepassing zijn. Deze indruk wordt bevestigd doordat uitgebreid is geregeld dat deskundigen kunnen worden benoemd door de officier van justitie, de rechter-commissaris en de rechtbank. De officier van justitie mag NRGD-geregistreerde deskundigen

benoemen (art. 150 Sv). Hij moet vervolgens de verdediging inlichten over de benoeming, zodat de verdediging kan verzoeken om aanvullend onderzoek en aanwijzingen kan geven (art. 150a Sv). De rechter-commissaris mag alle deskundigen – al dan niet geregistreerd in het NRGD – benoemen (art. 227 Sv). Bij benoeming van een niet-geregistreerde deskundige moet de rechter-commissaris motiveren op grond waarvan hij deze deskundige als deskundige aanmerkt (art. 51k lid 2 Sv). De rechter-commissaris moet de officier van justitie en de verdediging inlichten over de benoeming (art. 228 lid 1 Sv). Zowel de officier van justitie als de verdediging heeft daarna de mogelijkheid te vragen om aanvullend onderzoek en, naar mag worden aangenomen, wijziging van de onderzoeksopdracht.¹⁷ In aanvulling daarop mag de verdediging binnen een week na de kennisgeving van de benoeming een extra deskundige aanwijzen die aanwezig is bij het onderzoek van de eerste deskundige (art. 228 lid 4 Sv). De rechtbank kan ook een deskundige benoemen als zij aan een nieuwe deskundige onderzoek wenst op te dragen (art. 315 lid 3 Sv). De officier van justitie en de verdediging worden hierover gehoord. Meestal zal de rechtbank de zaak doorverwijzen en de rechter-commissaris de deskundige laten benoemen (art. 316 Sv).

Bij nadere bestudering van de regeling over de inschakeling van deskundigen blijkt echter dat de deskundige niet altijd wordt benoemd wanneer hij wordt ingeschakeld. In de eerste plaats kan de verdediging deskundigen inschakelen zonder dat zij worden benoemd. De verdediging mag aan de officier van justitie of de rechter(-commissaris) vragen een deskundige te benoemen, maar kan ook – voor eigen risico – zelf een deskundige inschakelen. Die deskundige wordt dan niet benoemd, maar niettemin mag de rechtbank volgens de Hoge Raad gebruikmaken van het deskundigenverslag van de niet-benoemde deskundige die door de verdediging is ingeschakeld.¹⁸ In de tweede plaats heeft de Hoge Raad onlangs bepaald dat niet-benoemde deskundigen die tijdens het onderzoek ter terechtzitting worden gehoord niet hoeven te worden benoemd.¹⁹ Beëdiging van deze deskundigen is genoeg. In de derde plaats wordt niet duidelijk of de rechter-commissaris de deskundigen die hij hoort moet benoemen.²⁰ Net zomin is het duidelijk of onder meer de deskundige die door de verdediging wordt aangewezen als controlerende deskundige moet worden benoemd. Deze uitzonderingen roepen vragen op over de waarde van de benoeming en de bepalingen daarover.

De regeling over de benoeming werkt in de praktijk niet zoals de wetgever voor ogen had. Het volgen van de benoemingsprocedure roept weerstand op bij de politie en het Openbaar Ministerie, omdat de procedure wordt ervaren als overbodig, bureaucratisch en tijdrovend.²¹ In paragraaf 2.1 is uiteengezet dat de angst voor toenemende bureaucratisering al voor de inwerkingtreding van de Wet deskundige in strafzaken zorgde voor een geforceerd onderscheid tussen deskundigen en technisch opsporingsambtenaren. Ook de Hoge Raad ziet de toegevoegde waarde

van een benoeming niet altijd, zoals blijkt uit het feit dat hij het niet nodig acht dat deskundigen die worden ingeschakeld door de verdediging of gehoord ter terechtzitting worden benoemd.

Als de benoemingsprocedure wel wordt gevolgd, leidt dit verder lang niet altijd tot de zorgvuldige inschakeling van deskundigen die door de wetgever was beoogd. Zo blijkt uit de evaluatie van de Wet deskundige in strafzaken door De Ridder e.a. dat de verplichte toetsing van de kwalificaties van niet-geregistreerde deskundigen door de rechter-commissaris soms een wassen neus is.²² Sommige rechters-commissarissen besteden alleen aandacht aan de kwaliteit van de deskundige als dit wordt gevraagd door de officier van justitie of de verdediging. Verder vindt in de regel ook geen overleg plaats over de formulering van de opdracht. Vaak worden standaardformuleringen gebruikt door de opdrachtgever. De verdediging stelt zich in het vooronderzoek meestal passief op en brengt zelden wensen naar voren over het onderzoek dat de deskundige moet uitvoeren.²³ Van de bevoegdheid een deskundige aan te wijzen die aanwezig is bij het onderzoek van de eerste deskundige wordt voor zover bekend nooit gebruikgemaakt.²⁴ Als de verdediging wel invloed wil uitoefenen krijgt zij daarvoor bovendien niet veel tijd. De deskundige hoeft niet te wachten met de start van het onderzoek totdat de verdediging de mogelijkheid heeft gehad invloed uit te oefenen op de onderzoeksopdracht.

3.2 Voorgestelde wijzigingen over de inschakeling van deskundigen

Het conceptwetsvoorstel voor Boek 2 bevat een wijziging van de regels over de inschakeling van deskundigen door opsporingsambtenaren. Over de inschakeling van de deskundige staat in artikel 2.4.2 lid 1 Sv: 'De officier van justitie kan, met uitzondering van de gevallen waarin de wet anders bepaalt, ambtshalve of op verzoek van de verdachte een deskundige die als deskundige is geregistreerd in het register, bedoeld in artikel 1.7.3, opdracht verlenen tot het verrichten van een onderzoek.'²⁵ In deze nieuwe bepaling komt het woord benoeming niet meer voor. Het centrale werkwoord is nu 'opdracht verlenen'. Wat niet verschilt, is dat de officier van justitie nog steeds alleen een opdracht mag verlenen aan een deskundige die staat geregistreerd in het NRGD.²⁶ Ook is de officier van justitie nog steeds verplicht de verdediging te informeren over de inschakeling en de verleende opdracht en over de uitslag van het deskundigenonderzoek (art. 2.4.3 lid 1 en 2 Sv). De hulpofficier van justitie kan op grond van artikel 2.4.2 lid 2 Sv een opdracht verlenen aan deskundigen 'voor zover het onderzoek betreft dat op zijn bevel kan worden verricht'. Volgens de memorie van toelichting kan de hulpofficier van justitie dit bevel geven als hij 'op grond van dit wetsvoorstel de bevoegdheid heeft een onderzoek te bevelen'.²⁷ Hier wordt geen voorbeeld van gegeven. Waarschijnlijk

bedoelt de wetgever bijvoorbeeld de bevoegdheid die de hulpofficier van justitie heeft om in bepaalde gevallen bevel te geven tot een DNA-onderzoek (zie art. 2.6.5.7.1 lid 2 Sv). Samen met dit bevel mag de hulpofficier van justitie dus ook gelijk de opdracht tot het doen van het DNA-onderzoek verlenen aan een DNA-deskundige. Van deze opdracht moet de verdediging op de hoogte worden gesteld.²⁸ Op grond van artikel 2.4.2 lid 3 kan een ‘expert bij de politie’ worden ingeschakeld zonder dat aan hem een formele opdracht wordt gegeven. Niet wordt geëxpliciteerd wie de ‘expert’ kan inschakelen, dus het ligt voor de hand dat dit door elke politieambtenaar kan worden gedaan. Zonder formele opdracht hoeft de verdediging niet te worden ingelicht over de inschakeling.

De bepalingen over de inschakeling van de deskundige door de rechter-commissaris blijven in de conceptwetsvoorstellen grotendeels gelijk. In artikel 2.10.4.1.1 lid 1 Sv staat: ‘De rechter-commissaris kan een of meer deskundigen benoemen als bedoeld in artikel 1.7.1 Sv’.²⁹ De rechter-commissaris benoemt dus nog wel steeds deskundigen (zie ook art. 2.10.4.1.5 Sv). Of benoeming ook nodig is als de deskundige wordt gehoord, blijft onduidelijk. In artikel 2.10.4.2.1 Sv staat dat de rechter-commissaris een deskundige als bedoeld in artikel 2.10.4.1.1 Sv kan verhoren. Omdat in artikel 2.10.4.1.1 wordt bepaald dat een rechter-commissaris een deskundige benoemt, lijkt hieruit te volgen dat de deskundige die door de rechter-commissaris wordt gehoord, ook wordt benoemd. Maar bij doorverwijzing van de zaak door de rechtbank wordt bepaald dat de rechter-commissaris kan besluiten ‘een andere (...) deskundige [te] verhoren, respectievelijk een andere deskundige [te] benoemen’ (art. 4.2.4.8.6 Sv). Dat impliceert dat een te horen deskundige niet wordt benoemd. Wel staat vast dat de deskundige die door de rechter-commissaris wordt gehoord altijd wordt beëdigd om naar waarheid en geweten te verklaren (art. 2.10.4.2.2 lid 3 Sv).

Ook de rechtbank kan nog steeds een deskundige benoemen als hij een nieuw onderzoek in het belang van een behoorlijke behandeling van de zaak noodzakelijk acht (art. 4.2.4.8.1 lid 2 Sv). De rechtbank kan de zaak ook in handen stellen van een rechter-commissaris, die vervolgens de deskundige kan benoemen (art. 4.2.4.8.4 Sv). De rechtbank kan verder een deskundige horen tijdens de terechtzitting (art. 4.2.4.4.1 Sv). Voor deskundigen die worden gehoord, gelden dezelfde regels als voor getuigen die worden gehoord.³⁰ De voorgestelde bepalingen bieden de ruimte om de deskundige te horen tijdens de terechtzitting zonder dat hij wordt benoemd en gezien de recente uitspraak van de Hoge Raad zal dit dan ook niet nodig zijn.³¹ Deskundigen die ter terechtzitting worden gehoord, worden dus niet benoemd maar moeten wel op grond van artikel 1.7.5 lid 2 Sv worden beëdigd.

Voor de inschakeling van deskundigen is tot slot van belang dat de wetgever in de memorie van toelichting bij het conceptwetsvoorstel over Boek 4 inzake de schriftelijke stukken de volgende opmerking maakt: de gedachte kan ‘opkomen dat

een op schrift gestelde mededeling van iemand die deskundig is op een bepaald terrein slechts aan het bewijs kan bijdragen als deze persoon als deskundige is benoemd. Dat is evenwel niet bedoeld'. Met andere woorden, ook verslagen van deskundigen die niet zijn benoemd, kunnen worden aangemerkt als wettige bewijsmiddelen.

3.3 Kanttekeningen bij de voorgestelde wijzigingen

In de conceptwetsvoorstellen blijft de inschakeling van de deskundige een centrale plek innemen. De voorstellen bevatten echter geen oplossing voor de geconstateerde lacunes en problemen. In plaats daarvan nemen de vragen over de wijze waarop deskundigen behoren te worden ingeschakeld alleen maar toe. Zo wordt niet duidelijk gemaakt waarom de officier van justitie ineens geen deskundigen meer benoemt maar aan deskundigen een opdracht verleent. Het verwijderen van de benoeming bevreemdt, omdat in artikel 1.7.1 lid 2 Sv benoeming en opdracht nauw zijn verbonden: bij de benoeming wordt de opdracht vermeld die de deskundige moet vervullen. Niettemin is het deskundigenhoofdstuk nog steeds van toepassing op de deskundige die een opdracht krijgt van de officier van justitie, want expliciet wordt bepaald dat de officier van justitie een opdracht geeft aan het deskundigenregister genoemd in artikel 1.7.3 Sv. Dat de officier van justitie nu een opdracht geeft, bevestigt overigens dat niet elke deskundige hoeft te worden benoemd om formeel als deskundige te worden aangemerkt. Datzelfde geldt voor de opmerking van de wetgever dat een deskundige niet hoeft te zijn benoemd – of naar ik aanneem een formele opdracht hoeft te hebben gekregen – om zijn verslag als wettig bewijsmiddel aan te merken.

De conceptwetsvoorstellen zorgen dus niet voor een verandering van het wettelijke stelsel waarin sommige deskundigen wel worden benoemd en andere niet. De inconsistente en incoherente regeling blijft hiermee van kracht. Het gevolg is dat voor dezelfde deskundige geheel verschillende regels gelden, afhankelijk van degene die hem inschakelt, zijn exacte opdracht en zijn werkgever. Neem een deskundige op het gebied van digitaal onderzoek. Deze digitale deskundige krijgt een formele opdracht als hij wordt ingeschakeld door de officier van justitie als hij werkt bij het NFI. Maar als hij bij de politie werkt, wordt hij niet aangemerkt als deskundige en krijgt hij geen formele opdracht. Wordt dezelfde digitale deskundige ingeschakeld door de verdediging, dan wordt hij wel aangemerkt als deskundige, maar krijgt hij weer geen formele opdracht. Nog steeds dezelfde digitale deskundige wordt benoemd door de rechter-commissaris of rechtbank als hij een formele onderzoeksopdracht krijgt, maar kan (waarschijnlijk) zonder benoeming de opdracht krijgen om mondeling informatie te geven tijdens een verhoor. Het verdient aanbeveling dat de wetgever een kritische blik werpt op zijn

uitgangspunten inzake de inschakeling van deskundigen en de uitwerking daarvan in wetgeving en praktijk. De met de inschakelingsprocedure nagestreefde doelen worden nu lang niet altijd bereikt, procesdeelnemers zien de toegevoegde waarde van de inschakelingsprocedure niet en mede als gevolg daarvan is de regeling inconsistent. Bovendien rijst door de loskoppeling van de benoeming en de bruikbaarheid van het deskundigenverslag als bewijsmiddel de vraag wat de officier van justitie en de politie nog weerhoudt om de inschakelingsregels geheel te negeren en weer zelfstandig deskundigen in te schakelen, zoals ook voor de inwerkingtreding van de Wet deskundige in strafzaken gebruikelijk was. Wil de wetgever nog enkele uitgangspunten overeind houden, dan lijkt een andere regeling noodzakelijk. Een alternatief voor de huidige regels zou kunnen zijn om de uitgebreide inschakelingsprocedure alleen voor te schrijven voor specifieke gevallen. Gedacht kan worden aan de inschakeling van deskundigen bij ernstige delicten, bijvoorbeeld bij strafbare feiten waar een gevangenisstraf van 8 jaren of meer op staat, of bij de inschakeling van deskundigen die de opdracht krijgen om niet-standaard onderzoek uit te voeren.

4 Het gebruik van deskundigenbewijs

4.1 De huidige regels over het gebruik van het deskundigenbewijs

De omschrijving van de wettige bewijsmiddelen heeft gevolgen voor het gebruik van het deskundigenbewijs door de rechter.³² De mondelinge informatie van een formele deskundige is een deskundigenverklaring (art. 343 Sv) en de schriftelijke informatie is een deskundigenverslag (art. 344 lid 1 onder 4 Sv). Voordat de rechter de informatie van de deskundige kan kwalificeren als deskundigenverklaring of deskundigenverslag en kan gebruiken als wettig bewijsmiddel, moet de rechter onderzoeken in hoeverre voldaan is aan de omschrijving van de wettige bewijsmiddelen. Dat betekent onder meer dat de rechter moet vaststellen of het oordeel van de deskundige is gebaseerd op wat zijn wetenschap en kennis hem leren. Met andere woorden, de rechter moet beoordelen of de deskundige voldoende kennis heeft om de informatie te kunnen geven die de deskundige heeft gegeven. Is het oordeel van de deskundige niet gebaseerd op zijn wetenschap en kennis, dan zijn de verklaring of het verslag van de deskundige geen wettige bewijsmiddelen. Verder moet de rechter bij een schriftelijk deskundigenverslag onderzoeken of de deskundige antwoord heeft gegeven op de aan hem gegeven opdracht. Informatie die niet kan worden beschouwd als antwoord op een opdracht, is geen deskundigenverslag in de zin van artikel 344 lid 1 onder 4 Sv.³³

Is de forensisch onderzoeker een technisch opsporingsambtenaar, dan wordt zijn informatie aangemerkt als getuigenverklaring (art. 342 Sv) of proces-verbaal van een opsporingsambtenaar (art. 344 lid 1 onder 2 Sv). Een opsporingsambtenaar mag

als getuige alleen verklaren over wat hij zelf heeft waargenomen of ondervonden. Als de informatie van de opsporingsambtenaar oordelen of conclusies bevat, mag de rechter (de betreffende oordelen uit) de verklaring of het proces-verbaal niet gebruiken als proces-verbaal in zin van artikel 344 lid 1 onder 2 Sv. In de praktijk staan in processen-verbaal van technisch opsporingsambtenaren vaak wel oordelen en conclusies die zijn gebaseerd op hun bijzondere kennis en vaardigheden.³⁴ Toch worden de processen-verbaal van technisch opsporingsambtenaren vrijwel altijd geschaard onder artikel 344 lid 1 onder 2 Sv.³⁵ Hiermee wordt de wettelijke bewijsregeling stelselmatig genegeerd. Toch leidt het negeren van de wet in de praktijk zelden tot klachten of tot cassatie.³⁶ Wettelijk gezien zijn processen-verbaal met conclusies en deskundigenverslagen met gebreken overigens wel te gebruiken. Ze kunnen worden aangemerkt als overig geschrift (art. 344 lid 1 onder 5 Sv), waaraan geen nadere eisen zijn gesteld.³⁷ Dit is overigens niet per se wenselijk, omdat daarmee de wettelijke waarborgen van de bewijsregeling worden omzeild.

4.2 Voorgestelde wijzigingen van de regels over het gebruik van het deskundigenbewijs

Het conceptwetsvoorstel voor Boek 4 bevat enkele wijzigingen van de bewijsregels.³⁸ De opsomming van wettige bewijsmiddelen is wel behouden. In artikel 4.3.2.2 lid 1 Sv wordt onder meer de verklaring van deskundigen genoemd als wettig bewijsmiddel. De verklaring van de deskundige wordt in artikel 4.3.2.3 lid 3 Sv gedefinieerd als: ‘zijn bij het onderzoek op de terechtzitting gedane mededeling van wat zijn wetenschap en kennis hem leren omtrent datgene wat aan zijn oordeel is onderworpen’. In vergelijking met de huidige omschrijving van de deskundigenverklaring ontbreekt het verkrijgen van een opdracht. De verklaringen van deskundigen die op een andere plaats dan de terechtzitting zijn afgelegd, zijn een wettig bewijsmiddel als deze verklaringen in een ander wettig bewijsmiddel zijn opgenomen (art. 4.3.2.3 lid 4 Sv).

Ook schriftelijke stukken worden genoemd als wettige bewijsmiddelen (art. 4.3.2.2 lid 1 sub d Sv). In het conceptwetsvoorstel staat geen omschrijving meer van het begrip ‘schriftelijke stukken’. Hiermee wordt afgeweken van het huidige Wetboek van Strafvordering waarin in artikel 344 lid 1 Sv vijf categorieën schriftelijke bescheiden worden omschreven. Als restcategorie worden de ‘andere geschriften’ genoemd (art. 344 lid 1 onder 5). Hiermee kunnen alle schriftelijke stukken als bewijsmiddel worden gebruikt, maar als ‘ander geschrift’ alleen in combinatie met andere bewijsmiddelen. In de jurisprudentie is dit bewijsminimumvoorschrift uitgekleeft. Zo is het volgens de Hoge Raad mogelijk een veroordeling te baseren op twee andere geschriften.³⁹ Het gevolg is dat de categorie ‘andere geschriften’ in het huidige recht een ruim vangnet biedt voor schriftelijke stukken die niet volledig voldoen aan de omschrijving van andere schriftelijke bescheiden, zoals processen-

verbaal met conclusies. In de toelichting op het conceptwetsvoorstel stelt de wetgever dat een omschrijving van schriftelijke stukken niet zinvol is wanneer ook de (noodzakelijke) categorie andere schriftelijke stukken blijft bestaan,⁴⁰ terwijl het niet langer in de rede ligt om beperkingen te blijven stellen aan de bewijskracht van deze andere schriftelijke stukken.⁴¹ De wetgever concludeert daarom 'dat het niet langer in de rede ligt, in de wettelijke regeling onderscheid te maken tussen verschillende schriftelijke bescheiden'.⁴²

De problematiek rondom de kwalificatie van verslagen van deskundigen en technisch opsporingsambtenaren was voor de wetgever een aanvullende reden om het begrip 'schriftelijke stukken' niet verder uit te werken. De wetgever wijst erop dat verslagen van deskundigen die meer omvatten dan een antwoord op de gegeven opdracht geen wettige deskundigenverslagen zijn in de zin van artikel 344 lid 1 onder 4 Sv. Ook wijst de wetgever op problemen rondom de kwalificatie van onderzoeksverslagen van technisch opsporingsambtenaren, want 'dat onderzoek gaat verder dan een mededeling van door hen waargenomen of ondervonden feiten of omstandigheden'.⁴³ In beide gevallen constateert de wetgever dat dit soort verslagen nu onder de categorie andere geschriften vallen. De wetgever wil expliciet duidelijk maken dat 'geschriften van door de verdediging ingeschakelde deskundigen en van technisch opsporingsambtenaren als schriftelijk bescheid aan het bewijs bijdragen'.⁴⁴

Het is aan de rechter om te beoordelen welke waarde hij hecht aan de verslagen van deskundigen en technisch opsporingsambtenaren. De wetgever stelt daarover: 'de bewijskracht van deze geschriften wordt (...) bepaald door de inhoud'.⁴⁵ Het gaat er volgens de wetgever om 'dat de rechter de op schrift gestelde mededelingen die verder gaan dan een mededeling over waargenomen feiten en omstandigheden, enkel voor het bewijs kan gebruiken als de betreffende persoon deze mededelingen kan doen op basis van wat zijn wetenschap en kennis hem leren'.⁴⁶ Hieruit kan worden afgeleid dat de rechter dus bij elke deskundige behoort te beoordelen of hij voldoende kennis en vaardigheden heeft, voordat de rechter gebruik mag maken van zijn verslag. Het maakt daarbij niet uit of de deskundige formeel is benoemd of formeel een opdracht heeft gekregen, of dat het gaat om een technisch opsporingsambtenaar (een 'expert bij de politie').

4.3 Kanttekeningen bij de voorgestelde wijzigingen

In het conceptwetsvoorstel wordt op minder formalistische wijze omgegaan met de kwalificatie van het bewijsmateriaal dan onder het huidige recht. Hiermee zijn de formeel-wettelijke problemen rondom het gebruik van processen-verbaal van technisch opsporingsambtenaren opgelost. In de nieuwe regeling wordt de inhoud van het bewijsmateriaal belangrijker. Dit is positief.⁴⁷ Het valt toe te juichen dat de

technisch opsporingsambtenaar wordt aangemerkt als deskundige in materiële zin. Uit de memorie van toelichting volgt dat van de rechter wordt verwacht dat hij voor het gebruik van de verklaring en het verslag van elke materiële deskundige beoordeelt in hoeverre de deskundige voldoende kennis en vaardigheden heeft. Daarmee biedt de nieuwe bewijsregeling – en dan met name de memorie van toelichting – enkele aanknopingspunten voor de rechter om toezicht te houden op het functioneren van alle deskundigen.

5 Afronding

In deze bijdrage zijn de belangrijkste wijzigingen besproken die de modernisering van het Wetboek van Strafvordering meebrengt inzake de inschakeling van deskundigen en het toezicht op het functioneren van deskundigen. Op drie punten zijn de huidige problemen besproken en is onderzocht in hoeverre de voorgestelde wijzigingen deze problemen oplossen. Over de afbakening van het begrip deskundige is vastgesteld dat de wetgever het geforceerde onderscheid tussen deskundigen in formele zin en technisch opsporingsambtenaren blijft maken. Gevolg is dat de wet geen specifieke regeling bevat over het toezicht op de technisch opsporingsambtenaar. Een lichtpuntje is dat de technisch opsporingsambtenaar wordt erkend als soort deskundige. Helaas wordt daarbij wel de dubieuze term ‘expert bij de politie’ gebruikt, terwijl niet duidelijk is wat hiermee wordt bedoeld en wat het (juridische) verschil is met het – doorgaans als synoniem – gebruikte begrip deskundige.

De problemen en vragen rondom de inschakeling van deskundigen worden door de voorgestelde wijzigingen niet opgelost. Het voornemen dat de officier van justitie de deskundigen een opdracht verleent in plaats van benoemt, roept alleen maar meer vragen op. Onduidelijk blijft wat het belang is van een formele benoeming of formele opdracht, aangezien een deel van de deskundigen niet wordt benoemd, maar wel (formeel) wordt aangemerkt als deskundige. Het risico bestaat dat de bepalingen over de inschakeling van deskundigen steeds meer worden uitgehold. Wil de wetgever vasthouden aan het uitgangspunt dat de inschakeling van de deskundige een centrale plek inneemt in de regels over de deskundige, dan zullen de regels moeten worden aangepast. Een optie is om de uitgebreide inschakelingsprocedure te beperken tot specifieke zaken, zoals ernstige delicten of zaken waarin de deskundige niet-standaard onderzoek uitvoert.

Tot slot is het positief dat de formeel-wettelijke problemen rondom het gebruik van deskundigenverslagen en processen-verbaal van technisch opsporingsambtenaren niet meer bestaan, doordat er niet langer een definitie van schriftelijke stukken wordt gegeven. Maar het is niet de bedoeling dat de rechter daardoor achterover leunt en het schriftelijke deskundigenverslag klakkeloos accepteert. De memorie van toelichting geeft aan dat de rechter bij elke materiële deskundige – waaronder

technisch opsporingsambtenaren – moet beoordelen of hij voldoende wetenschap en kennis heeft. Hiermee wordt duidelijk dat er van de rechter altijd een kritische beoordeling wordt verwacht van het deskundigenbewijs.

Noten

1 *Kamerstukken II* 2015/16, 29279, nr. 278, p. 48.

2 *Kamerstukken II* 2015/16, 29279, nr. 278, p. 108.

3 R.A. Hoving, *Deskundigenbewijs in het strafproces* (diss. Groningen), Oisterwijk: Wolf Legal Publishers 2017.

4 G.C. Haverkate, ‘Het voorstel deskundige in strafzaken’, *Expertise en Recht* 2008, 1, p. 18; G.C. Haverkate, ‘De wet deskundige in strafzaken [2]’, *Expertise en Recht* 2009, 5/6, p. 139; B.F. Keulen, ‘De wet deskundige in strafzaken en het EVRM’, in: B. Krans e.a. (red.), *De deskundige in het recht*, Zutphen: Uitgeverij Paris 2011, p. 59; Hoving 2017, p. 73 en 98-102.

5 Dit wordt bepaald in de Aanwijzing technisch opsporingsonderzoek/deskundigenonderzoek, *Stcrt.* 2013, 13962, p. 1.

6 *Kamerstukken I* 2007/08, 31116, C, p. 2.

7 Aanwijzing technisch opsporingsonderzoek/deskundigenonderzoek, *Stcrt.* 2013, 13962.

8 Zie veel uitgebreider hierover R.A. Hoving, ‘Wat is een deskundige? Over het deskundigenbegrip binnen en buiten het (strafproces)recht’, *RM Themis* 2015, 2, p. 43-56; R.A. Hoving, ‘De verkeersongevallenanalyse als bewijsmiddel. Over het gebruik van de conclusies van technisch opsporingsambtenaren’, *Verkeersrecht* 2018, afl. 7/8, p. 246-253.

9 J. Hielkema, *Deskundigen in Nederlandse strafzaken* (diss. Rotterdam), Den Haag: Sdu Uitgevers 1996, p. 41-42 en 270; P.T.C. van Kampen, commentaar bij art. 151 Sv in Wetboek van Strafvordering (Melai), versie februari 2002.

10 HR 21 februari 1978, ECLI:NL:HR:1978:AD6939, *NJ* 1978, 663; HR 21 september 1999, ECLI:NL:HR:1999:ZD1615, *NJ* 1999, 758.

11 HR 12 juli 2011, ECLI:NL:HR:2011:BP8821, *NJ* 2011, 516. Zie ook Hoving 2017, p. 100; G.J.M. Corstens, M.J. Borgers & T. Kooijmans, *Het Nederlands strafprocesrecht*,

Deventer: Wolters Kluwer 2018, p. 856-857.

12 Haverkate 2009, p. 143. In Haverkate 2014, p. 49 wordt de benoeming van een deskundige voor technisch opsporingsonderzoek ‘overkill’ genoemd. *Kamerstukken II* 2006/07, 31116, nr. 3, bijlage brief College van procureurs-generaal, p. 7 en bijlage brief Raad voor de rechtspraak, p. 3. Zie ook R.G.A. Beaujean, ‘De deskundige geregistreerd; rechtspraak, Openbaar Ministerie en verdediging gedupeerd’, *Trema* 2010, afl. 5, p. 195; P.W. van der Kruijs, Column, *Strafblad* 2008, p. 224-226.

13 MvT conceptwetsvoorstel Boek 2, p. 116.

14 In mijn proefschrift heb ik betoogd dat het wenselijk is dat er uitsluitend voor een materiële benadering van het begrip deskundige wordt gekozen, zie Hoving 2017, p. 602-606.

15 Beaujean 2010, p. 195 pleitte hier al voor.

16 Zie Hoving 2017, p. 50-53 over de doelen van de Wet deskundige in strafzaken. De doelen die de wetgever met de hele wet nastreeft, overlappen grotendeels met de doelen die de wetgever met de inschakelingsprocedure wil bereiken.

17 Hoving 2017, p. 116.

18 HR 12 juli 2011, ECLI:NL:HR:2011:BP8821, *NJ* 2011, 516.

19 HR 1 oktober 2019, ECLI:NL:HR:2019:1476.

20 Corstens/Borgers & Kooijmans 2018, p. 424-425; Hoving 2017, p. 98-100.

21 In gesprekken geven politieambtenaren aan dat zij graag meer mogelijkheden hebben om onder meer DNA-deskundigen in te schakelen, zonder dat die moeten worden benoemd.

22 J. de Ridder e.a., *Evaluatie van het Nederlands Register Gerechtelijke Deskundigen*, Den Haag: WODC 2014, p. 64.

23 De Ridder e.a. 2014, p. 64.

24 Hoving 2017, p. 151.

25 In art. 2.4.2 Sv staat niet langer dat de officier van justitie een deskundige ‘in het belang van het onderzoek’ mag inschakelen. Dat is niet meer nodig omdat in art. 2.1.2.1 lid 2 Sv in het algemeen wordt bepaald dat een bevoegdheid alleen wordt

uitgeoefend indien dit in het belang van het onderzoek is. Ook de uitzondering dat het geven van een opdracht niet nodig is in gevallen waarin de wet anders bepaalt, is nieuw. Waarom deze zinsnede in de bepaling is opgenomen, wordt niet toegelicht. Het is mij niet duidelijk om welke gevallen dit gaat.

26 Dat is het register dat met de verwijzing naar art. 1.7.3 Sv wordt bedoeld.

27 MvT conceptwetsvoorstel Boek 2, p. 116.

28 Wie dat moet doen is niet geheel duidelijk. In art. 2.4.3 staat alleen dat de officier van justitie de verdachte in kennis stelt van de benoeming. Het lijkt echter het meest efficiënt als de hulpofficier van justitie die de deskundige benoemt, ook de kennisgeving aan de verdachte verzorgt.

29 Ook in art. 2.10.4.1.1 Sv staat niet langer dat de rechter-commissaris een deskundige ‘in het belang van het onderzoek’ mag inschakelen, omdat dit in art. 2.1.2.1 lid 2 Sv in het algemeen al is bepaald. Verder ontbreekt in de nieuwe bepaling dat de rechter-commissaris een deskundige kan benoemen op vordering van de officier van justitie of op verzoek van de verdachte, want dit is geregeld in de algemene art. 2.10.1.1 en 2.10.1.2 Sv.

30 Volgens de MvT bij conceptwetsvoorstel Boek 4, p. 168.

31 HR 1 oktober 2019, ECLI:NL:HR:2019:1476.

32 Zie hierover G. Knigge, ‘Deskundige wetgeving?’, *RMThemis* 2010, afl. 1, p. 1-2; Hoving 2017, p. 85-89; Hoving 2018, p. 246-253.

33 Hoving 2017, p. 118 en 186.

34 Dit is voor de processen-verbaal van technisch opsporingsambtenaren die verkeersongevallenanalyses uitvoeren, uitgewerkt in Hoving 2018, p. 249.

35 Uit Hoving 2018, p. 250 volgt dat van de 90 VOA-verslagen die in 2017 in op rechtspraak.nl gepubliceerde arresten zijn gebruikt er 81 als proces-verbaal zijn gekwalificeerd. Voor de overige 9 is niet duidelijk hoe het VOA-verslag is gekwalificeerd. Geen enkel verslag is aangemerkt als deskundigenverslag.

36 Hoving 2018, p. 250. Een zaak waarin de Hoge Raad wel casseerde omdat het proces-verbaal conclusies bevatte, is HR 29 maart 2011, ECLI:NL:HR:2011:BP3851.

37 Hoving 2017, p. 87; Corstens/Borgers & Kooijmans 2018, p. 859.

38 Zie daarover uitgebreider C.P.M. Cleiren & M.J. Dubelaar, 'Modernisering van het strafrechtelijk bewijsrecht', *RM Themis* 2018, 5, p. 191-203; B. de Wilde, 'De bewijsregeling in het concept-Wetboek van Strafvordering', *Platform Modernisering Strafvordering* 2019.

39 MvT bij conceptwetsvoorstel Boek 4, p. 68, met een verwijzing naar HR 28 september 2004, ECLI:NL:HR:2004:AO9131.

40 Gezien het feit dat de wetgever deze mogelijkheid niet eens benoemt, lijkt het afschaffen van de categorie andere geschriften in zijn ogen geen optie.

41 MvT bij conceptwetsvoorstel Boek 4, p. 68-69.

42 MvT bij conceptwetsvoorstel Boek 4, p. 69.

43 MvT bij conceptwetsvoorstel Boek 4, p. 70.

44 MvT bij conceptwetsvoorstel Boek 4, p. 70.

45 MvT bij conceptwetsvoorstel Boek 4, p. 70.

46 MvT bij conceptwetsvoorstel Boek 4, p. 70.

47 De Wilde 2019, par. 2.2 en 2.3 wijst erop dat in de bewijsregeling zowel vorm als inhoud van belang is en betoogt vervolgens dat het wenselijk is om de inhoud centraal te zetten.

Trefwoorden: **deskundige, technisch opsporingsambtenaar, modernisering Strafvordering, benoeming, schriftelijke stukken**

Tbs en stoornis

Enkele overwegingen voor de wetgever

Sjors Ligthart, Tijs Kooijmans & Gerben Meynen, datum 23-04-2019

Datum

23-04-2019

Auteur

Sjors Ligthart, Tijs Kooijmans & Gerben Meynen^[1]

Folio weergave

[Download gedrukte versie \(PDF\)](#)

JCDI

JCDI:ADS46518:1

Vakgebied(en)

Internationaal publiekrecht / Mensenrechten

Materieel strafrecht / Sancties

Strafprocesrecht / Voorfase

Als verdachten weigeren mee te werken aan het onderzoek pro Justitia kunnen gedragsdeskundigen soms geen stoornis vaststellen, hetgeen aan tbs-oplegging in de weg kan staan. Dit acht de Minister voor Rechtsbescherming onwenselijk en hij wil in de wet expliciteren dat voor tbs-oplegging een juridisch stoornis concept geldt, dat ruimer is dan het medisch stoornisbegrip. Dat wil zeggen dat voor de vaststelling van een psychische stoornis geen medische diagnose zou zijn vereist. In dit artikel wordt ingegaan op enkele knelpunten die door de aangekondigde wetswijziging kunnen ontstaan. Deze hebben betrekking op artikel 5 lid 1 onder e EVRM, de verdedigingspositie van verdachten en de consistentie tussen oplegging en tenuitvoerlegging van de tbs. Vanwege deze knelpunten zouden volgens de auteurs ook andere voorstellen moeten worden onderzocht om de samenleving te beschermen tegen gevaarlijke personen van wie geen psychische stoornis kan worden vastgesteld door de gedragsdeskundige.

1. Inleiding

De tbs-maatregel is het beste antwoord op mensen die tijdens het plegen van een ernstig strafbaar feit lijden aan een psychische stoornis en een gevaar vormen voor de samenleving, aldus de Minister voor Rechtsbescherming in een recente brief aan de Tweede Kamer.^[2] Echter, als verdachten weigeren mee te werken aan het onderzoek *pro Justitia* kunnen de gedragsdeskundigen soms geen stoornis vaststellen,^[3] hetgeen aan tbs-oplegging in de weg kan staan.^[4] Dit acht de minister onwenselijk. Om problemen rondom tbs-oplegging aan weigerende verdachten te beperken, zijn verschillende voorstellen gedaan, welke recentelijk op hun juridische haalbaarheid zijn getoetst.^[5] Mede naar aanleiding van dat onderzoek acht de Minister voor Rechtsbescherming het noodzakelijk om de tekst van artikel 37a Sr te verduidelijken, en wel door een codificatie van de rechtspraak van de Hoge Raad op dit punt. In het voorgenomen wetsvoorstel zou ten eerste tot uitdrukking moeten komen dat de wet uitgaat van een juridisch stoornisconcept. Daarmee wordt bedoeld dat een medische diagnose niet is vereist en dat een zekere aannemelijkheid voldoende is voor de vaststelling van een stoornis door de rechter. Ten tweede zouden het gevaar voor de samenleving en de kans op recidive meer de bepalende factoren moeten zijn bij tbs-oplegging.^[6]

In deze bijdrage vragen wij aandacht voor (vooral) het eerste punt. Of de rechter bij het opleggen van tbs zelfstandig een stoornis zou moeten kunnen vaststellen, is al enkele jaren een punt van discussie.^[7] Recentelijk verschenen verschillende publicaties over dit onderwerp, waarin sommigen bepleiten dat een medische diagnose niet is vereist, noch zou moeten zijn voor het opleggen van tbs,^[8] terwijl anderen juist vraagtekens zetten bij deze opvatting.^[9] In deze bijdrage gaan we nader in op de wijze waarop het stoornisvereiste voor de tbs-oplegging zou kunnen worden vormgegeven. Hierbij stellen we niet centraal welke mogelijkheden (in het licht van de wetsgeschiedenis en rechtspraak van de Hoge Raad) de tekst van artikel 37a Sr thans biedt,^[10] maar kijken we vooral naar wat wenselijk is met het oog op de nieuwe wetgeving die door de Minister voor Rechtsbescherming is aangekondigd. Hiermee draagt deze bijdrage niet alleen bij aan de actuele wetenschappelijke discussie, maar biedt zij ook overwegingen die kunnen worden betrokken in het aangekondigde wetsvoorstel en het naar aanleiding daarvan te voeren politieke debat over het stoornisvereiste, welk debat onlangs met de genoemde Kamerbrief is aangevangen. Voor beantwoording van de vraag wat (on)wenselijk is, maken we gebruik van internationaalrechtelijke

kaders en slaan we acht op praktische overwegingen.

De opzet is als volgt. In par. 2 vragen we aandacht voor een drietal knelpunten die in onze optiek ontstaan als rechters in het kader van de tbs-oplegging zelfstandig een stoornis vaststellen, waarna in par. 3 enkele conclusies volgen.

2. De stoornis

Artikel 37a lid 1 Sr eist voor tbs-oplegging de aanwezigheid van een psychische stoornis ten tijde van het delict. De wet noch de Hoge Raad vereist een causaal verband tussen stoornis en delict; gelijktijdigheid is voldoende.^[11] Voorts kan uit de wetsgeschiedenis worden opgemaakt dat de wet uitgaat van een juridisch stoornisconcept, dat ruimer is dan het medisch stoornisbegrip.^[12] Dit wil de minister expliciteren in de wet, zodat duidelijk wordt dat voor de vaststelling van een psychische stoornis geen medische diagnose zou zijn vereist.

Dat de wet uitgaat van een juridisch stoornisconcept betekent onder meer dat een psychische stoornis voor het opleggen van tbs niet hoeft te zijn erkend in een bepaald classificatiesysteem, zoals de DSM-5. Ook andere afwijkingen, zoals hyperseksualiteit, kunnen oplegging van een tbs-maatregel legitimeren.^[13] Een andere belangrijke consequentie van een juridisch stoornisconcept, is dat rechters zelfstandig (de aannemelijkheid van) 'een stoornis' (mogen) vaststellen indien de gedragsdeskundigen hiertoe niet in staat blijken.^[14] Een dergelijke gang van zaken deed zich voor in de *Hoogerheide*-zaak, waarin het Arnhemse gerechtshof een stoornis vaststelde en tbs oplegde, terwijl de in die zaak recent geconsulteerde gedragsdeskundigen niet een stoornis hadden vastgesteld bij de verdachte.^[15] Deze uitspraak bleef in cassatie overeind.^[16] De zaak staat niet op zichzelf. Ook in andere strafzaken is een dergelijke werkwijze zichtbaar van de rechter in de vaststelling van een stoornis ten tijde van het delict, terwijl de gedragsdeskundigen op basis van wekenlange observatie in het Pieter Baan Centrum (PBC) en alle overige aanwezige informatie geen stoornis hebben kunnen vaststellen. Een dergelijke wijze van tbs-oplegging kwam, in eerste aanleg, in de periode 2012-2016 blijkens onderzoek van Nagtegaal in minstens twintig zaken voor. In hoger beroep waren dat er minstens dertien.^[17] Het zelfstandig vaststellen van een juridische stoornis door de rechter bij tbs-oplegging leidt onzes inziens evenwel tot verschillende knelpunten. We noemen er drie.

Knelpunt 1. Artikel 5 lid 1 onder e EVRM

Een eerste knelpunt ontstaat in het kader van artikel 5 EVRM.^[18] Volgens artikel 5 lid 1 EVRM mag niemand van zijn vrijheid worden beroofd, tenzij sprake is van een uitzonderingsgeval zoals genoemd in dit artikel. Voor ieder van de beperkingsgronden geldt dat zij '*in accordance with a procedure prescribed by law*' en '*lawful*' moet zijn. Deze eisen van rechtmatigheid brengen met zich dat iedere vorm van vrijheidsontneming in overeenstemming moet zijn met het doel van artikel 5 EVRM, namelijk de bescherming tegen willekeur.^[19] Voorts kan uit de Straatsburgse jurisprudentie worden afgeleid dat er een relatie moet bestaan tussen enerzijds de grond waarop de vrijheidsontneming is gebaseerd en anderzijds de plaats en omstandigheden waaronder de vrijheidsontneming plaatsvindt. Dat verklaart waarom op de oplegging van tbs (ook) de beperkingsgrond van artikel 5 lid 1 onder e EVRM van toepassing is: de rechtmatige detentie van *persons of unsound mind*. Deze grondslag is van toepassing op de tbs, tezamen met de grondslag uit artikel 5 lid 1 onder a EVRM (de rechtmatige detentie na een veroordeling).^[20] Dit is door het EHRM ook herhaaldelijk bevestigd.^[21]

Volgens de conclusie van advocaat-generaal Silvis in de *Hoogerheide*-zaak betekent deze tweeledige grondslag 'dat de vrijheidsbeneming als gevolg van de tbs-maatregel in de eerste plaats is verbonden met de veroordeling wegens een delict en het gevaar dat zich reeds heeft verwerkelijkt, en dat aan de voor oplegging daarvan vereiste psychische stoornis en het vaststellen daarvan andere eisen worden gesteld dan ten aanzien van de in lid 1 onder e van artikel 5 EVRM bedoelde (civielrechtelijke) vrijheidsbeneming die enkel is gebaseerd op die stoornis en het daaruit voortvloeiende gevaar voor de desbetreffende persoon en zijn omgeving'.^[22] Welke voorwaarden nu precies voortvloeien uit artikel 5 lid 1 onder e EVRM voor de vaststelling van een psychische stoornis (bij weigerende observandi) in het kader van (niet een 'BOPZ-maatregel' maar) onze eigen tbs-maatregel, is inmiddels door het EHRM uiteengezet in diezelfde *Hoogerheide*-zaak.^[23] Deze voorwaarden worden hieronder besproken en ter illustratie betrokken op enkele uitspraken waarin de rechtbank zelfstandig een stoornis heeft vastgesteld waarna tbs is opgelegd.

We merken hierbij op dat vrijheidsbeneming in de zin van de tbs-maatregel op zichzelf kan zijn gerechtvaardigd in verband met een strafrechtelijke veroordeling (artikel 5 lid 1 onder a EVRM). Echter, indien dit verband (door tijdsverloop) vervaagt en de nadruk meer komt te liggen op het verband tussen stoornis en gevaar, kan de a-grond op een gegeven moment komen te vervallen, zo komt in de rechtspraak van het EHRM naar voren.^[24] Van een schending van artikel 5 EVRM hoeft dan evenwel nog geen sprake te zijn: tbs kan dan alsnog zijn gerechtvaardigd indien is voldaan aan de voorwaarden die voortvloeien uit artikel 5 lid 1 sub e EVRM. Daarbij verdient opmerking dat de e-grond bij uitsluiting van toepassing is indien de tbs wordt opgelegd in geval van volledige ontoerekeningsvatbaarheid.^[25] Maar ook het feit dat de tbs-maatregel niet zelden wordt opgelegd in combinatie met een langdurige vrijheidsstraf (en derhalve geen sprake is van volledige ontoerekeningsvatbaarheid), onderstreept onzes inziens het belang van de e-grond voor de Nederlandse tbs-praktijk. Of detentie op grond van artikel 5 lid 1 onder e EVRM rechtmatig is, hangt af van een drietal minimeisen. Volgens een van die eisen moet (behoudens noodsituaties) sprake zijn van een echte psychische stoornis (*true mental disorder*), die is vastgesteld door een bevoegde instantie, op grond van objectief medisch bewijs.^[26] Anders gezegd, het EHRM beschouwt

als ontoelaatbaar 'detention of a person simply because his views or behaviour deviate from the norms prevailing in a particular society'.^[27] Het EHRM merkt op dat: 'The very nature of what has to be established before the competent national authority – that is, a true mental disorder – calls for objective medical expertise.'^[28] Daarbij liet het EHRM in de *Hoogerheide*-zaak blijken dat het oog heeft voor de (potentiële) noden van de praktijk. Indien een verdachte niet meewerkt aan het onderzoek naar zijn geestesgesteldheid, geldt namelijk een enigszins afwijkend regime:

'Where no other possibility exists, for instance because of a refusal of the person concerned to appear for an examination, at least an assessment by a medical expert on the basis of the file must be sought, failing which it cannot be maintained that the person has reliably been shown to be of unsound mind (...). Furthermore, the medical assessment must be based on the actual state of mental health of the person concerned and not solely on past events.'^[29]

Tegen de achtergrond van deze uitgangspunten kunnen, in het kader van de e-grond, problemen ontstaan in die situaties waarin de gedragsdeskundigen op grond van klinische observatie en het dossier *geen uittalingen kunnen doen* over de aannemelijkheid van een stoornis, waarna de rechter op grond van dezelfde informatie *toch zelfstandig een stoornis vaststelt*.^[30] Zo veroordeelde de Rechtbank Oost-Brabant op 3 maart 2017 bijvoorbeeld een verdachte tot vijf jaren gevangenisstraf en twee jaren tbs met dwangverpleging, wegens het in 2016 met bruut geweld overvallen van een oudere vrouw, vuurwapenbezit en belediging van een politieagent.^[31] De verdachte had niet meegewerkt aan het onderzoek in het PBC. Weliswaar zagen de rapporteurs in de beschikbare informatie aanwijzingen voor het bestaan van zogeheten cluster B-problematiek, maar door verdachtes weigering kon deze *hypothese* niet eigenstandig worden onderzocht en onderbouwd. Door gebrek aan eigen onderzoek konden de rapporteurs niet onderbouwen, noch uitsluiten dat de verdachte lijdt aan een psychische stoornis.

De rechtbank overwoog vervolgens: 'In 2003 is vastgesteld dat er bij verdachte sprake was van een zich ontwikkelende persoonlijkheidsstoornis met antisociale kenmerken. Voor de rechtbank is voldoende aannemelijk geworden dat deze persoonlijkheidsstoornis zich ten tijde van de bewezen verklaarde delicten heeft doorgezet. De rechtbank vindt steun voor dit oordeel in de hierboven aangehaalde bevindingen van zowel de reclassering in 2012 als het PBC in 2016. Daaruit ontstaat het beeld van een verdachte die blij geeft van een zeer beperkte gewetensontwikkeling, een gebrek aan empathie voor het slachtoffer van geweldsdelicten en een berekenende, puur op eigen (financieel) belang gericht handelen. Dat beeld wordt bevestigd door de wijze waarop verdachte de woningoverval heeft gepleegd. Hij schrok er niet voor terug meedogenloos gedurende zeker een half uur bruut geweld te gebruiken tegen een (aanvankelijk) naakte oudere vrouw, louter omdat hij geld nodig had. Ten tijde van dat delict had hij geen woning en geen werk of uitkering. Behandeling van de in 2003 geconstateerde gedragsstoornis is niet van de grond gekomen en verdachte heeft sinds 2003 een fors strafblad opgebouwd van vermogens- en geweldsdelicten. Al met al is voor de rechtbank in voldoende mate komen vast te staan dat er bij verdachte ten tijde van de woningoverval sprake was van ziekelijke stoornis in de zin van artikel 37a Sr, te weten een antisociale persoonlijkheidsstoornis.'

Anders dan de e-grond vereist, heeft de diagnose van de rechtbank geen betrekking op de *actuele* mentale toestand van de verdachte. Het oordeel van de rechtbank dat sprake is van een stoornis steunt immers slechts op documentatie over de geestesgesteldheid van de verdachte in 2003, dertien jaren eerder dan de bewezen verklaarde delicten.^[32] Ondanks dat in het PBC-rapport expliciet wordt gesteld dat de vaststelling van een stoornis niet mogelijk is, vindt de rechtbank in dit rapport steun voor het oordeel dat de verdachte lijdt aan een antisociale persoonlijkheidsstoornis.

Een ander voorbeeld biedt een uitspraak van de Rechtbank Den Haag, die op 3 augustus 2012 een verdachte veroordeelde tot twee jaren gevangenisstraf en tbs met dwangverpleging, wegens poging tot doodslag op zijn vader op 18 februari 2011.^[33] De verdachte heeft niet meegewerkt in het PBC. Wel is uitgebreid milieuonderzoek gedaan, waaruit – aldus de rapportage *pro Justitia* – onder meer evidente aanwijzingen blijken voor periodes van psychotische ontregelingen. Deze aanwijzingen laten volgens het PBC-rapport echter geen betrouwbare uittalingen toe over het ziektekundig kader van die episodes. De rapporteurs hebben bovendien bij de groepsobservaties geen evidente psychotische symptomen waargenomen. Al met al kan geen diagnose worden gesteld. De rechtbank maakte uit de aanwezige informatie op dat de verdachte in het verleden psychotische episodes had gehad. Voorts bood het dossier volgens de rechtbank 'veel aanknopingspunten waaruit geconcludeerd kan worden dat er ook ten tijde van het delict bij verdachte vermoedelijk sprake was van een (paranoïde) psychotische stoornis.' Hierbij sloeg de rechtbank (samengevat) in het bijzonder acht op:

- (schriftelijke) uittalingen van de verdachte waaruit blijkt dat hij weleens vermoedde vergiftigd te zijn, dat iemand zijn huis betrad en hij soms geesten/stemmen hoorde. Tevens schreef de verdachte aan de rechtbank dat hij er getuige van was geweest hoe zijn vader zijn zusje had vermoord, terwijl milieuonderzoek niet bevestigde dat de verdachte een zusje had;
- een verklaring van een collega dat de verdachte tijdens een koffiepauze ineens in zijn gelaat veranderde: 'Hij kreeg een zeer agressieve blik in zijn ogen en bemoeide zich totaal niet met het gesprek. Na verloop van tijd veranderde de uitdrukking in zijn gezicht weer.'
- een crisisformulier van de GGZ-arts die verdachte bezocht na aanhouding: 'Is hyperalert, kijkt ons taxerend aan. Zegt zich vreemd rustig te voelen. Denkt dat er gas in de lucht zit of medicijnen in zijn water om hem rustig te houden. (...) Komt paranoïd-psychotisch over. Zeer wantrouwend in het contact'.

De rechtbank achtte ernstige *vermoedens* aanwezig dat bij de verdachte ten tijde van het delict een geestelijke stoornis of gebrekkige ontwikkeling van de geestvermogens bestond. Deze stoornis was naar het oordeel van de rechtbank, 'mede gelet op hetgeen er is gebeurd' (kennelijk doelde de rechtbank hier op het bewezen verklaarde feit), zodanig dat het onverantwoord was om de verdachte onbehandeld terug te sturen in de maatschappij.

Ook hier merken wij op dat, anders dan artikel 5 lid 1 onder e EVRM vergt, dit oordeel van de rechtbank slechts steunt op *past events*. Weliswaar hebben medisch deskundigen de stukken in het dossier beoordeeld, maar zij waren van oordeel dat op grond daarvan géén stoornis kon worden vastgesteld – anders dan uiteindelijk de rechtbank.

Net zoals in de *Hoogerheide*-zaak is in de hier beschreven zaken wel een medisch deskundigenoordeel over de in het dossier aanwezige informatie verzocht, zoals het EHRM eist in het kader van de e-grond, maar konden de deskundigen op grond daarvan geen stoornis diagnosticeren. De rechter stelde vervolgens wel een (soms zelfs precieze) stoornis vast, op grond van nietactuele informatie. Hierbij maakt men – op zichzelf begrijpelijk – gebruik van deviant gedrag en afwijkende opvattingen, zoals bizarre uitspraken, het niet hebben van werk of een uitkering en afwezig gedrag tijdens de koffiepauze.^[34] Dergelijke afwijkingen zijn evenwel onvoldoende om (enkel) op grond van artikel 5 lid 1 onder e EVRM de tbs-maatregel te rechtvaardigen,^[35] ook niet als we die afwijkingen tezamen zouden (kunnen) kwalificeren als een 'juridische stoornis'. Als het gebruik van dergelijk deviant gedrag en niet-actuele rapportages onder de voorgenomen wetgeving (ook) voldoende kan zijn om een juridische stoornis vast te stellen in het kader van de tbs, kan dat bij de oplegging van tbs in geval van volledige ontoerekeningsvatbaarheid, maar ook bij de tenuitvoerlegging – op het moment dat de a-grond wegens tijdsverloop vervalft – problematisch zijn. Immers, indien de e-grond ontbreekt en de a-grond vervalft, verwordt de tbs-maatregel tot een ongerechtvaardigde vrijheidsontneming die in strijd is met artikel 5 EVRM.

Volgens het gerechtshof in de *Hoogerheide*-zaak kunnen rechters 'uiteraard slechts met grote behoedzaamheid' zelfstandig tot de vaststelling van een stoornis komen.^[36] Het is evenwel de vraag in hoeverre een dergelijke grote behoedzaamheid nog kan blijken als de PBC-rapporteurs van oordeel zijn dat het dossier geen betrouwbare uitspraken toelaat over de aanwezigheid van een stoornis, waarna de rechter op de grens van zijn eigen competentie, door zichzelf te 'durven strekken',^[37] toch een stoornis vaststelt.

De praktijk waarin de medisch deskundigen niet in staat zijn om op basis van het dossier een stoornis te diagnosticeren, waarna de rechter niettemin zelfstandig een stoornis vaststelt en tbs oplegt, roept op zijn minst vragen op in het licht van de uitgangspunten die voortvloeien uit artikel 5 lid 1 onder e EVRM. Het EHRM verklaart de klacht over de *Hoogerheide*-zaak weliswaar niet-ontvankelijk, en merkt daarbij op dat 'Although the various psychiatrists and psychologists were unable to establish a precise diagnosis, they did express the view that the applicant was severely disturbed',^[38] maar in de hierboven beschreven voorbeelden is door de deskundigen *niet* geconcludeerd dat verdachtes geestesgesteldheid ernstig was verstoord. Sterker nog, de rapporteurs benadrukten dat hun hypothese niet kon worden bewezen en onderbouwd, respectievelijk dat de aanwijzingen die het dossier bood voor de aanwezigheid van een stoornis niet van dien aard waren dat deze betrouwbare uitspraken toelaten aangaande het ziektekundig kader van de psychotische episodes.

In dergelijke gevallen, waarin de deskundigen niets zinnigs kunnen zeggen over verdachtes actuele geestesgesteldheid, is geen sprake van een *assessment by a medical expert on the basis of the file*, waardoor – in de woorden van het EHRM – niet kan worden gesteld dat *the person has reliably been shown to be of unsound mind*. Als de rechter op grond van oude rapportages zelf een stoornis vaststelt, is geen sprake van een *medical assessment*, welke bovendien niet is gebaseerd op *the actual state of mental health of the person concerned and not solely on past events*. Het vaststellen van een stoornis door de rechter en het opleggen of voortduren van tbs verdraagt zich dan niet met artikel 5 lid 1 onder e EVRM – ongeacht of de Nederlandse wet(sgeschiedenis) hiervoor ruimte zou bieden. Dit betekent niet dat (het opleggen van) een tbsmaatregel daardoor ook direct strijd oplevert met artikel 5 EVRM. Echter, indien door tijdsverloop de rechtvaardiging van tbs op grond van de a-grond vervalft, kan afwezigheid van de e-grond vanwege een 'gebrekkige' vaststelling van de stoornis wel problematisch worden.

Knelpunt 2. De verdedigingspositie van verdachten

Een tweede knelpunt dat ontstaat als rechters zelfstandig een juridische stoornis vaststellen, ziet op de verdedigingspositie van verdachten. Indien een gedragsdeskundige diagnose niet mogelijk blijkt, kan de rechter bijvoorbeeld zelfstandig concluderen dat 'er ernstige vermoedens aanwezig zijn dat bij verdachte tijdens het begaan van het feit een geestelijke stoornis of gebrekkige ontwikkeling van de geestvermogens bestond'^[39] of 'dat verdachte ten tijde van de ten laste gelegde feiten nog steeds lijdend was aan een anti-sociale persoonlijkheidsstoornis'.^[40] Het is evenwel onduidelijk welke maatstaven de rechter aanlegt bij het stellen van zijn 'juridische' diagnose. Hierdoor komt de vraag op hoe een verdachte zich kan verdedigen tegen een dergelijke, niet genormeerde vaststelling van een (vermoeden van een) juridische stoornis.^[41] Volgens Van der Wolf, Gielesen & Kaat blijkt uit jurisprudentie dat rechters niet zomaar zelf een stoornis vaststellen, maar dit doen op basis van meerdere argumenten en hun oordeel goed motiveren.^[42] De auteurs refereren daarbij onder meer aan een zaak waarin de rechtbank zelfstandig een stoornis vaststelde, waarbij (mede) acht was geslagen op verklaringen van ex-partners die aangeven dat de verdachte de neiging had zijn partners te mishandelen. Ook citeren de auteurs een uitspraak uit 2015 (over feiten gepleegd in 2013 en 2014), waarin de PBC-rapporteurs geen stoornis konden diagnosticeren, maar de rechtbank op grond van rapportages uit 1999, 2003 en 2006 een antisociale persoonlijkheidsstoornis aanwezig

achtte ten tijde van het delict.^[43] In de hierboven besproken uitspraak van de Rechtbank Den Haag van 30 augustus 2012, stelde de rechtbank zelfstandig de aanwezigheid van 'een' stoornis vast, mede op grond van een tegen de politie gedane uitspraak van verdachte collega, inhoudende dat de verdachte tijdens een koffiepauze ineens een zeer agressieve blik in zijn ogen kreeg en zich totaal niet bemoeide met het gesprek.^[44] Of dergelijke verklaringen van ex-partners en collega's, respectievelijk rapportages van tien, twaalf en zestien jaren oud goede argumenten en een deugdelijke motivering opleveren voor het vaststellen van een psychische stoornis ten tijde van het delict, kan onzes inziens worden betwijfeld. Bovendien is het de vraag in hoeverre de verdediging de ruimte krijgt om in de lopende strafzaak dergelijke verklaringen aan de kaak te stellen, bijvoorbeeld door het verzoek te doen om de betreffende ex-partners en collega's als getuigen op te roepen. Niet voorshands onbegrijpelijk is een rechterlijk oordeel dat een persoon niet als getuige hoeft te worden opgeroepen, die ooit heeft verklaard dat de verdachte eens een agressieve blik in zijn ogen kreeg tijdens een koffiepauze. Ook als op zichzelf niet zou behoeven te worden betwijfeld aan de betrouwbaarheid van die verklaring, is het de vraag op welke gronden de rechter mede aan de hand van een dergelijke verklaring tot het eigenstandige 'juridische' oordeel zou kunnen komen dat de betreffende agressieve blik symptomatisch zou kunnen zijn voor enige stoornis. Vervolgens is het de vraag of de verdediging in strafzaken die gronden zou kunnen kennen en daarop in haar verweren zou kunnen anticiperen. Ten slotte wijzen wij erop dat indien het inderdaad zou gaan om een ruim en juridisch stoornisbegrip – en geen medisch stoornisbegrip – op zichzelf denkbaar is dat de rechter ook bij een *meewerkende* verdachte bij wie de psychiater geen stoornis heeft vastgesteld, zelfstandig alsnog een juridische stoornis vaststelt en tbs oplegt omdat de rechter een eigen, ruim(er) stoornisbegrip hanteert.

Knelpunt 3. Verhouding tussen oplegging en tenuitvoerlegging tbs

Een derde knelpunt ziet op de verhouding tussen de oplegging en tenuitvoerlegging van de tbs-maatregel. Naar ons idee treedt er een inconsistentie op als de rechter bij de oplegging van tbs kan volstaan met de vaststelling van 'een' (vermoedelijke) *juridische* psychische stoornis, waarna de veroordeelde wordt geplaatst in een forensisch *psychiatrisch* centrum voor behandeling. Dit kan leiden tot problemen in de tenuitvoerleggingspraktijk. Wat kan en mag de psychiater bijvoorbeeld behandelen als geen sprake is van een gediagnosticeerde 'medische' stoornis?^[45] En hoe zit het als de rechter, in tegenstelling tot de rapporteurs, een *specifieke* stoornis vaststelt, zoals een (antisociale) persoonlijkheidsstoornis?^[46] Stelt de rechter in zo'n geval dan (toch) zelfstandig een DSM-stoornis vast en, zo ja, is hij hiertoe ook bevoegd? En als een dergelijke persoonlijkheidsstoornis geen medische, maar een bredere 'juridische persoonlijkheidsstoornis' is, kan die dan op dezelfde wijze door een gedragsdeskundige worden behandeld als een medische persoonlijkheidsstoornis? Zonder te miskennen dat risicofactoren tegenwoordig een belangrijke rol spelen bij de behandeling van tbs-gestelden, geldt dat die risicofactoren (gedeeltelijk) grondslag moeten hebben in de psychische stoornis.^[47] Zoals Mevis, Struijk & Van der Wolf schrijven: 'Dat er een psychische afwijking ten grondslag moet liggen aan de gevaarlijkheid is ook vereist vanwege de normering of begrenzing van de duur van de vrijheidsbeneming. Immers, er moeten wel beïnvloedbare determinanten aan het gevaar (en dus ook het indexdelict) ten grondslag liggen om uitzicht op vermindering van dat gevaar en dus ook op beëindiging van de maatregel te houden. Dat mogelijk de psychische afwijking zelf niet voor beïnvloeding vatbaar is, wil nog niet zeggen dat risicofactoren die in relatie met de psychische afwijking tot het gevaar (en het indexdelict) hebben geleid niet kunnen worden aangesproken.'^[48] Dit roept de vraag op hoe, indien de rechter slechts een niet nader omlijnde juridische stoornis vaststelt, de psychiater later de behandeling van de betrokkene op risicofactoren die in verband staan met verdachte psychische stoornis zou kunnen vormgeven. Dit probleem kan wellicht worden ondervangen indien na aanvang van de tbs een nieuwe, succesvolle medische diagnose plaatsvindt.^[49] Maar (ook) dan geldt dat een 'medische stoornis' wel überhaupt moet bestaan en kunnen worden vastgesteld (met medewerking van de betrokkene).

3. Conclusie

De (maatschappelijke) belangen die op het spel staan in strafzaken die (kunnen) leiden tot de oplegging van tbs zijn vaak groot en incidenten die plaatsvinden in verband met weigerende verdachten stuiten op onbegrip uit de samenleving.^[50] Dat de minister zich inspant om het probleem van de weigerende observandi in te perken, verdient dan ook bijval. Het is evenwel de vraag of de voorgenomen wetwijzigingen inderdaad een wenselijke oplossing vormen. Gelet op de hierboven gesignaleerde knelpunten is dit onzes inziens op zijn minst te betwijfelen.^[51] Gelet op deze knelpunten achten wij het raadzaam om binnen het bestek van het aangekondigde wetsvoorstel toch naar andere oplossingen te kijken. Het exploreren van dergelijke oplossingen gaat het bestek van deze bijdrage te buiten. Wij beperken ons tot de bemerking dat de vormgeving van de ISD-maatregel hier tot inspiratie zou kunnen strekken, waarbij gefocust wordt op de specifieke problemen die bij een individu het delinquente gedrag in stand houden. Voor een ISD-maatregel is een psychische stoornis geen voorwaarde, maar indien zo'n stoornis wel bestaat dan kan behandeling zich daar zeker (mede) op richten. Er zijn natuurlijk ook andere voorstellen gedaan, die door Mevis, Struijk en Van der Wolf recentelijk geïnventariseerd zijn. Samenvattend signaleren we dat de door de Minister voor Rechtsbescherming aangekondigde wetwijzigingen leiden tot enkele nieuwe knelpunten rondom de oplegging en tenuitvoerlegging van de tbs-maatregel. Deze knelpunten betreffen artikel 5 lid 1 onder e EVRM, de verdedigingspositie van verdachten en de consistentie tussen oplegging en

tenuitvoerlegging van de tbs. Om deze redenen zouden in onze optiek ook andere voorstellen moeten worden onderzocht om de samenleving te beschermen tegen gevaarlijke personen van wie geen psychische stoornis kan worden vastgesteld door de gedragsdeskundige.

Voetnoten

[1]

Mr. S.L.T.J. Ligthart en prof. mr. T. Kooijmans zijn respectievelijk promovendus en hoogleraar straf(proces)recht, Tilburg University. Prof. dr. G. Meynen is hoogleraar forensische psychiatrie, Willem Pompe Instituut voor Strafrechtswetenschappen en Utrecht Centre for Accountability and Liability Law (UCALL), Universiteit Utrecht, tevens bijzonder hoogleraar Ethiek en psychiatrie, Geesteswetenschappen VU.

[2]

[Kamerstukken II 2018/19, 29452, 229](#) (Kamerbrief Tenuitvoerlegging van de tbsmaatregel), p. 1.

[3]

M. Kempes & M.J.F. van der Wolf, 'Wat kan een gedragsdeskundige nog adviseren bij een weigeraar? Een vignet studie', *Sancties* 2018/41.

[4]

M.H. Nagtegaal, *Vijftien jaar weigerende verdachten in het Pro Justitia onderzoek: prevalentie, afdoeningen door de rechter en informatiebehoefte Openbaar Ministerie en Rechterlijke Macht*, Den Haag: WODC 2018.

[5]

P.A.M. Mevis, S. Struijk & M.J.F. van der Wolf, *Juridische haalbaarheid van voorgestelde oplossingen voor de weigeraarsproblematiek omtrent tbs-oplegging*, Rotterdam: EUR 2018.

[6]

[Kamerstukken II 2018/19, 29452, 229](#), p. 4-5.

[7]

Zie bijv. A.R. Mackor, 'Grenzen aan de autonomie van strafrechters: wie bewijst de stoornis en het recidiverisico?', *Ontmoetingen: Voordrachtenreeks van het Lutje Psychiatrisch- Juridisch Gezelschap*, 2012/17; M.J.F. van der Wolf, E.M. Gremmen, H.J.C. van Marle & P.A.M. Mevis, 'Worstelen met de weigerende observandus', *DD* 2012/74.

[8]

Mevis, Struijk & Van der Wolf 2018; M.J.F. van der Wolf & P.A.M. Mevis, 'Beschouwingen over weigeren en beveiligen n.a.v. de zaak Michael P.', *DD* 2018/27; J.K. de Bree, 'De weigeraar in het strafproces', *DD* 2018/68; M.J.F. van der Wolf, N. Gielesen & F.J. Kaat, 'Wat wil de rechter met de weigeraar en waarom? Een analyse van recente jurisprudentie', *Sancties* 2018/42.

[9]

S. Struijk & G. Meynen, 'De problematiek achter de weigeraarsproblematiek', *Sancties* 2018/39; T. Kooijmans & G. Meynen, 'Who Establishes the Presence of a Mental Disorder in Defendants? Medicolegal Considerations on a European Court of Human Rights Case', *Frontiers in Psychiatry* 2017, 8; G. Meynen, 'Een medische of een juridische stoornis?', *TvP* 2019 (in druk).

[10]

Zie hiervoor Van der Wolf e.a. 2012; M.J.F. van der Wolf, *TBS: veroordeeld tot vooroordeel* (diss. Rotterdam), Oisterwijk: WLP 2012.

[11]

J. Bijlsma, 'Het gelijktijdigheidsvereiste bij oplegging van tbs. Een onderzoek naar een dubbelzinnig criterium', *DD* 2014/4; Van der Wolf 2012, p. 217-218; T. Kooijmans, *Op maat geregeld?* (diss. Rotterdam), Deventer: Kluwer 2002, p. 156-159.

[12]

Zie o.a. Van der Wolf e.a. 2012; Mevis, Struijk & Van der Wolf 2018, p. 22-24.

[13]

HR 18 december 2012, *NJ* 2013/466, m.nt. B.F. Keulen.

[14]

[Kamerstukken II 2018/19, 29452, 229](#), p. 4; Van der Wolf, Gielesen & Kaat 2018.

[15]

Hof Arnhem 18 mei 2011, ECLI:NL:GHARN:2011:BQ4981.

[16]

HR 22 mei 2012, ECLI:NL:HR:2012:BW6184.

[17]

Nagtegaal 2018, p. 70-74.

[\[18\]](#)

Zie ook Kooijmans & Meynen 2017.

[\[19\]](#)

Zie o.a. EHRM 24 oktober 1979, *NJ* 1980/114 (*Winterwerp/Nederland*).

[\[20\]](#)

Mevis, Struijk & Van der Wolf 2018, p. 13-15; Van der Wolf & Mevis 2018; A-G Silvis in de conclusie voor HR 22 mei 2012, ECLI:NL:HR:2012:BW6184, onder 8; Kooijmans & Meynen 2017.

[\[21\]](#)

EHRM 3 maart 2015, *NJ* 2015/282, m.nt. B.E.P. Myjer (*Constancia/Nederland*), § 29; EHRM 5 april 2011, 6051/07 (*Nelissen/ Nederland*), § 59; EHRM 11 mei 2004, 49902/99 (*Brand/Nederland*), § 59.

[\[22\]](#)

Onderdeel 8 van de conclusie voor HR 22 mei 2012, ECLI:NL:HR:2012:BW6184.

[\[23\]](#)

EHRM 3 maart 2015, *NJ* 2015/282, m.nt. Myjer (*Constancia/Nederland*).

[\[24\]](#)

EHRM 3 maart 2015, *NJ* 2015/282, m.nt. Myjer (*Constancia/Nederland*), § 31; Mevis, Struijk & Van der Wolf 2018, p. 13-15.

[\[25\]](#)

EHRM 24 september 1992, *NJ* 1993/523 (*Herczegfalvy/Oostenrijk*), § 62.

[\[26\]](#)

EHRM 3 maart 2015, *NJ* 2015/282, m.nt. Myjer (*Constancia/Nederland*), § 25; EHRM (GK) 4 december 2018, 10211/12 en 27505/14 (*Ilseher/Duitsland*), § 127.

[\[27\]](#)

EHRM 12 juni 2003, 44672/98 (*Herz/ Duitsland*), § 47.

[\[28\]](#)

EHRM 24 oktober 1979, 6301/73 (*Winterwerp/Nederland*), § 39.

[\[29\]](#)

EHRM 3 maart 2015, *NJ* 2015/282, m.nt. Myjer (*Constancia/Nederland*), § 26. De psychische stoornis hoeft dan niet te worden gepreciseerd (§ 30).

[\[30\]](#)

Dit zijn dus andere situaties dan waarin de gedragsdeskundigen (op grond de stukken) zich wel uitspreken in termen van de aannemelijkheid van een stoornis, zoals in HR 13 juni 2017, ECLI:NL:HR:2017:1079.

[\[31\]](#)

Rb. Oost-Brabant 3 maart 2017, ECLI:NL:RBOBR:2017:1036.

[\[32\]](#)

Vergelijk Rb. Amsterdam 18 december 2015, ECLI:NL:RBAMS:2015:9154.

[\[33\]](#)

Rb. Den Haag 30 augustus 2012, ECLI:NL:RBSGR:2012:BX6176.

[\[34\]](#)

Hof Arnhem 18 mei 2011, ECLI:NL:GHARN:2011:BQ4981; Rb. Oost- Brabant 3 maart 2017, ECLI:NL:RBOBR:2017:1036; Rb. Den Haag 30 augustus 2012, ECLI:NL:RBSGR:2012:BX6176.

[\[35\]](#)

EHRM 12 juni 2003, 44672/98 (*Herz/ Duitsland*), § 47; EHRM 24 oktober 1979, *NJ* 1980/114 (*Winterwerp/Nederland*), § 37.

[\[36\]](#)

Hof Arnhem 18 mei 2011, ECLI:NL:GHARN:2011:BQ4981.

[\[37\]](#)

Van der Wolf, Gielesen & Kaat 2018, p. 245.

[\[38\]](#)

EHRM 3 maart 2015, *NJ* 2015/282, m.nt. Myjer (*Constancia/Nederland*), § 30. Zie hierover Kooijmans & Meynen 2017.

[\[39\]](#)

Rb. Den Haag 30 augustus 2012 ECLI:NL:RBSGR:2012:BX6176, r.o. 6.3.

[\[40\]](#)

Rb. Amsterdam 18 december 2015, ECLI:NL:RBAMS:2015:9154, r.o. 8.3.

[\[41\]](#)

Struijk & Meynen 2018, p. 210-211; Kooijmans & Meynen 2017, p. 5.

[\[42\]](#)

Van der Wolf, Gielesen & Kaat 2018, p. 246.

[\[43\]](#)

Van der Wolf, Gielesen & Kaat 2018, p. 242-243.

[\[44\]](#)

Rb. Den Haag 30 augustus 2012, ECLI:NL:RBSGR:2012:BX6176.

[\[45\]](#)

Vergelijk Meynen 2019.

[\[46\]](#)

Rb. Amsterdam 18 december 2015, ECLI:NL:RBAMS:2015:9154; Rb. Oost- Brabant 3 maart 2017, ECLI:NL:RBOBR:2017:1036.

[\[47\]](#)

Al speelt de psychische stoornis een beperkte rol in huidige risicotaxatie-instrumenten: T. Kooijmans & G. Meynen, 'De hybride structuur van de rapportage pro Justitia: Over toerekeningsvatbaarheid en risico', *DD* 2012/13, p. 484-485.

[\[48\]](#)

Mevis, Struijk & Van der Wolf 2018, p. 26-27.

[\[49\]](#)

Van der Wolf, Gielesen & Kaat 2018, p. 246.

[\[50\]](#)

Zie ook Van der Wolf & Mevis 2018.

[\[51\]](#)

Vergelijk Mackor 2012.

DNA-rapportage: aanleiding voor debat?

M. Malsch, M.D. Taverne, J.W. de Keijser, H. Elffers en P.R. Kranendonk, datum 23-12-2013

Datum

23-12-2013

Auteur

M. Malsch, M.D. Taverne, J.W. de Keijser, H. Elffers en P.R. Kranendonk^[1]

Vakgebied(en)

Strafrecht algemeen (V)

DNA-bewijs wordt op steeds grotere schaal gebruikt. Omdat deskundigen meestal niet op zitting komen om daar uitleg te geven van hun bevindingen, moeten schriftelijke DNA-rapporten zelfstandig, zonder mondelinge toelichting, te begrijpen zijn. Procesdeelnemers interpreteren DNA-rapporten echter regelmatig verkeerd en zij vinden de rapporten soms te kort en te bondig.

Uit recent onderzoek, dat in dit artikel wordt beschreven, blijkt dat als meer uitleg wordt gegeven in DNA-rapporten deze beter worden begrepen. Er worden dan minder interpretatiefouten gemaakt en de lezers overschatten hun eigen begrip minder. (Zelf)studie van DNA heeft eveneens een positief effect. Uit het onderzoek blijkt dat het wenselijk is dat bij het tot stand komen van DNA-rapportage op een helderder manier over scenario's en de vragen aan de deskundige wordt gecommuniceerd dan nu gebeurt. Het artikel geeft de bevindingen van het onderzoek weer en beschrijft oplossingsrichtingen. Het debat over DNA-onderzoek staat daarbij centraal.

Inleiding

Het ontbreekt politie, OM en rechter doorgaans aan specialistische kennis, en dit is de reden waarom deskundigen, onder wie DNA-deskundigen, worden geraadpleegd. Het is van belang dat de rapporten die zij schrijven begrepen worden door de gebruikers ervan: politie, openbaar ministerie, advocaat en rechter. Een begrijpelijk rapport maakt inzichtelijk hoe de deskundige tot zijn of haar conclusie is gekomen en draagt bij aan een verbetering van de communicatie tussen juristen en deskundigen. Het is van belang dat rechters en deskundigen goed met elkaar communiceren, met name als het gaat om uitkomsten van forensisch onderzoek.^[2] Een onjuiste interpretatie van een DNA-rapport kan onwenselijke gevolgen hebben: de politie kan in haar opsporingsonderzoek op het verkeerde been worden gezet, en in sommige extreme gevallen kan het zelfs bijdragen aan rechterlijke dwalingen.^[3] Lezers, onder wie rechters, officieren van justitie en advocaten, moeten het rapport kunnen toetsen op relevantie, samenhang en juistheid. Zij zijn het immers die het bewijs onderzoeken, het debat hierover voeren, en de beslissingen nemen over schuld en onschuld van de verdachte. Deskundigenrapporten dienen daarom duidelijk te maken welke stappen zijn genomen in het onderzoeksproces en hoe de conclusies zijn bereikt.^[4] Eerder onderzoek heeft echter laten zien dat de conclusies van deskundigenrapporten lang niet altijd voldoende worden begrepen.^[5]

Het onderzoek dat in dit artikel wordt besproken richtte zich op de begrijpelijkheid en het gebruik van DNA-rapporten. Begrijpen lezers deze rapporten? Bevatten deze rapporten voldoende uitleg? Hoe wordt omgegaan met scenario's bij de totstandkoming van deze rapporten? Bevorderen de rapporten voldoende een discussie over het bewijs op de zitting? Voordat het onderzoek wordt besproken wordt ingegaan op de kenmerken van het Nederlandse strafrechtssysteem die van belang zijn voor het onderwerp van dit artikel. Ook worden de beperkte mogelijkheden tot het inschakelen van tegendeskundigen besproken.

In de conclusies worden de resultaten van het onderzoek in een breder kader geplaatst. Bepleit wordt dat DNA-rapporten in gecompliceerde zaken meer en beter het debat over het bewijs stimuleren.

Denkfouten

Denkfouten komen regelmatig voor bij het interpreteren van de resultaten van (technisch) forensisch onderzoek.^[6] Berucht is de zogenoemde 'prosecutor's fallacy': een denkfout waardoor de kans dat een gevonden spoor afkomstig is van de verdachte veelal als te groot wordt ingeschat.^[7]

Als de forensisch deskundige een match constateert tussen een spoor van het plaats delict en het referentiemateriaal van de verdachte zal hij nagaan wat die match betekent in het licht van (meestal) twee hypothesen. Bijvoorbeeld: Hypothese 1 luidt dat verdachte de donor is van het spoor, terwijl Hypothese 2 luidt dat een willekeurig ander persoon de donor is van dat

spoor. De deskundige zegt niet of die hypothesen goed of fout zijn, maar doet alleen een uitspraak over de kans dat je een match vindt als je *uitgaat* van een bepaalde hypothese. Dus: als de hypothese is dat de verdachte het spoor heeft achtergelaten, dan is de kans bijna 100% dat het DNA dat op de plaats delict is gevonden matcht met het DNA van de verdachte. Bij de prosecutor's fallacy wordt die kans echter ten onrechte vaak vertaald in de kans dat verdachte de *donor* is van het spoor: het is bijna 100% zeker dat de verdachte de donor is. Deze uitspraak is onjuist.

Bij het constateren van een match doen deskundigen meestal twee uitspraken: 1. Als verdachte de donor van het spoor is, dan is het nagenoeg zeker dat deze match geconstateerd wordt. En 2. als een willekeurig ander persoon de donor van dit spoor is, dan is de kans op het constateren van deze match kleiner dan één op één miljard.^[8] Het is op dit moment gebruikelijk dat de deskundige eerst vaststelt dat er een match is. Uitspraak 1 (als de verdachte de donor is, is het bijna zeker dat je dan ook deze match vindt) moet de lezer daar zelf uit afleiden; het is niet gebruikelijk dat de deskundige dit opschrijft in het rapport. Het risico bestaat dan dat de lezer de prosecutor's fallacy gaat maken door te zeggen dat het *dus* zo goed als zeker is dat verdachte de *donor* van het spoor is. Dat zegt de deskundig echter niet, die constateert alleen die match en trekt geen conclusies over de vraag of de verdachte dan ook de donor is, laat staan dat deze de dader is. Dat kan de deskundige ook niet zeggen omdat hij niet de beschikking heeft over het dossier en het andere bewijs. Het is ook niet de taak van de deskundige om een dergelijke conclusies te trekken, dat is de taak van de rechter.

De lezer heeft nog een andere kans om de prosecutor's fallacy te maken. De DNA-deskundige zal namelijk óók rapporteren dat de kans dat het DNA profiel van een willekeurig gekozen persoon matcht met dit DNA-profiel kleiner is dan één op één miljard (uitspraak 2 van hierboven). Bij de prosecutor's fallacy die *dán* gemaakt kan worden, worden de componenten van uitspraak 2 omgedraaid: als ik deze match aantref, dan is de kans dat dit van een willekeurig gekozen persoon afkomstig is kleiner dan één op één miljard. En dit wordt vervolgens vertaald in: daarom moet de kans dat het DNA van verdachte afkomstig is 99,999999% zijn. Dit is ook fout, omdat dan wederom iets wordt gezegd over van wie het spoor is, terwijl de deskundige daar nu juist geen uitspraak over heeft gedaan, en dat ook niet kan doen op basis van de match die hij heeft gevonden. Een dergelijke uitspraak is aan de rechter, en die oordeelt op basis van alle bewijs dat beschikbaar is. Er zijn dus verschillende mogelijkheden om de prosecutor's fallacy te maken, en deze is meestal belastend voor de verdachte. Ook rechters, en zelfs deskundigen, maken de prosecutor's fallacy, en deze komt een enkele maal in rechterlijke uitspraken terecht.^[9] De logisch correcte conclusievorm die sinds enige tijd gebruikt wordt in forensische rapporten en waarmee de prosecutor's fallacy wordt vermeden, leidt echter niet tot meer begrip en heeft door zijn ingewikkelde formulering soms zelfs irritatie bij de lezers tot gevolg.^[10] Een voorbeeld van deze conclusievorm luidt:

Onder hypothese A zijn de bevindingen van het DNA-onderzoek meer dan 10 miljard keer waarschijnlijker dan onder hypothese B.

Met deze vorm van concluderen is het probleem van de moeilijke interpreteerbaarheid van DNA-bevindingen derhalve nog niet opgelost.

Onderzoek laat daarnaast zien dat lezers van DNA-rapporten soms de conclusies *denken* te begrijpen, maar dat als hun kennis wordt getoetst dit vaak toch niet het geval blijkt te zijn. Er is dan sprake van 'kennisoverschatting'.

Kennisoverschatting betekent dat het *vermeende* begrip groter is dan het *feitelijke* begrip: men denkt de inhoud van het rapport te begrijpen maar dit is feitelijk niet, of minder, het geval.^[11] Ook dit is een denkfout. De combinatie van complexiteit van deskundigenbijdragen en kennisoverschatting kan mogelijk tot onjuiste oordelen leiden over schuld of onschuld van de verdachte die niet op tijd worden ontdekt.

De Nederlandse inquisitoire procescultuur

Waarom is het van belang dat deskundigenrapporten begrijpelijk en volledig zijn? In Nederland, met zijn inquisitoire procescultuur, verschijnen in strafzaken deskundigen zelden ter zitting om daar hun bevindingen uit te leggen en toe te lichten. Dit betekent dat vooral of uitsluitend hun *schriftelijke* rapporten worden gebruikt bij de beslissing van de rechter over onder meer de schuld van de verdachte. Het vereiste van begrijpelijkheid en hanteerbaarheid van deskundigenrapporten geldt hier dus dwingend er dan als expertise meestal in orale vorm wordt gepresenteerd ter zitting, of als de deskundige aanwezig is om vragen te beantwoorden.

Een ander kenmerk van het Nederlandse strafproces is het geringe gebruik van tegendeskundigen. Dit kenmerk is eveneens van belang, omdat het betekent dat er minder debat over de onderzoeksresultaten plaatsvindt op de zitting. In de meeste strafzaken rapporteren alleen deskundigen die zijn ingeschakeld door politie, OM of rechter. Er wordt van uitgegaan dat hun rapporten de materiële waarheid goed en volledig weergeven. Een tweede deskundige is er meestal niet. Binnen een aantal deskundigheidsgebieden zijn er bovendien weinig mogelijkheden om een rapport van een tegendeskundige te verkrijgen die eenzelfde statuut en gewicht heeft als het instituut dat standaard wordt gevraagd. Dat is bijvoorbeeld zo bij forensische rapporten van het NFI, of bij rapporten van het Pieter Baan Centrum. Deze instituten vervullen vrijwel een monopoliepositie in het forensisch veld.^[12] Een experiment waarbij andere instituten dan het NFI de gelegenheid kregen om te rapporteren, liet positieve resultaten zien.^[13] De minister heeft dit experiment echter niet willen continueren. Als de verdediging een tegenonderzoek wil, zal daarvoor, in ieder geval in eerste instantie, zelf moeten worden betaald. Voor

tegenonderzoek moet ook een bijdrage in de kosten worden betaald als de uitkomsten hetzelfde zijn als die van het eerste onderzoek. Dit ontmoedigt het inschakelen van tegendeskundigen of van andere deskundigen dan het NFI. In andere landen is het uitbrengen van een tegenrapportage gebruikelijker dan in Nederland, vooral in landen met een zogenoemd 'adversarial' rechtssysteem zoals in de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk. In deze landen vindt daardoor ook meer debat op de zitting plaats over de forensische rapporten dan in Nederland omdat er vaker van elkaar afwijkende deskundigenbevindingen zijn. Ook is waarschijnlijk de toetsing van deskundigenrapportages daardoor in andere landen diepgaander.^[14]

Toetsing van deskundigenrapporten

De meeste juristen zijn niet goed thuis in de materie die bestreken wordt door rapporten van instituten als het NFI. De natuurwetenschappelijke aard van deze rapporten behoort niet tot hun gangbare bagage. Het rapport van Posthumus (2005)^[15] pleitte voor duidelijker en uitgebreider rapporteren door het NFI. Broeders spreekt in 2011^[16] echter van hermetische DNA-rapportages die niet toetsbaar zijn, en concludeert dat ondanks de aanbevelingen van Posthumus er nog steeds niet vollediger wordt gerapporteerd door het NFI. Volgens Broeders (2010) is een reden voor de niet-volledigheid van rapporten dat daarmee wordt voorkomen dat de advocatuur 'ermee wegloopt'.^[17] Lezers van DNA-rapporten missen soms belangrijke informatie.^[18] Ze komen te weinig te weten over de hypothesen en scenario's waar politie en OM van zijn uitgegaan. Advocaten missen daarnaast uitleg van de redenen waarom een 'stuk van overtuiging' (bijvoorbeeld het kledingstuk dat het slachtoffer heeft gedragen, een wapen dat mogelijk bij het plegen van het strafbare feit is gebruikt) op een bepaalde plek wel is bemonsterd maar op andere plekken niet.^[19] Er bestaat onder gebruikers van de rapporten behoefte aan meer uitleg van DNA-rapportage, vooral van de interpretatie van de conclusies in de rapporten.^[20] Buitenlands onderzoek komt tot soortgelijke bevindingen: DNA-rapporten zijn soms te weinig onderbouwd, belichten bepaalde bevindingen wel maar andere niet, en zijn te kort en te bondig. Door al dit soort factoren kunnen de rapporten tot vertekende gevolgtrekkingen leiden, zo is ook in buitenlands onderzoek geconstateerd.^[21] Bovendien bemoeilijken deze factoren een toetsing van de rapporten.

Begrijpelijke deskundigenrapporten kunnen het debat over de bevindingen, al dan niet ter zitting, bevorderen. Een dergelijk debat kan een zich mogelijk ontwikkelende tunnelvisie blootleggen, omdat dan beslissingen over het bewijs niet te snel worden genomen en het beschikbare bewijsmateriaal beter wordt onderzocht.^[22] Als er meerdere, van elkaar verschillende deskundigenopinions beschikbaar zijn, noodzaakt dit de procesdeelnemers bovendien om zich te verdiepen in deze oordelen. Verschillende auteurs hebben, ook recentelijk, gewezen op de behoefte aan een dergelijk debat over en toetsing van deskundigenbevindingen en sommigen zijn van mening dat deskundigenrapporten op dit moment een dergelijk debat niet bevorderen.^[23] Van Kempen geeft aan dat naar zijn mening een daadwerkelijke inhoudelijke toetsing van deskundigenrapporten noodzakelijk is.^[24] Daarvoor zouden vaker deskundigen op zitting moeten worden opgeroepen en is meer tegenspraak nodig.^[25] Reijntjes signaleert dat niet alleen de rechter, maar ook de verdediging doorgaans grote moeite heeft om de verklaring van de deskundige inhoudelijk te verifiëren. Zij leunen daarom vooral op formele criteria (kwalificatie en reputatie van de deskundige) en niet op inhoudelijke criteria.^[26] Onderzoek van Salet en Terpstra^[27] naar tegenspraak bij de politie laat zien dat tegenspraak nu vooral in de *identificatiefase* (dus de fase waarin nog gezocht wordt naar een verdachte) plaatsvindt, terwijl het de bedoeling van Posthumus (2005) was dat die meer in de *bewijsfase* (dus als de zaak op zitting komt) zou plaatsvinden. De resultaten van tegenspraak (in de identificatiefase) zijn overigens positief: teamleiders constateren dat ze door tegenspraak alerter zijn en scherper blijven. Ze denken beter na en zijn zich bewuster van hun manier van werken. Ook zijn ze meer aandacht gaan besteden aan de wijze van rapporteren. Soms stuit tegenspraak echter op weerstanden. Het wordt ook wel als overbodig en tijdrovend gezien.^[28]

Ontwikkelingen in de kennis over DNA

Door de hantering van steeds gevoeliger technieken wordt het makkelijker om biologisch materiaal te detecteren en te onderzoeken.^[29] Was, kort door de bocht gezegd, vroeger een plas bloed nodig om een DNA-profiel te verkrijgen, tegenwoordig kunnen heel minimale sporen, zoals contactsporen, worden onderzocht en zij genereren ook DNA-profielen.^[30] Dat heeft onder meer ten gevolge dat er steeds vaker mengprofielen zullen worden gevonden, dus profielen waarin sporen van twee of nog meer mensen zitten. Bij de beoordeling van complexe mengprofielen, waarbij van sommige personen slechts zeer weinig DNA aanwezig is, moeten deskundigen subjectieve afwegingen maken. Deze beoordeling vergt visuele inspectie. De literatuur heeft laten zien dat bij een dergelijk oordeel fouten kunnen worden gemaakt, mede omdat er in het mengprofiel soms pieken zichtbaar kunnen zijn die er in werkelijkheid niet zijn, en andersom.^[31] Als de beoordelaar van deze mengprofielen al enige voorkennis heeft over de zaak (bijvoorbeeld een scenario dat door de politie is vermeld), kan dit zijn of haar beoordeling van het profiel kleuren en wellicht een verkeerde richting uitsturen.^[32] Verwachtingen omtrent wie de dader zou kunnen zijn, kleuren de waarneming soms als het object van de waarneming niet uit zichzelf volkomen helder is,^[33] zoals bij bijvoorbeeld profielen van mengsporen.^[34]

Sommige auteurs stellen dat er een verband is tussen de onjuiste interpretatie van DNA-bewijs en gerechtelijke dwalingen.^[35] Garrett en Neufeld (2009) onderzochten 137 Amerikaans herzieningszaken waarin uiteindelijk de aanvankelijk veroordeelde alsnog werd vrijgesproken. Bij deze gerechtelijke dwalingen speelde forensisch bewijs en de wijze waarop dit wordt geïnterpreteerd en gepresenteerd ter zitting, een belangrijke rol. De auteurs geven een zorgwekkend overzicht van fouten die daarbij worden gemaakt. Ook bij zaken waarin DNA-bewijs was gebruikt, een klein deel van de onderzochte zaken, werden fouten gemaakt, zowel door de deskundigen zelf als door de officieren van justitie en de rechters. De meest voorkomende fout lijkt te zijn het weglaten van ontlastend bewijs.^[36]

Door recente wetgeving worden steeds meer profielen opgenomen in de DNA-databank.^[37] Er zullen daarom vaker (meerdere) matches worden gevonden, zeker als het om een niet-volledig profiel gaat. Dat betekent dat er meer werk is voor politie/justitie om al deze matches te onderzoeken. Dat onderzoek levert verder meestal niets op. Tegelijkertijd vergroot het toenemende aantal matches ook de kans dat een verkeerde persoon voor de dader wordt aangezien^[38], zeker bij mengprofielen waarbij van sommige personen slechts zeer weinig DNA aanwezig is.^[39] Recente ontwikkelingen vergroten derhalve het risico op onjuiste veroordelingen. Het is van belang dat rechters zich daarvan bewust zijn. Nodig is dat zij DNA-rapporten zelf begrijpen en ook kunnen toetsen. Vanzelfsprekend is dit niet in alle zaken van even groot belang. Maar bij complexe zaken is het zeker relevant dat het DNA-bewijs toetsbaar is. Ook is inzicht gewenst in de wijze waarop met scenario's wordt omgegaan; dat laatste vooral om een mogelijke tunnelvisie te *vermijden*.

Samenvattend wijst de literatuur uit dat er een groeiend gebruik is van DNA-analyse, waarbij de mogelijkheden om deze te toetsen beperkt zijn door de inrichting van ons inquisitoire rechtssysteem. Daarnaast worden DNA-profielen ingewikkelder om te interpreteren omdat de analysetechnieken gevoeliger zijn geworden en er meer onvolledige mengprofielen zijn gekomen. Moeilijk te interpreteren profielen kunnen een tunnelvisie bevorderen. Omdat deskundigen zelden op zitting komen en er zelden gebruik wordt gemaakt van tegendeskundigen, is er weinig stimulans voor een grondige toetsing, en komt veel neer op de begrijpelijkheid van het DNA-rapport voor de procesdeelnemers.

Onderzoek in opdracht van het NFI

In opdracht van het Nederlands Forensisch Instituut (NFI) heeft het Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving (NSCR) onderzoek gedaan naar begrijpelijkheid en gebruik van DNA-rapporten.^[40] Het onderzoek had ten doel om inzicht te krijgen in de factoren die de begrijpelijkheid van DNA-rapportages voor rechters, officieren van justitie en rechercheurs Forensische Opsporing bepalen. Het onderzoek was vooral exploratief en beschrijvend van aard. Het betrof geen toetsend onderzoek waarbij hypothesen worden opgesteld om een vermoeden te toetsen. Hieronder worden de resultaten van dit onderzoek besproken en wordt nagegaan wat de consequenties ervan zijn voor de praktijk.

Ten behoeve van het deel van het onderzoek dat zich richtte op de begrijpelijkheid van rapporten is een bestaand DNA-rapport op verschillende wijzen herschreven: het taalgebruik is aangepast en er is extra uitleg aan het rapport toegevoegd.^[41] Zo zijn vier verschillende varianten van het rapport geconstrueerd: een originele versie, een versie waarin het taalgebruik is vereenvoudigd, een versie waarin daarnaast ook extra informatie en uitleg is toegevoegd in een bijlage, en een versie waarin deze extra informatie en uitleg in de lopende tekst is verwerkt. De respondenten waren er niet van op de hoogte dat zij (wellicht) een herschreven rapport lazen. Door het quasi-experimentele design van het onderzoek kon de invloed van zowel de taalkundige herschrijving als van het toevoegen van informatie en uitleg op de begrijpelijkheid van het rapport op gecontroleerde wijze worden onderzocht.^[42]

De verschillende varianten van het rapport zijn voorgelegd aan 24 rechters, 22 officieren van justitie (ovj's) en 24 rechercheurs. In totaal hebben derhalve zeventig respondenten meegedaan aan dit deel van het onderzoek. Iedere respondent kreeg één van de vier rapportvarianten te lezen. De respondenten werd gevraagd om na lezing van het DNA-rapport een vragenlijst in te vullen. De vragenlijst was voor iedere respondent hetzelfde, en bevatte diverse vragen over de begrijpelijkheid van het rapport (leesbaarheid en inzichtelijkheid). Na invulling van de vragenlijst was er tijdens een afsluitend interview ruimte om toelichting op de antwoorden te geven en dieper in te gaan op het onderwerp. Zowel het *vermeende* begrip (hoe goed denkt de respondent het rapport te begrijpen?) als het *feitelijke* begrip (hoe goed heeft de respondent het rapport in werkelijkheid begrepen?) zijn onderzocht, en zij zijn met elkaar vergeleken. Zo konden *kennisoverschatting* en *kennisonderschatting* worden vastgesteld.^[43] *Feitelijk begrip* werd vastgesteld door de respondenten te vragen de conclusies van het rapport in eigen woorden weer te geven, en bovendien een aantal stellingen te beoordelen op juistheid.^[44] *Vermeend begrip* werd vastgesteld door aan de respondenten te vragen of zij het rapport hadden begrepen, hoe zeker zij hiervan waren, en hoeveel van de aan hen voorgelegde stellingen zij dachten goed te hebben beoordeeld. In een tweede deel van het onderzoek is de rol van hypothesen en scenario's bij DNA-rapportage onderzocht. Door de onderzoekers is in overleg met medewerkers van het NFI een beknopte casus (vignette) opgesteld van een misdrijf waarbij het niet aanstonds duidelijk was van wie sporen konden zijn die gevonden waren op de plaats delict. Deze casus is voorgelegd aan politiefunctionarissen en officieren van justitie. Aan hen is gevraagd om een tweetal scenario's te ontwerpen ter verklaring van wat er mogelijk kon zijn gebeurd in de casus, en om een aanvraag voor DNA-onderzoek op te stellen. Uit de antwoorden van deze respondentengroepen zijn door de onderzoekers in overleg met medewerkers van het NFI een

scenario en een aantal onderzoeksvragen gedestilleerd die vervolgens, in een tweede fase van het onderzoek, zijn voorgelegd aan een groep DNA-deskundigen. Aan hen werd gevraagd of zij op basis van de onderzoeksvragen een onderzoeksplan konden maken. Ook gaven zij aan welk scenario zij verwachtten dat rechercheurs en officieren van justitie in gedachten hadden gehad bij het opstellen van de onderzoeksvragen. Bovendien kregen zij de gelegenheid om het eigen scenario en de onderzoeksvragen bij te stellen na lezing van het scenario van politie/justitie. De respondenten vulden een vragenlijst in en werkten na afloop mee aan een interview. De groep respondenten (46 in totaal) bestond uit 15 officieren van justitie, 16 rechercheurs en 15 DNA-deskundigen die werkzaam waren bij het NFI.

Resultaten van het begrijpelijker maken van een DNA-rapport

Het herschrijven van de rapporten in *begrijpelijker taalgebruik* had niet het effect had dat er van tevoren van werd verwacht. Het leidde niet tot verhoogd begrip, en er was onder de respondenten geen grotere waardering voor de slechts qua taalgebruik aangepaste rapportvariant; er waren ongeveer evenveel respondenten die de herschrijving een verbetering vonden als respondenten die dit geen verbetering vonden.

Sommige respondenten maakten opmerkingen over het taalgebruik in DNA-rapporten die zij in hun dagelijkse praktijk krijgen te lezen. Rapporten zijn volgens hen moeilijk toegankelijk. Een aantal respondenten pleitte expliciet voor eenvoudiger taalgebruik. Enkele rechters en ovj's gaven aan dat ze in hun dagelijkse praktijk de conclusies uit een NFI-rapport letterlijk overnemen in hun uitspraak of requisitoir om interpretatiefouten te voorkomen.^[45] Ook gaven sommige respondenten aan behoefte te hebben aan uitleg van de interpretatie van de deskundigenconclusies. Afgaande op deze respondenten bestaat er dus wel degelijk behoefte aan eenvoudiger taalgebruik in de DNA-rapporten. De tijdens het onderzoek aangebrachte taalkundige vereenvoudiging had echter geen effect in het onderzoek.

Het *inzichtelijker* maken van rapporten had wel effect. De varianten van het rapport waarin informatie en uitleg was toegevoegd aan het hoofddocument (hetzij in een bijlage, hetzij verwerkt in de lopende tekst) leidden tot het grootste feitelijke begrip. Ook lieten de antwoorden bij deze varianten de minste kennisoverschatting zien. De Bijlage-variant leidde tot het hoogste feitelijk begrip op het punt van het weergeven van de conclusies van het rapport. Bij de Bijlage-variant werd echter relatief vaker de prosecutor's fallacy gemaakt. De rapportvarianten waaraan uitleg en informatie waren toegevoegd, lieten dus, met een enkele uitzondering, betere resultaten zien op het punt van het bevorderen van de feitelijke begrijpelijkheid dan de originele en de Taalgebruik-varianten.

Gemiddeld 80 procent van de respondenten maakte de prosecutor's fallacy.^[46] De rechercheurs maakten deze denkfout het minst vaak. Lezing van de 'Essenties'^[47] zorgde ervoor dat de prosecutor's fallacy minder vaak werd gemaakt (70% vs. 93%).

Alle respondenten lieten een aanzienlijke mate van *kennisoverschatting* zien: zij verwachtten vaak een juist antwoord te hebben gegeven terwijl het antwoord in feite onjuist was. Hun vermeend en feitelijk begrip liepen dus uiteen, waarbij het vermeende begrip hoger lag dan het feitelijke begrip. Rechters lieten relatief de minste kennisoverschatting zien en rechercheurs de meeste (rechters: 17% kennisoverschatting; officieren van justitie 23% en rechercheurs 25%).

Hoe begrijpelijker en inzichtelijker het rapport *wordt gevonden* door de respondent, hoe beter deze *denkt* het te begrijpen: die respondenten die op een schaal een hoge waardering gaven van de begrijpelijkheid van het rapport, gaven tegelijkertijd aan dit rapport zelf goed te begrijpen. Echter, het denken dat men het rapport begrijpt (*vermeend* begrip) gaat niet altijd samen met *feitelijk* begrip; vaak ligt het feitelijke begrip (beduidend) lager, zoals de hierboven beschreven resultaten hebben laten zien. Respondenten die het rapport als inzichtelijk beoordelen en bovendien ook denken dat zij het begrijpen, onderschatten mogelijk de complexiteit van het rapport en zijn zich er daardoor niet van bewust dat zij het rapport niet begrijpen. Dit kan een risicovolle situatie zijn; het maken van fouten is niet ondenkbaar, terwijl tegelijkertijd de persoon zich er niet van bewust is dat een fout wordt gemaakt.

Respondenten die de 'Essenties' hadden gelezen lieten een hoger feitelijke begrip zien. Dat was ook het geval bij het lezen van DNA-literatuur in zijn algemeen. Ervaring in de zin van aantal gelezen DNA-rapporten per jaar, leidde echter slechts tot een groter *vermeend* begrip, dat niet tevens gepaard ging met een groter feitelijke begrip. Blijkbaar is voor feitelijke begrip méér nodig dan het slechts lezen van aanzienlijke aantallen DNA-rapporten in de praktijk.

Bij de eerder genoemde logische correcte conclusievorm wordt gebruik gemaakt van twee elkaar uitsluitende *hypothesen*, en wordt bepaald hoe waarschijnlijk de gevonden sporen zijn bij elk van deze hypothesen. In de rapportversies die zijn gehanteerd bij het onderzoek waren hypothesen van dit type verwerkt. Het gebruik van deze hypothesen leidde bij de respondenten tot positieve, maar ook vaak tot kritische opmerkingen. Twaalf respondenten (17%) noemden het gebruik van hypothesen als pluspunt: het geeft richting aan het DNA-onderzoek, specificeert de onderzoeksvragen, maakt de resultaten inzichtelijk, voorkomt verkeerde aannamen en maakt de lezer bewust van het feit dat ook een onbekende persoon de dader kan zijn. Ruim een derde (36%) van de respondenten vond echter dat het toepassen van hypothesen geen meerwaarde heeft. Hypothesen zorgen ervoor dat een rapport moeilijker te begrijpen is, zeiden de respondenten in hun toelichting. Ze

kunnen verwarrend werken. Hypothesen zijn voer voor advocaten om niet-relevante vragen te stellen. Of ze maken het voor de rechter lastig om de juiste bewijskracht van de conclusie te bepalen, omdat er veel onzekerheid is ingebouwd en er altijd andere hypothesen bedacht kunnen worden. Het is volgens de respondenten moeilijk om hypothesen in een juridisch kader te plaatsen en deze om te zetten in bewijskracht. Hypothesen lijken volgens sommigen vooral bedoeld om de uitspraken van de deskundigen nóg voorzichtiger te kunnen formuleren zodat wordt voorkomen dat politie en justitie hier ten onrechte teveel bewijskracht aan zouden toekennen.

De respondenten maakten tijdens de interviews diverse opmerkingen over het *ontbreken van informatie en uitleg* in DNA-rapporten. Onder meer misten zij uitleg over de betekenis van mengprofielen, de interpretatie van de conclusies en de bewijskracht van de bevindingen.^[48] De opmerkingen die de respondenten maakten verschilden sterk tussen de rapportvarianten. Hoe meer informatie en uitleg in de rapportvariant was verwerkt, hoe meer positieve opmerkingen deze kreeg en hoe minder negatieve, en vice versa. Dit resultaat laat zien dat de uitgebreidere en beter toegelichte rapporten positiever werden beoordeeld.

Resultaten gebruik van scenario's en hypothesen

Bij de meeste Team-Grootschalige-Opsporingszaken (TGO-zaken, dus de zaken betreffende de zwaardere criminaliteit) worden scenario's en hypothesen geformuleerd, aldus de respondenten. Ook worden vaak alternatieve scenario's opgesteld. Het werken met scenario's is derhalve een vast onderdeel van de taak van rechercheurs, zeker bij de zwaardere zaken.

De respondenten (politie en ovj's) formuleerden ten behoeve van het onderzoek op basis van de casus die zij lazen scenario's die niet sterk van elkaar verschilden. De onderzoeksvragen die zij vervolgens opstelden vloeiden in veel gevallen niet direct voort uit het scenario dat zij hadden geformuleerd. Meestal gebruikten ze voor de onderzoeksvragen in de aanvraag van een DNA-onderzoek een wat algemenere formulering, zoals bijvoorbeeld is weergegeven in de Producten- en dienstencatalogus van het NFI: ('Is er humaan biologisch celmateriaal aanwezig en van wie is het?').^[49] Deskundigen op hun beurt kwamen op basis van de aanvraag van politie/justitie vaak tot een *ander* scenario dan politie/justitie voor ogen had gehad. De reden hiervoor was waarschijnlijk dat de ontvangen onderzoeksvraag heel breed was en dus meerdere scenario's toeliet. Meer dan de helft van de deskundigen zou het eigen onderzoeksplan weer willen wijzigen nadat zij hadden vernomen welk scenario politie/justitie voor ogen had gehad bij het opstellen van de aanvraag.

De respondenten maakten diverse opmerkingen over het werken met alternatieve scenario's en hypothesen.^[50] De invloed van het rapport Posthumus (2005) is duidelijk voelbaar volgens sommige respondenten. Twee officieren van justitie gaven aan dat de politie zo fanatiek bezig is om tunnelvisie te voorkomen dat er eerder te veel (en soms zelfs weinig reële) dan te weinig scenario's worden ontwikkeld. Een rechercheur stelde:

"Ik weet hoe het zit, maar het moet toch (vanuit het versterkingsprogramma: 'gij zult werken met scenario's en hypothesen'), dus ik doe het maar om het kunstje. Dan ga je niet-realistische scenario's onderzoeken. Aan de andere kant is het doel tunnelvisie te voorkomen".

Een officier van justitie stelde:

"Mijn ervaring is dat er nu eerder te veel dan te weinig scenario's worden ontwikkeld... Ik vind dat je het schrijven van scenario's eerder een beetje moet remmen".

Respondenten hebben vaak moeite met het werken met hypothesen. Een officier van justitie zei hierover:

"Als ik al zie hoe ik worstel met het verschil tussen scenario en hypothese, om als jurist te leren omgaan met de manier van concluderen van wetenschappers bij technisch onderzoek".

De resultaten van dit deel van het onderzoek laten zien dat de communicatie over onderzoeksvragen en scenario's niet altijd gestructureerd verloopt. In de praktijk zal waarschijnlijk overleg plaatsvinden over de onderzoeksvragen en scenario's als er onhelderheid over bestaat, en dat was niet mogelijk in het kader van het onderzoek. Toch lijken verbeteringen in de communicatie over onderzoeksvragen en scenario's denkbaar en realiseerbaar.

Doorgeven scenario-informatie?

Als politie en officier van justitie het NFI inschakelen voor een DNA-onderzoek moeten zij besluiten welke informatie over de zaak zij zullen verstrekken aan de DNA-deskundige: alléén de sporen of het stuk van overtuiging met daarbij een onderzoeksvraag, of óók de scenario's en hypothesen waar zij van uitgaan? Meer dan de helft van de rechercheurs en officieren van justitie stelde dat zij in hun dagelijkse praktijk scenario-informatie doorgeven aan de deskundigen van het NFI.

De respondenten noemden zowel redenen om *geen* scenario-informatie te verstrekken aan deskundigen bij het aanvragen

van een DNA-rapport, als redenen om dit juist *wel* te doen. Scenario-informatie kan, ongewenst of onbedoeld, sturend werken, maar is soms absoluut noodzakelijk om bijvoorbeeld te bepalen welk stuk van overtuiging bemonsterd moet worden en op welke plek. Als bijvoorbeeld een jas is achtergelaten op de plaats delict, is het van belang om te weten wat daar mogelijk mee is gebeurd. Wie kan de jas hebben gedragen? Op welke plaats kunnen relevante sporen worden verwacht bij een bepaald scenario (bijvoorbeeld het vastpakken door de dader)? Gaat het hier om contactsporen, bloed, speeksel, of misschien zelfs sperma? Ook voor het bepalen van de volgorde van onderzoeken die het NFI kan doen aan bepaalde stukken van overtuiging kan scenario-informatie van belang zijn. Als bijvoorbeeld ook vingerafdrukkenonderzoek nodig is, moet hier bij het 'afpoetsen' van het stuk van overtuiging voor DNA-onderzoek rekening mee worden gehouden om vingersporen niet bij voorbaat te vernietigen.

Scenario-informatie wordt onder meer tijdens FIT-gesprekken (Forensische Intakegesprekken), waar politie, OM en deskundigen de zaak bespreken en een plan van aanpak maken, met elkaar gedeeld. Vooral in TGO-zaken vinden FIT-gesprekken plaats. In een afnemend aantal zaken gaan DNA-deskundigen naar een FIT-gesprek toe, zo stelden de respondenten. Dit komt omdat, als deze gesprekken 'op locatie' (dus niet bij het NFI) plaatsvinden, de reistijd naar verhouding te lang wordt gevonden om erheen te gaan. DNA-deskundigen vinden het echter wel van belang om bij FIT-gesprekken aanwezig te zijn. Van FIT-gesprekken wordt een verslag gemaakt. Dit verslag is kort en bondig en geeft volgens de respondenten over het algemeen weinig inzicht in het scenario dat politie en officier van justitie voor ogen hebben. Op deze punten lijkt de communicatie tussen politie/officier van justitie en deskundigen verbeterd te kunnen worden.

Het is van belang dat deskundigen scenario-informatie en informatie over mogelijke alternatieve scenario's op een tijdig moment verkrijgen. Steeds vaker komt de verdediging in een later stadium met een ander scenario over wat er gebeurd kan zijn, zo stelden enkele respondenten. Dan moet soms weer nieuw onderzoek worden opgestart. Twee deskundigen zeiden tijdens het onderzoek dat ze dat andere scenario dan liever meteen hadden gehad. Sporen die in eerste instantie niet belangrijk lijken, zijn dat soms in tweede instantie wel, bijvoorbeeld op het moment dat er toch een ander scenario blijkt te zijn. Daar moet je voor openstaan, vindt een aantal DNA-deskundigen.

Er kleven ook belangrijke *nadelen* aan het ontvangen van scenario-informatie. Acht deskundigen gaven aan dat zij geen behoefte hebben aan informatie over het motief van de mogelijke dader. Soms vertelt de politie dat de verdachte bij andere delicten een soortgelijke modus operandi heeft gehad; dit willen de deskundigen liever niet horen omdat ze daardoor misschien hun onbevagenheid verliezen. Hetzelfde geldt als de politie denkt dat het om een valse aangifte gaat, bijvoorbeeld in een zedenzaak. Als de DNA-onderzoekers (de zogenoemde 'vooronderzoekers') die informatie zouden hebben, zouden ze wellicht minder goed gaan bemonsteren, omdat ze denken dat de zaak toch in een vrijspraak zal eindigen, zo stelde een aantal respondenten.^[51]

Als de politie sterk overtuigd is van de schuld van de verdachte, of van een bepaald scenario, kan de deskundige misschien op een verkeerde plek gaan zoeken terwijl het celmateriaal van de werkelijke dader op een andere plek zit. Ook kan onbewuste sturing plaatsvinden bij de *interpretatie* van complexe DNA-profielen. Bij lastige sporen, zoals biologische contactsporen, is de kans daarop groter, want het DNA-profiel kan soms voor meerdere uitleg vatbaar zijn. Als men er al bij aanvang van uitgaat dat een bepaalde verdachte wel zal hebben bijgedragen aan het gevonden lichaamsmateriaal, dan is men eerder geneigd dit spoor te herkennen in een profiel, vooral bij onduidelijke mengprofielen.^[52]

Drie DNA-deskundigen noemden expliciet het risico van tunnelvisie of *confirmation bias*. Tijdens FIT-gesprekken brengt de politie soms een scenario naar voren waar men blijkbaar zelf erg van overtuigd is. De boodschap wordt dan aan de deskundigen gegeven dat zij alleen nog maar even het DNA hoeven vast te stellen, dan doet de politie wel de rest.^[53]

De aanvraag van DNA-rapporten

Als politie/justitie DNA-onderzoek noodzakelijk acht, sturen zij een aanvraag naar het NFI. In die aanvraag staat de vraagstelling die zij beantwoord willen hebben. Tijdens het onderzoek bleek dat slechts een klein deel (22%) van de DNA-onderzoekvragen die ten behoeve van het onderzoek zijn opgesteld door de respondenten, op een juiste wijze is geformuleerd, dat wil zeggen dat de deskundigen er direct mee aan de slag zouden kunnen. De vragen waren meestal te algemeen gesteld (geen nadere specificatie van type celmateriaal, van bemonsteringslocatie en van mogelijke delictgerelateerdheid). DNA-deskundigen vinden de onderzoekvragen die zij van politie/justitie kregen kort en cryptisch geformuleerd, zo stelden ze tijdens het onderzoek. Een gewoon heldere vraagstelling is er vaak niet, zeggen ze. In onderzoeksvragen ontbreekt soms de belangrijkste vraag: wat wil politie/justitie met het onderzoek bereiken?

Het komt voor dat deskundigen de vragen zelf nader invullen of interpreteren. 'Ik verbouw de vragen altijd', aldus een DNA-deskundige. Dit 'verbouwen' lijkt echter niet geheel zonder risico omdat deskundigen mogelijk van een ander scenario uitgaan dan politie of officier van justitie voor ogen had.^[54] Die situatie kan bijvoorbeeld leiden tot bemonstering op een onjuiste plek op het stuk van overtuiging, waardoor geen of niet-relevante resultaten worden verkregen. Misverstanden tussen politie/justitie en deskundigen op dit punt kunnen dus onwenselijke gevolgen hebben.

DNA-deskundigen missen in de onderzoeksvragen van politie/justitie (en soms ook in de zaaksbeschrijving) informatie over

de mogelijke delictgerelateerdheid van het stuk van overtuiging. Stel dat een voorwerp dat misschien bij het delict is gehanteerd ook gewoon thuis kan zijn gebruikt, zoals bijvoorbeeld een keukenmes. In dat geval is het niet zeker of het voorwerp delictgerelateerd is. Deskundigen willen in een dergelijk geval weten waar het mes is gebruikt dan wel waar het is aangetroffen. Ook missen deskundigen in de onderzoeksvragen een explicitering van welke bemonstering met welk referentiemonster ^[55] moet worden vergeleken. Ten slotte vinden deskundigen het van belang om te weten of ook onderzoek op andere deskundigheidsgebieden (vingerafdrukken, vezels) gewenst is. Die informatie staat niet altijd in de aanvraag/opdracht. Op dit punt zijn dus verbeteringen in de formulering van de onderzoeksvragen goed denkbaar.

De verwachtingen van een DNA-rapport

Een derde van de respondenten (politie en officieren van justitie) zegt een rapport met eenvoudiger taalgebruik en een begrijpelijke interpretatie van de betekenis van het gevonden resultaat te wensen. Een officier van justitie legt de nadruk op de complexiteit van de DNA-rapporten en van de logisch correcte conclusies die tegenwoordig meestal worden gehanteerd in DNA-rapporten: 'Als je één keer in de twee, drie maanden zo'n rapportje onder je neus krijgt dan is het te weinig om dat iedere keer snel te kunnen vatten'. Twee respondenten vertellen dat een parketsecretaris een kort verslag maakt van de conclusies uit het DNA-rapport en dit doorstuurt naar het team, zodat zij niet allen het rapport hoeven te lezen. Dit vinden de respondenten goed werken. Bij het ontvangen van het rapport lezen 22 respondenten eerst de conclusie en vervolgens het gehele rapport. Twee respondenten lezen uitsluitend de conclusie. Twee respondenten lezen direct het gehele rapport door. Verder verwachten rechercheurs en officieren van justitie dat in een DNA-rapport naast informatie over de resultaten van het DNA-onderzoek en de interpretatie ervan, ook iets staat over de mogelijkheden voor aanvullend onderzoek.

Conclusies

In het besproken onderzoek is enerzijds aandacht geschonken aan de begrijpelijkheid van DNA-rapporten en aan (technische) mogelijkheden om die te vergroten, en anderzijds aan de rol van hypothesen en scenario's in het hele proces van totstandkoming van het rapport. Scenario's kunnen bijdragen aan een goed uitgevoerd DNA-onderzoek dat niet onnodig hoeft te worden overgedaan, dat antwoord geeft op de relevante vragen en dat niet een tunnelvisie bevordert. Ook kunnen scenario's bijdragen aan een heldere communicatie over het rapport en de bevindingen.

Het onderzoek heeft laten zien dat (zelf)studie een positieve invloed heeft op het feitelijk begrip van DNA-deskundigenrapporten. Gebleken is bovendien dat wijzigingen in DNA-rapportage mogelijk zijn die de rapporten begrijpelijker en inzichtelijker maken. Deze wijzigingen hebben betrekking op het toevoegen van informatie en uitleg aan het rapport. De taalkundige bijstelling leidde niet tot verbetering. Wellicht bestaan er ook mogelijkheden om DNA-rapporten nog meer dan in het kader van dit onderzoek is gebeurd, in begrijpelijker taal te stellen. In het onderhavige project zijn nog niet alle mogelijkheden daartoe volledig benut. Wel gaf een belangrijk deel van de respondenten aan behoefte te hebben aan eenvoudiger taalgebruik in DNA-rapporten.

Daarnaast is uit het onderzoek duidelijk geworden in welke situaties scenario-informatie noodzakelijk is voor DNA-deskundigen om een goed onderzoekplan op te kunnen zetten, en wanneer bepaalde informatie beter niet kan worden verstrekt omdat dit 'bias' kan veroorzaken. Ook heeft het onderzoek laten zien dat er op veel momenten in het gehele traject onvolledigheden en onjuistheden in de informatieverschaffing en het onderlinge contact tussen de betrokken professionals optreden. Zo zijn er veel kritische opmerkingen gemaakt over de formuleringen van de onderzoeksvraag door politie/justitie aan de DNA-deskundigen.

Veel respondenten hebben twijfels over nut en noodzaak van het hanteren van hypothesen. Het gebruik van logisch correcte conclusievormen ^[56] waarbij met twee elkaar uitsluitende hypothesen wordt gewerkt, wordt bovendien ingewikkeld gevonden. Soms wordt het zoeken naar en formuleren van alternatieve hypothesen of scenario's als belastend of als onnodig ervaren, als een kunstje dat je alleen maar doet omdat het moet. Anderen zien weer wel het voordeel van het werken met hypothesen en met de logisch correcte conclusievorm.

De logisch-correcte conclusievorm verhindert overigens niet het maken van denkfouten zoals de prosecutor's fallacy. Behalve (zelf)studie lijkt tegen dit type fouten geen gegarandeerde remedie te bestaan. Overwogen kan worden om alle gebruikers van DNA-rapporten (permanente) educatie te laten volgen in deze conclusievorm. Ook kan verder nagedacht worden over een conclusievorm die eenvoudiger te volgen is. Wellicht kan standaard een uitleg toegevoegd worden over de prosecutor's fallacy. Een eenvoudig te bereiken help-desk voor rechters, officieren van justitie en advocaten zou eveneens een hulpmiddel kunnen zijn.

DNA-kennis blijft moeilijk voor de (juridische) gebruikers ervan: rechters, officieren van justitie, rechercheurs en advocaten. Respondenten spreken over een Babylonische spraakverwarring als het over scenario's en hypothesen gaat en hebben soms de neiging om alleen de conclusies van een rapport te lezen en de rest van het rapport dus te mijden. Er valt weinig te doen aan de moeilijkheidsgraad van de materie op zich. Niet-natuurwetenschappelijk-geschoolden zullen de rapporten moeilijk blijven vinden, gewoon omdat zij daar zelf niet in thuis zijn en het een ander soort kennis vergt dan waar zij aan gewend zijn. Dat neemt niet weg dat er veel mogelijkheden bestaan om deze kennis toegankelijker te maken. De informatieverschaffing door politie/justitie aan deskundigen kan beter worden vormgegeven en gestroomlijnd, onder

meer over de scenario's waar van wordt uitgegaan en over verdere contextinformatie. Ook kunnen rapporten duidelijker en vollediger worden gemaakt en kan de vraagstelling aan en de communicatie met de DNA-deskundigen worden verbeterd. In de vraagstelling kan bijvoorbeeld informatie worden opgenomen over de vindplaats van sporen, het type celmateriaal, en wie de stukken van overtuiging mogelijk kunnen hebben gebruikt. Ook kan beter worden omlijnd wanneer het geven van scenario-informatie nodig is en wanneer het risicovol is om dit te doen in verband met een mogelijke tunnelvisie. Gezien de in de inleiding beschreven ontwikkelingen naar een grootschaliger en intensiever gebruik van DNA, de toename van het aantal profielen in de DNA-databank en de moeilijke interpreteerbaarheid van onvolledige profielen is een verbetering van de begrijpelijkheid van DNA-rapporten van groot belang, zodat de juristen ter zitting daadwerkelijk de resultaten van het DNA-onderzoek in een debat op de juiste wijze aan de orde kunnen stellen in die zaken waar dat nodig is. ^[57] De wenselijkheid van een dergelijk debat is reeds door verschillende auteurs naar voren gebracht, maar heeft er nog niet toe geleid dat op grote schaal discussie wordt gevoerd over de inhoud van DNA-rapporten. Een dergelijk debat kan gebaat zijn bij de aanwezigheid van meer aanbieders van DNA-analyse en bij een frequentere oproeping van deskundigen op de zitting. Het eerder genoemde onderzoek van Pro Facto uit 2012 is hierbij noemenswaardig. Hieruit bleek dat de ervaringen met andere laboratoria dan het NFI overwegend positief waren. Onderzoek van Rijnsburger en Malsch liet bovendien zien dat de aanwezigheid van tegendeskundigen de toetsing van deskundigenrapportages bevordert, evenals het debat op de zitting. ^[58] In de fase van het bewijs is tegenspraak soms nodig en gewenst, al is het maar om rechters 'scherp' te houden en grondiger onderzoek te bevorderen. ^[59] De angst die blijkbaar bestaat dat advocaten met de resultaten op de loop gaan als men te uitvoerig rapporteert leidt waarschijnlijk slechts tot minder volledige en minder duidelijke rapporten. ^[60] Deze angst zou overwonnen moeten worden en vervangen worden door een bereidheid tot het bespreken en ter discussie stellen van resultaten van DNA-onderzoek. Dit kan mogelijk helpen bij het voorkomen van fouten.

Voetnoten

^[1]

Respectievelijk senior onderzoeker bij het Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving (NSCR); criminoloog; universitair hoofddocent criminologie aan de Universiteit Leiden; senior onderzoeker bij het NSCR; junior onderzoeker bij het NSCR.

^[2]

R.W.M. Giard, 'Rechtspraak is een riskante onderneming. De noodzaak van een geïntegreerd normatief kader', *Expertise en Recht* 2011-2, p. 34-40.

^[3]

P.J. van Koppen, *Paradoxen van deskundigen. Over de rol van experts in strafzaken*, Deventer: Kluwer 2004; B.I. Garrett & P.J. Neufeld, 'Invalid forensic science testimony and wrongful convictions', *Virginia Law Review* (95) 2009, p. 1-97; A.P.A. Broeders, 'DNA-onderzoek en gerechtelijke dwalingen – over Femkes tunnel', in: G.K. Schoep, C.P.M. Cleiren, J.P. van der Leun & P.M. Schuyt (red.), *Vervlechting van domeinen – opstellen aangeboden aan prof. mr. J.L. de Wijkerslooth*, Deventer: Kluwer 2010, p. 161-171.

^[4]

D. Dwyer, 'Some philosophical concerns about the court's competence to assess expert reports', *Expertise en Recht* 2008, p. 4; P.C.T. van Dam, *Strafrechter en profil: deskundigheidsbevordering van de strafrechter*, Den Haag: De Rechtspraak 2008.

^[5]

J.W. de Keijser, H. Elffers, R.M. Kok & M.J. Sjerps, *Bijkans begrepen: feitelijk en vermeend begrip van forensische deskundigenrapportages onder rechters, advocaten en deskundigen*, Den Haag: Boom/Lemma 2009; R. Raat, W.M.M. Heijnen & M. Malsch, 'Zijn rapporten van DNA-deskundigen duidelijk voor juristen?', *Trema* 2009-4, p. 157-162.

^[6]

De Keijser et al. (2009).

^[7]

De Keijser et al. (2009); Raat et al. (2009).

^[8]

We gaan hier uit van een volledig DNA-profiel bij een mannelijke verdachte; in dat geval kom je uit op een dermate kleine kans.

^[9]

Voor een aantal voorbeelden hiervan, zie C.E.H. Berger & D.J.C. Aben, 'Bewijs en overtuiging: een helder zicht op valkuilen', *Expertise en Recht* 2010-5/6, p. 162.

^[10]

A.P.A. Broeders, 'Begrijpt de rechter wat ik bedoel? Over het gebruik van "logisch correcte" conclusies in forensisch identificatieonderzoek', *Ars Aequi* 2010-7/8, p. 494-498; J. Crijns, P. van der Meij & J. ten Voorde, 'Forensisch onderzoek voor "Dummies": hoe leren de deskundige en de strafrechter elkaar te verstaan?', *Ars Aequi* 2010, afl. juli/augustus, p. 528-537.

[11]

Zie voor voorbeelden van kennisoverschatting: De Keijser et al. (2009); Raat et al. (2009).

[12]

A.P.A. Broeders, 'De blinde onderzoeker', *Trema* (32) 2009-6, p. 237-243.

[13]

Pro Facto, *Bekend maakt bemind. Evaluatieonderzoek pilot 'uitbesteding forensisch onderzoek aan particuliere instituten'*, Groningen 2012.

[14]

M. Malsch & Freckelton, 'Expert bias and partisanship. A comparison between Australia and the Netherlands', *Psychology, Public Policy and Law* 2005-1, p. 42-61; Garrett & Neufeld (2009); M. Rijnsburger & M. Malsch, 'Toetsing door de rechter van deskundigenbewijs. Is er voldoende tegenspraak?', *Expertise en Recht* 2013-1, p. 108.

[15]

F. Posthumus, *Evaluatieonderzoek in de Schiedammer Parkmoord. Rapportage in opdracht van het College van procureurs-generaal*, 2005. In dit rapport is de onjuiste veroordeling in de bekende Schiedammer Parkmoordzaak onderzocht. Het rapport beveelt aan dat er meer tegenspraak moet komen en dat het NFI duidelijker en vollediger moet rapporteren (p. 171, 173). Posthumus constateert bovendien dat de wijze van rapporteren van het NFI vaak niet aansluit bij het kennisniveau van politie, OM, rechter en verdediging. Het is volgens Posthumus wenselijk dat de wereld van de forensische deskundigen en de wereld van de juristen naar elkaar toe groeien.

[16]

A.P.A. Broeders, 'Het forensisch tekort', *Expertise en Recht* 2011-4, p. 142-151.

[17]

Waarschijnlijk wordt bedoeld dat het rapport dan tot acties of conclusies van de advocatuur leidt die vanuit opsporingsoogpunt als onwenselijk worden beschouwd. Zie ook M. Malsch, M.D. Taverne, H. Elffers, J.W. de Keijser & P.R. Kranendonk, *DNA-rapporten: makkelijker kunnen we het niet maken, begrijpelijker wel*, Den Haag: Boom/Lemma 2013.

[18]

Raat et al. (2009).

[19]

Raat et al. (2009).

[20]

Raat et al. (2009); Malsch et al. (2013).

[21]

L.M. Howes, K.P. Krikbride, S.F. Kelty, R. Julian & N. Kemp, 'Forensic scientists' conclusions: how readable are they for non-scientist report-users?', *Forensic Science International* (2013), p. 102-112.

[22]

Rijnsburger & Malsch (2013).

[23]

P. van Kampen, *Expert evidence compared. Rules and practices in the Dutch and American criminal justice system*, Antwerp: Intersentia 1998; Crijns et al. (2010); A.A. Derksen, 'Het duivels dilemma van deskundigen in strafzaken of een alledaags probleem?', *Strafblad* 2010, p. 534-556; Giard (2011); C.H. Brants, 'Tegenspraak als vereiste van waarheidsvinding en eerlijk proces bij vingerafdrukbewijs (R. v. Smith 2011)', *Expertise en Recht* 2012-1, p. 12-18; P.H.P.H.M.C. van Kempen, 'Risico's aan deskundigenonderzoek – hoe kan de strafrechter zijn onafhankelijkheid en taakuitoefening waarborgen?' *Strafblad* 2012 (mei), p. 101-114; J.J. Reijntjes, 'Het ter zitting oproepen en horen van deskundigen', *Strafblad* 2012 (mei), p. 120-127; Rijnsburger & Malsch (2013); P.J. van Koppen, *Gerede twijfel: over bewijs in strafzaken*, De Kring 2013.

[24]

Van Kempen (2012).

[25]

Zie ook Brants (2012).

[26]

Reijntjes (2012).

[27]

R. Salet & J. Terpstra, 'Tegenspraak bij de politie. Distantie, betrokkenheid en doorwerking', *Proces* 2013-1, p. 18-28.

[28]

Salet & Terpstra (2013); zie ook Malsch et al. (2013).

[29]

A.P.A. Broeders, 'Low Copy Number DNA in Engeland en Wales: weer terug van even weggeweest', *Expertise en Recht* 2008-3, p. 69-71.

[30]

V. Toom, *Dragers van waarheid. Twintig jaar forensisch DNA-onderzoek in Nederland*, Deventer: Kluwer 2011; Broeders (2008).

[31]

Zie A.J. Meulenbroek, A.D. Kloosterman & T.J.P. Blaeij, 'Richtlijnen borgen onbevooroordeeld DNA-onderzoek. Stapsgewijze benadering voorkomt "post hoc target shifting"', *Expertise en Recht* 2009-5/6, p. 119-129.

[32]

Deze sturende werking wordt wel 'post hoc target shifting' genoemd. Zie W.C. Thompson, 'Painting the target around the matching profile: the Texas sharpshooter fallacy in forensic DNA interpretation', *Law, Probability and Risk* 2009-8, p. 257-276; Meulenbroek et al. (2009).

[33]

H.L.G.J. Merckelbach, H.F.M. Crombag & P.J. van Koppen, 'Hoge verwachtingen: Over het corrumperend effect van verwachtingen op forensische expertise', *Nederlands Juristenblad* 2003, p. 710-716; I.E. Dror & R. Rosenthal, 'Meta-analytically quantifying the reliability and biasibility of forensic experts', *Journal of Forensic Science* (53) 2008-4, p. 900-904.

[34]

Door de hantering van een 'stappenplan' kan de kans op mogelijke bias worden teruggedrongen, zie Meulenbroek et al. (2009). De beoordelaars van DNA-profielen weten dan in principe niets over mogelijke scenario's.

[35]

Garrett & Neufeld (2009); Broeders (2013).

[36]

Broeders (2013) legt een verband tussen onvolledig rapporteren en de fouten die in de Schiedammer Parkmoordzaak zijn gemaakt.

[37]

A.J. Meulenbroek, *De essenties van forensisch biologisch onderzoek*, Zutphen: Paris 2009.

[38]

Zie ook P.J. van Koppen & H. Elffers, 'De mythe van DNA-bewijs', *Advocatenblad* (86), 2006, p. 607-618.

[39]

Bij internationale uitwisseling van matches, zou er bij 6-locus matches (dus bij profielen die maar een beperkt aantal kenmerken bevatten) in 41% van de rapportages een onterechte verdenking kunnen ontstaan, zie C.P. van der Beek A.D. Kloosterman & M.J. Sjerps, 'De detectie van vals positieve en de preventie van vals negatieve matches bij grootschalige DNA-databankvergelijkingen', *Expertise en Recht* 2011-6, p. 219-221.

[40]

Het NFI heeft dit onderzoek gefinancierd en heeft een belangrijke bijdrage geleverd aan de totstandkoming en uitvoering ervan. Zie Malsch et al. (2013).

[41]

Bij het inzichtelijk maken van het rapport is zaaksinformatie toegevoegd, evenals toetsbare onderzoeks- en alternatieve hypothesen, passende, beantwoordbare, heldere onderzoeksvragen, en motiveringen van gemaakte keuzes ten aanzien van bemonstering, onderzoeksmethode en analyse.

[42]

Voor een volledige beschrijving van de methoden, zie voor een volledig verslag Malsch et al. (2013).

[43]

Zie De Keijser et al. (2009); Raat et al. (2009).

[44]

Een voorbeeld van een stelling die werd gebruikt was het volgende: Het is ongeveer 10 miljoen keer zo waarschijnlijk dat de verdachte donor is van het celmateriaal in de bemonstering op de kraag en manchet van de jas, dan dat een willekeurig ander persoon de donor is van dit celmateriaal. Deze stelling was geen correcte weergave van wat de deskundige in het rapport had gezegd. De deskundige sprak over de waarschijnlijkheid van een match, en niet over de waarschijnlijkheid van de herkomst van het celmateriaal. In de stelling wordt dus de hierboven besproken prosecutor's fallacy gemaakt.

[45]

Van Kempen (2012), p. 107 beschrijft de risico's van het blindvaren door de rechter op de deskundige, gecombineerd met afwezigheid van een motivering die iets van een afweging laat zien. De deskundige bepaalt dan de facto de uitkomst van de zaak. Zie ook Rijnsburger & Malsch (2013).

[46]

Een voorbeeld van een prosecutor's fallacy, is de volgende stelling die tijdens het onderzoek is voorgelegd: De hypothese dat er in ieder geval ook celmateriaal van de verdachte op de jas zit, is waarschijnlijker dan de hypothese dat alleen door anderen dan de verdachte celmateriaal op de jas is achtergelaten. Deze stelling was geen correcte weergave van hetgeen de deskundige in het rapport heeft gesteld. Een deskundige doet geen uitspraak over de waarschijnlijkheid van een dergelijke hypothese (gegeven de bevindingen), maar hij doet een uitspraak over de waarschijnlijkheid van de bevindingen in het licht van de hypothese.

[47]

Essenties van forensisch biologisch onderzoek; humane biologische sporen en DNA, een uitgave van het NFI waarin uitleg wordt gegeven van DNA en het gebruik hiervan (Meulenbroek (2009).

[48]

Zie ook Raat et al. (2009).

[49]

Merk op dat een dergelijke vraag in deze vorm niet zou worden beantwoord door DNA-deskundigen.

[50]

Uit het onderzoek bleek dat de verschillende respondenten(groepen) verschillende definities hanteerden van de begrippen 'hypothese' en 'scenario'. Op deze bevinding wordt hier niet verder ingegaan.

[51]

Zie over de rol van verwachtingseffecten Merckelbach et al. (2003).

[52]

Dit is een voorbeeld van de eerder genoemde 'post hoc target shifting', Thompson (2009); Meulenbroek et al. (2009).

[53]

Ook de eerder aangehaalde Garrett en Neufeld (2009) illustreren met hun bevindingen het risico van *confirmation bias*: in veel van de zaken die zij bespreken proberen aanklagers en deskundigen ontlastend bewijs weg te redeneren en zijn rechter en verdediging hierop niet alert genoeg. Deskundigen gaan soms mee langs de route die de aanklager heeft gekozen en lijken derhalve niet neutraal te opereren.

[54]

De uitkomsten van andere delen van het in dit artikel besproken onderzoek wijzen er op dat deskundigen inderdaad soms van andere scenario's uitgaan dan politie/justitie.

[55]

Een referentiemonster is een monster dat is afgenomen aan bijvoorbeeld verdachte of slachtoffer om dit te kunnen vergelijken met het celmateriaal dat op de plaats van het delict is gevonden.

[56]

Zie voor de uitleg hiervan de inleiding van dit artikel.

[57]

Gezien de moeilijkheidsgraad van DNA-expertise, veroorzaakt door onder meer de ingewikkeldheid van de beoordeling van profielen, geldt dit met name bij DNA-analyse en wellicht minder bij andere deskundigheidsgebieden.

[58]

Rijnsburger & Malsch (2013).

[59]

De aanbevelingen van Posthumus (2005) liggen eveneens in deze lijn.

[60]

Zie daarover ook Posthumus (2005).

De liefde voor tbs: een wankel evenwicht

Job Knoester, datum 25-10-2015

Datum

25-10-2015

Auteur

Job Knoester^[1]

Vakgebied(en)

Strafrecht algemeen (V)

Materieel strafrecht / Sancties

Strafprocesrecht / Tenuitvoerlegging

Penitentiair recht / TBS-inrichtingen

Veel "kenners" van tbs hebben warme gevoelens voor dat systeem. Ook de rest van de samenleving zou tbs-ers moeten omarmen. Uit recente cijfers blijkt (weer) dat het recidivecijfer van tbs-ers twee tot drie keer lager ligt dan dat van gedetineerden^[1]. Slechts 5 procent van de ex-tbs-ers pleegt binnen twee jaar na de beëindiging van deze maatregel een nieuw tbs-waardig delict. Tbs maakt de maatschappij veiliger. Na een moeizame periode van ruim 10 jaar met veel kritiek leek er het afgelopen jaar eindelijk een voorzichtige, positieve ontwikkeling zichtbaar. Juist op het moment echter dat dit ook hardop op naar buiten zou kunnen worden belijd doemen er weer nieuwe problemen op die maken dat er toch geen sprake kan zijn van enthousiasme.

De afgelopen jaren is veel kritiek geleverd op de tbs door mensen uit het veld. Zo werd in het dagblad Trouw op 4 juli 2008^[2] door advocaten geklaagd over de duur van tbs en gebrekkige behandeling. Veelgehoorde kritiek was en is nog altijd dat de politiek een te centrale rol inneemt in het tbs-stelsel. Een politieke passant, de Minister van Veiligheid en Justitie, beslist of een patiënt op verlof mag of juist naar de long-stay moet. Regelmatig ervaar ik in de praktijk dat behandelaars uitbreiding van verlof belangrijk vinden, maar dat de politiek op de rem trapt. Dat levert frustraties en vertraging op. Bij incidenten rond tbs-ers leidt de genoemde politieke rol ertoe dat de minister door de Tweede Kamer op het matje wordt geroepen, hetgeen vervolgens weer leidt tot incidentenpolitiek. Zonder hier al te diep op in te willen gaan wil het gevolg nog al eens ondoordachte wet- en regelgeving zijn. Denk aan de afschaffing van de Fokkens-regeling en de invoering per 1 januari 2011 van de bepaling in de verlofregeling dat patiënten in bepaalde gevallen automatisch een jaar hun verlof kwijtraken. Of aan de invoering van artikel 509t lid 2, laatste zin Wetboek van Strafvordering. Dit maakt beëindiging van tbs pas mogelijk nadat de dwangverpleging minimaal een jaar voorwaardelijk beëindigd is geweest. Dat kan bijvoorbeeld onrechtvaardige situaties in het leven roepen als de dwangverpleging nog niet voorwaardelijk beëindigd is geweest, terwijl er geen stoornis of recidivegevaar (meer) is of als omzetting van de tbs in een rechterlijke machtiging een betere oplossing is.

De kritiek op het tbs-stelsel leidde ertoe dat advocaten veelvuldig hun cliënten adviseren niet mee te werken aan gedragskundige rapportages om zo tbs-oplegging te voorkomen. Ook rechters lijken kritischer te zijn geworden ten opzichte van de eigenlijk zo mooie maatregel. In de jaren 2010-2014 schommelde het aantal jaarlijkse tbs-opleggingen tussen de 94 en 111. In vergelijking met 10 jaar geleden betekent dit meer dan een halvering van het aantal jaarlijkse tbs-opleggingen. Het WODC, verrichtte in 2011 reeds onderzoek naar de oorzaak van de daling van het aantal tbs-opleggingen.^[3] Een van de redenen betrof het toenemend aantal verdachten dat niet wenst mee te werken aan pro-Justitia rapportages. Tbs-klinieken onderkenden in 2010 de zorgwekkende situatie. De klinieken ontvouwen plannen om de opgelopen gemiddelde behandelduur terug te dringen.^[4] Toch liet het nog even op zich wachten tot er daadwerkelijk zichtbaar actie werd ondernomen.

Op 8 november 2013 kwamen bij de werkconferentie recht & tbs diverse ketenpartners uit het tbs-veld samen. Er werd samenwerking bereikt tussen FPC's, advocatuur, openbaar ministerie, reclassering, de rechterlijke macht en DiForZo. De werkconferentie leidde tot het manifest van Lunteren. Hierin werden 13 concrete afspraken vastgelegd voor de gehele sector. De doelstelling was dat de tenuitvoerlegging van tbs-maatregel niet alleen zou worden verbeterd, maar ook transparanter zou zijn. Het vertrouwen in de tbs moest worden vergroot.

Op 21 november 2014 vond de tweede werkconferentie recht & tbs plaats. Geconstateerd werd dat door alle partijen hard was gewerkt om de in 2013 geformuleerde doelstellingen te realiseren. Tegelijkertijd werd geconstateerd dat er geen reden was om achterover te gaan leunen. Bovendien werd tijdens deze tweede werkconferentie aandacht besteed aan het lage aantal tbs-opleggingen in vergelijking met een jaar of 10 geleden. Dit in combinatie met het gegeven dat het aantal tbs-beëindigingen in de periode 2009-2013 bijna was verdubbeld werd gezien als een risico op uitholling van de tbs. Als dit zich

zou doorzetten zou dat op termijn tot het failliet van het stelsel kunnen leiden.

Ook de advocatuur draagt de tbs een warm hart toe. Vanuit die hoek werd, mede door schrijver dezes, aangegeven dat er nog altijd verbeteringen in het systeem moeten plaatsvinden voordat het aantal verdachten dat weigert mee te werken aan gedragskundige rapportages zal teruglopen. De taak van een advocaat is om een verdachte bij wie een tbs-maatregel dreigt het deugdelijke te adviseren. Dat betekent dat niet alleen voordelen van deze maatregel, doch ook de nadelen worden uitgelegd. De advocaat dient hier kennis en tijd in te investeren als hij met de verdachte spreekt. Wanneer de advocaat niet over de vereiste kennis beschikt zal hij zulks moeten inhuren. De tbs-maatregel is immers de zwaarst mogelijke maatregel die het Wetboek van Strafrecht kent. Het kan zelfs levenslange vrijheidsbeneming betekenen.

Tijdens het werkcongres in 2014 werd duidelijk dat op meerdere punten daadwerkelijk actie was ondernomen.

FPC's hebben zich gecommitteerd om per 1 maart 2014 in ieder verlengingsadvies een prognose te geven met betrekking tot de vraag wanneer de volgende verlostap zou kunnen worden gezet. Per 1 januari 2015 zal ieder eerste verlengingsadvies een voorspelling voor de totale behandelduur moeten geven.

In oktober 2014 is een pilot gestart, gericht op het doorbreken van behandelimpasses. Dit houdt in dat op indicatie van de kliniek drie-gesprekken plaatsvinden waarbij de tbs'er, medewerkers van de kliniek en de advocaat aanwezig zijn. Hoewel bescheiden, heeft het Ministerie van Veiligheid en Justitie ervoor gezorgd dat een vergoeding voor de advocaat in deze situaties beschikbaar wordt gesteld. De deelnemers aan deze drie-gesprekken hebben de eerste ervaringen met deze pilot als bijzonder constructief beoordeeld.

Er is door de klinieken uitvoering gegeven aan concrete afspraken om informatie voor verlengingszittingen aanzienlijk te verbeteren.

Een werkgroep heeft onderzocht hoe op zo concreet mogelijke wijze het verloftraject versneld kan worden. Hierbij is onderzocht hoe de reclassering eerder in het verlof-traject kan worden betrokken.

Ten aanzien van de long-stay bleek eveneens concrete actie te zijn ondernomen, waardoor een betere doorstroom van patiënten naar GGZ-instellingen zal kunnen plaatsvinden.

De inspanningen tijdens de werkconferentie op 21 november 2014 leidden tot het manifest toekomstbestendige tbs. Ook hieruit volgden concrete afspraken.

Het NIFP, de FPC's en DForZo namen de taak op zich een juridische kenniskaart voor gedragskundige rapporteurs tot stand te brengen. Hierdoor zouden zij goed op de hoogte moeten zijn van het aanbod in de forensische centra.

Het NIFP, de advocatuur en de rechterlijke macht zijn aan het werk gegaan om een training te ontwikkelen voor rapporteurs en behandelaars ten aanzien van de vraag hoe zij zich dienen op te stellen in de rechtszaal en daar de dialoog met alle procesdeelnemers beter kunnen voeren.

Afgesproken werd dat de rechterlijke macht en de FPC's ervoor zouden zorgen dat er in het RIO-opleidingstraject gedragskundige aspecten zullen worden toegevoegd. Hierdoor zouden rechters pro-justitia rapportages beter moeten kunnen beoordelen. Het manifest van Lunteren en de inspanningen van de beide werkconferentie's waren ook van belang voor de taskforce behandelduur verkorting tbs. De taskforce kreeg op 1 januari 2014 van de Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie de opdracht om voor 2018 de gemiddelde behandelduur terug te brengen tot acht jaar. Bas Eenhoorn was voorzitter van de taskforce. Vrijwel alle betrokkenen uit het tbs-veld maakten deel uit van de taskforce. Dit betrof onder andere de zittende en staande magistratuur, de politiek, maar ook reclassering, behandelaars en in feite alle instanties die aan de voor- en achterkant betrokken raken bij tbs'ers. Schrijver deze nam deel aan de taskforce als lid van de advocatuur. In januari 2015 werd de rapportage van de taskforce door de staatssecretaris aan de Tweede Kamer aangeboden.

De taskforce deed ter uitvoering van haar taak, doch ook in een poging de tbs een positiever imago te geven, een aantal aanbevelingen.

Geadviseerd is om pro-Justitia rapporteurs te vragen bij eventuele tbs-adviezen uitspraken te doen over de te verwachten behandelduur. Dit zou een extra handvat kunnen zijn voor de rechter die onder andere de proportionaliteit van tbs-maatregel moet wegen. Vervolgens kan bij verlengingszittingen de gedane voorspelling worden bekeken. Het spreekt voor zich dat er rekening mee moet worden gehouden dat de prognose mogelijk niet gehaald wordt als gevolg van behandelinhoudelijke zaken of passiviteit van de patiënt.

De taskforce sprak nadrukkelijk de wens uit dat daar waar mogelijk detentieschade moet worden voorkomen en een betere voorbereiding op behandeling dient plaats te vinden.

Gedragsdeskundigen zijn het erover eens dat uitstel van behandeling niet bepaald een gunstig resultaat heeft op de psyche van de tbs'er. Teneinde detentieschade zoveel mogelijk te voorkomen is de rechterlijke macht in overweging gegeven, voor zover mogelijk, terughoudend te zijn met het opleggen van langdurige detentie, samen met de tbs-maatregel. Bovendien bracht de taskforce in herinnering dat de rechterlijke macht op grond van artikel 37b lid 2 Sr bij een tbs-oplegging het advies kan geven dat de tbs-behandeling eerder kan aanvangen dan nadat twee derde van de gevangenisstraf is uitgezeten. Verder deed de taskforce de aanbeveling dat tbs'ers de laatste fase van hun detentie in het PPC doorbrengen om hen niet alleen voor te bereiden, doch ook te motiveren voor behandeling.

Bij de taskforce bestaat de indruk dat vooral meer winst te behalen is in de eerste jaren van de behandeling. Hiertoe zou, het verrichten van dubbel werk moeten worden voorkomen. Dit lijkt nogal eens het geval te zijn als er bijvoorbeeld reeds

milieuonderzoeken of diagnostiek voorhanden is.

Tot op heden wordt om de zes jaar door een onafhankelijk psycholoog en psychiater gerapporteerd omtrent de wenselijkheid van de verlenging van de tbs. Gelet op de opdracht die de taskforce kreeg, om de behandelduur omlaag te brengen tot acht jaar, adviseerde zij om deze second opinion's om de vier jaar te laten plaatsvinden. Een wetswijziging is in de maak.

De taskforce deed de aanbeveling aan klinieken om nog meer samen te werken en elkaars werk onderling te beoordelen. De gedachte is dat aldus de kwaliteit naar een nog hoger plan kan worden getild. De taskforce kwam tot de conclusie dat het beleid, dat in bepaalde gevallen een tbs'er automatisch een jaar zijn verlof kwijt is in hoge mate bijdraagt aan de te lange behandelduur. Dit is bijvoorbeeld het geval als een tbs'er bij begeleid verlof ongeoorloofd afwezig is geweest, bij onbegeleid verlof langer dan een dag aanwezig is geweest of verdacht wordt van een nieuw strafbaar feit. Deze maatregel kan soms disproportioneel en strijdig met de behandeling zijn. De staatssecretaris heeft inmiddels aangegeven de aanbeveling van de taskforce over te nemen. De daartoe benodigde wijziging van de verlofregeling is inmiddels in concept gereed. Op grond hiervan kan in individuele gevallen worden bepaald dat niet automatisch een jaar het verlof wordt verloren in de genoemde situaties. Bovendien zou een patiënt bij een eventueel strafbaar feit alleen dan een jaar zijn verlof kwijtraken als het openbaar ministerie tot vervolging overgaat. Tot volledige tevredenheid kan dit niet stemmen. Vervolging hoeft geen schuld in te houden, doch de toezegging van de staatssecretaris zijn beleid op dit punt aan te passen is een verbetering ten opzichte van de huidige situatie.

De taskforce heeft geadviseerd long-stayplaatsing nog meer te voorkomen. Er zijn gevallen dat patiënten meer in de reguliere GGZ thuishoren dan op een long-stayafdeling. Meer maatwerk is op zijn plaats, terwijl onbegeleid verlof voor deze groep patiënten mogelijk moet zijn, aldus de taskforce. Ook in dit verband is een conceptwijziging van de verlofregeling gereed.

De taskforce heeft aanbevolen dat alle ketenpartners die een rol hebben bij de uitstroom van de tbs'ers zo vroeg mogelijk met elkaar in contact komen om betere afspraken te maken. Dit zou niet alleen snellere, maar ook betere resocialisatie kunnen betekenen.

De taskforce heeft onderkend dat het van groot belang is dat er genoeg plekken beschikbaar zijn voor tbs'ers die een plek nodig hebben bij vervolginstellingen. Hierbij dienen dan wel goede afspraken te worden gemaakt die ervoor moeten zorgen dat de vervolginstellingen de deskundigheid van de tbs-kliniek kunnen gebruiken. Ook moeten time-outplaatsingen in FPC's mogelijk zijn.

Tevens is door de taskforce aangegeven dat gemeenten in de gaten moeten houden dat er genoeg plekken beschikbaar zijn in beschermde woonvormen voor (ex-)tbs'ers.

In de zomer van 2015 bleek dat het werk van de taskforce tbs tot concrete resultaten had geleid. Niet alleen bleek dat er in de hele tbs-keten besef is van het belang van verbetering van het systeem, doch ook werd duidelijk dat overleg met diverse ketenpartners, ondanks soms aanwezige conflicterende belangen, oplossingen tot stand kunnen brengen. Een belangrijke vaststelling was voorts dat de intramurale gemiddelde behandelduur inmiddels is teruggelopen tot acht jaar. Dit is echter geen reden om volledig tevreden te zijn. Er zijn nog steeds, onder andere hierboven benoemde, verbeteringen aan te brengen. Bovendien dient naar mijn idee bij eenieder de ambitie te blijven branden om de gemiddelde behandelduur nog lager te doen bijstellen.

De conclusie mag wel zijn dat er sprake is van een positieve beweging in het tbs-veld. Advocaten dienen hun cliënten hierover in te lichten. Helaas zijn echter ook weer nieuwe bedreigingen die maken dat verdachten bepaald niet in alle gevallen tbs-opleggingen met open armen zullen ontvangen.

Zo zijn er in de praktijk problemen met gebruikmaking door de verdediging van de Wet deskundigen. Bijvoorbeeld via de route van artikel 176 Sv jo. artikel 182 Sv jo. artikel 227 Sv kunnen advocaten onder andere psychologen en psychiaters aanbevelen. Artikel 227 Sv geeft een vrij duidelijk criterium voor beantwoording van de vraag wanneer deze aanbeveling dient te worden opgevolgd. Dit is het geval als het onderzoeksbelang zich hier niet tegen verzet. Toch is er in de praktijk een groot verschil waar te nemen in de wijze waarop magistraten hierop reageren. Met name de staande magistratuur, doch ook de zittende magistratuur in sommige arrondissementen, lijken verzoeken van de verdediging op grond van de genoemde bepalingen met argwaan en soms ook met weerstand tegemoet te treden. Niet zelden wordt dan van de advocaat gevergd dat hij met klem blijft benadrukken dat de aanbeveling dient te worden opgevolgd als het onderzoeksbelang zich daar niet tegen verzet. Bij verdachten wordt echter het draagvlak om mee te werken aan gedragskundige rapportages vergroot als zij het gevoel hebben een stem te hebben in de keuze van de deskundigen. Wanneer dit niet het geval is worden de rapporteurs met grote regelmaat vereenzelvigd met justitie. Daarnaast is er domweg, ondanks het NRGD, nog altijd veel verschil in kwaliteit tussen rapporteurs. Er worden bijvoorbeeld grote verschillen waargenomen tussen het aantal bezoeken dat rapporteurs aan verdachten afleggen. Veel rapporteurs voldoen aan de ondergrens van twee bezoeken. Er zijn echter ook psychologen en psychiaters voor wie het normaal is om, indien nodig, vier tot acht keer bij verdachten langs te gaan. Nog altijd wordt gezien dat er psychologen zijn die testresultaten van eerdere deskundigen overnemen. Bovendien kan er sprake zijn van een motief bij de verdachte om geen gebruik te willen maken van een rapporteur van het NIFP, zijnde de organisatie die openbaar ministerie automatisch benadert.

Het gevolg van weerstand bij de magistratuur om ruimhartiger te reageren op verzoeken van de verdediging indien deskundigen worden aanbevolen is dat verdachten nog meer in verzet gaan en weigeren medewerking te verlenen aan onderzoeken.

Een andere bedreiging voor de broze ontstane positieve beweging binnen het tbs-veld is de voorgenomen koers van het NIFP ten aanzien van het toerekenen.

In 2013 publiceerde de Nederlandse vereniging voor psychiatrie (NVvP) de nieuwe Richtlijn psychiatrisch onderzoek en rapportage in strafzaken. Op een aantal elementen bestond veel kritiek vanuit onder andere de hoek van gedragswetenschappers en de advocatuur. Op 20 januari 2010 zond schrijver dezes, mede namens tbs-deskundigen Wim Anker en Floris Holthuis uitgebreid commentaar op de toen nog concept-richtlijn. Hierop is nimmer gereageerd.

Het NIFP heeft het voornemen om een aantal belangrijke aspecten van de reeds ingevoerde richtlijn van de NVvP over te nemen. Hiertoe is overleg gevoerd door het NIFP met het NRGD, de staande en zittende magistratuur. De laatste twee partijen worden door NIFP als opdrachtgevers geduid. Hoewel dat juist is, wordt vergeten dat ook advocaten opdrachtgevers kunnen zijn, onder andere door gebruikmaking van de hierboven genoemde Wet deskundigen. Eerst in een zeer laat stadium is ook de advocatuur gevraagd haar mening te geven.

Vanuit die hoek worden onder andere ernstige problemen ervaren met de voorgenomen wijziging rond de toerekening en risicoprognoses.

Het NIFP heeft de wens een minder gedetailleerde manier van toerekenen van de NVvP over te nemen en de zogenaamde vijfpuntschaal los te laten om over te gaan op een driepuntschaal.

Bij de totstandkoming van de nieuwe richtlijn van de NVvP werd gesteld dat de vijfpuntschaal niet objectiveerbaar zou zijn. Hiertegen kan worden ingebracht dat het ook nooit de bedoeling is geweest dat de vijf schalen harde grenzen zouden aanleggen. Wel zou deze methode de rapporteur meer ruimte bieden om de rechter uit te leggen hoe hij tot zijn advies is gekomen. Van belang is dat adviezen ten aanzien van recidivegevaar zo gedetailleerd mogelijk worden toegespitst op een individu in plaats van op de algemene situatie. Hier lijkt de vijfpuntschaal meer voor geschikt.

Indien het NIFP op dit punt de richtlijn van de NVvP overneemt bestaat het gevaar dat rapporteurs meer in grovere lijnen zullen denken en rapporteren. Het risico ontstaat dat procesdeelnemers niet doorzien dat mogelijk vanuit een risico wordt geredeneerd en er onvoldoende wetenschap zal ontstaan over de toedracht van het delict. De voorgenomen wijze van rapporteren zal deskundigen minder stimuleren om dieper op de persoon van de onderzochte in te gaan. Er zal minder ruimte zijn voor nuances, daar waar dat bij de vijfpuntschaal wel het geval is.

Veel ernstiger is het dat het reëel is er van uit te gaan dat het advies bij de driepuntschaal “in verminderde mate toerekeningsvatbaar” in het voorgenomen beleid ook zal omvatten “enigszins verminderd toerekeningsvatbaar” vanuit de vijfpuntschaal. Indien bij die laatste methode een deskundige tot de laagste graad van verminderde toegankelijkheid komt zal doorgaans geen tbs-advies volgen. Wanneer deze schaal wegvalt zullen oneigenlijke tbs-adviezen geen uitzondering zijn.

Ko Hummelen^[6] en Diederik Aben^[7] publiceerden een lezenswaardig artikel in het tijdschrift Expertise en Recht met een geheel nieuwe zienswijze rond de toerekeningsvatbaarheid. Zij adviseren een nieuwe werkwijze waarbij de gedragswetenschapper aan de hand van een format voor iedere psychische functie apart de vraag beantwoordt of deze functie was gestoord^[8] ten tijde van het delict, en zo ja in welke mate een stoornis invloed had op het aan de verdachte verweten feit. Uiteindelijk wordt de invloed van een mogelijke psychische stoornis op het ten laste gelegde gekwantificeerd door middel van een vierpuntschaal. Deze werkwijze houdt in dat de gedragsdeskundige geen advies meer geeft over de mate van toerekeningsvatbaarheid.

Duidelijk is dat de wijze van toerekenen aan discussie onderhevig is. Het koersen op een methode die gelijk of nauw verwant is aan de richtlijn van de NVvP zal schadelijke gevolgen voor het tbs-stelsel hebben. Verdachten ten aanzien van wie gedragskundige rapportages als wenselijk worden beoordeeld verdienen deugdelijk advies van een advocaat. Daar waar advocaten geacht mogen worden op de drempel te staan van het verstrekken van iets positievere adviezen, als gevolg van het akkoord van Lunteren en de taskforce tbs, zou het erg jammer zijn als nu moet worden uitgelegd dat door een wijziging van beleid bij het NIFP oneigenlijke tbs-adviezen op de loer liggen. Geluiden vanuit de advocatuur maken dat rekening moet worden gehouden met de volgende reacties, als de vijfpuntschaal daadwerkelijk wordt losgelaten.

In de eerste plaats zullen advocaten, als een gedragsdeskundige wordt benoemd, consequent aanvullende vragen kunnen formuleren die erop neerkomen dat alsnog de vijfpuntschaal wordt gehanteerd. Dat kan onder andere gebeuren tijdens een aan te vragen regiezitting bij de rechter-commissaris.

In de tweede plaats zullen advocaten via de Wet deskundige specifieke gedragswetenschappers aanbevelen. Hierbij kunnen ook, al dan niet bij het NRGD ingeschreven, niet aan het NIFP verbonden psychologen en psychiaters worden aanbevolen. In de recente praktijk is dit ook met succes gebeurd.

Ten slotte zullen verdachten, na het risico op oneigenlijke tbs-adviezen te hebben gehoord, nog meer dan tot op heden het geval is, weigeren mee te werken aan onderzoek. Vooral dit zal vergaande consequenties voor het tbs-systeem hebben. De vraag is of het in zijn aard zo prachtige systeem dat toch al ruim tien jaar kraakt en piept in al zijn voegen nog veel meer tegenslagen kan hebben voordat het daadwerkelijk ontploft. Daarmee zou de samenleving pas echt schade worden

berokkend.

Voetnoten

[1]

Publicaties van het Ministerie van Veiligheid en Justitie, Dienst Justitiële Inrichtingen "gevangeniswezen in getal 2010-2014, mei 2015" en "forensische zorg en getal 2010-2014, mei 2015".

[2]

Advocaat bij Knoester & Van der Hut Advocaten en lid van het College bij het NRGD.

[3]

www.trouw.nl/tr/nl/4324/Nieuws/article/detail/1290525/2008/07/04/Advocaten-raden-medewerking-aan-tbs-onderzoek-af.dhtml.

[4]

WODC: daling opleggingen tbs met dwangverpleging, januari 2011.

[5]

www.volkskrant.nl/binnenland/tbs-traject-ingekort-na-terugloop-behandelingen~a1010599.

[6]

Bijzonder hoogleraar Forensische psychiatrie bij de Rijksuniversiteit Groningen en als psychiater verbonden aan de forensisch psychiatrische afdeling 'de Boog', GGNet, Warnsveld.

[7]

Advocaat-generaal bij de Hoge Raad der Nederlanden.

[8]

www.uitgeverijparis.nl/documenten/functionele_diagnostiek.pdf.

Besluit register deskundige in strafzaken

Geldend van 01-01-2020 t/m heden

Besluit van 18 juli 2009, houdende instelling van het Nederlands register gerechtelijk deskundigen en kwaliteitseisen aan deskundigen in strafzaken (Besluit register deskundige in strafzaken)

Wij Beatrix, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz. enz. enz.

Op de voordracht van Onze Minister van Justitie van 28 november 2008, nr. 5576404/08/6;

Gelet op de [artikelen 51i, vierde lid](#) en [51k, eerste lid, van het Wetboek van Strafvordering](#);

De Raad van State gehoord (advies van 26 januari 2009, nr. W03.08.0519/II);

Gezien het nader rapport van Onze Minister van Justitie mede namens Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties van 10 juli 2009, nr. 5606193/09/6;

Hebben goedgevonden en verstaan:

Artikel 1

In dit besluit wordt verstaan onder:

- a. *Onze Minister*: Onze Minister van Justitie;
- b. *register*: het landelijk openbaar register, bedoeld in [artikel 51k van het Wetboek van Strafvordering](#), met als volledige benaming het Nederlands register gerechtelijk deskundigen;
- c. *geregistreerde deskundige*: degene die als deskundige in het register is ingeschreven;
- d. *het College*: het College, bedoeld in [artikel 3](#);
- e. *de secretaris*: de secretaris van het College, bedoeld in [artikel 10](#);
- f. *het bureau*: het bureau ter ondersteuning van het College, bedoeld in [artikel 11](#);
- g. *aanvrager*: degene die bij het College een aanvraag tot registratie heeft ingediend.

Artikel 2

Het register heeft ten doel de gebruikmaking van deskundigen in strafzaken, die naar het oordeel van het College gerechtelijk deskundigen voldoen aan de in [artikel 12, tweede lid](#), genoemde kwaliteitseisen, te bevorderen door de gegevens van deze deskundigen, voor zover zij relevant zijn voor potentiële opdrachtgevers, bijeen te brengen en openbaar te maken.

Artikel 3

- 1 Er is een College gerechtelijk deskundigen.
- 2 Het College is gevestigd te Utrecht.

Artikel 4

Het College heeft tot taak:

- a. het overeenkomstig het bepaalde in de [artikelen 12 tot en met 14](#) en [17 tot en met 19](#) besloten op een aanvraag tot inschrijving of tot herinschrijving en overeenkomstig het bepaalde in [artikel 18](#) over de eventuele doorhaling uit het register, het doen inrichten en onderhouden van het register waarin die beslissingen worden verwerkt alsmede het geven van aanwijzingen daaromtrent aan het bureau;
- b. te bevorderen dat per deskundigheidsgebied specifieke eisen worden opgesteld ter nadere uitwerking van de in [artikel 12, tweede lid](#), bedoelde eisen;
- c. het vaststellen van een gedragscode die de gedragsregels bevat waaraan de geregistreerde deskundige zich dient te houden;
- d. het in overleg met de secretaris vaststellen van de door het bureau ter ondersteuning van de werkzaamheden van het College te verrichten activiteiten.

Artikel 5

- 1 De leden van het College worden benoemd op grond van de deskundigheid die nodig is voor een goede vervulling van de in [artikel 4](#) genoemde taken alsmede op grond van hun brede maatschappelijke kennis en ervaring.
- 2 Het College bestaat uit een door Onze Minister te bepalen oneven aantal leden, waarvan in elk geval deel uitmaken:
 - a. één met rechtspraak belast lid van de rechterlijke macht, tevens voorzitter;
 - b. één lid van het openbaar ministerie;
 - c. één advocaat;
 - d. één politiefunctionaris en
 - e. drie gerechtelijke deskundigen.

Artikel 6

- 1 Het College verricht zijn taken op onpartijdige en onafhankelijke wijze.
- 2 Elk van de leden die een aanvraag behandelt, kan zich verschonen indien zich naar zijn oordeel feiten of omstandigheden voordoen die onverenigbaar zijn met zijn onpartijdigheid of onafhankelijkheid.
- 3 Indien het bepaalde in het tweede lid toepassing heeft gevonden, beslist het College in een samenstelling waarvan het lid dat zich heeft verschoond, geen deel uitmaakt.

Artikel 7

- 1 Het College bepaalt zijn eigen werkwijze.
- 2 Het College stelt maatstaven op aan de hand waarvan per deskundigheidsgebied wordt beoordeeld of een aanvraag voldoet aan de in [artikel 12](#) bedoelde eisen, en maakt deze openbaar.
- 3 Het College benoemt een bezwaaradviescommissie, normstellingsadviescommissies en toetsingsadviescommissies, en kan ook uit zijn midden commissies samenstellen en belasten met de uitoefening van bepaalde taken.
- 4 Het College alsmede de door het College ingestelde commissies kunnen zich door personen die niet tot het College behoren doen bijstaan, voor zover dat voor de

vervulling van hun taken nodig is. Deze personen kunnen van die commissies deel uitmaken.

- 5 Een persoon die deel uitmaakt van één van de commissies, bedoeld in het derde lid, kan zich verschonen indien zich naar zijn oordeel feiten of omstandigheden voordoen die onverenigbaar zijn met zijn onpartijdigheid of onafhankelijkheid.

Artikel 8

- 1 Onze Minister benoemt, behalve bij gelegenheid van de instelling van het College, op voordracht van het College de voorzitter en de leden, bedoeld in [artikel 5, tweede lid, onderdeel a tot en met e](#).
- 2 Onze Minister benoemt op voordracht van het College tevens zoveel plaatsvervangende leden van de in [artikel 5, tweede lid](#), onderscheiden leden worden benoemd als nodig is.
- 3 De benoeming van de leden en plaatsvervangende leden van het College geschiedt voor de tijd van vier jaar, behoudens de mogelijkheid van eerder ontslag. Zij kunnen eenmaal voor gelijke termijn worden herbenoemd. Het lidmaatschap eindigt bij het bereiken van de leeftijd van zeventig jaar.
- 4 Onze Minister stelt de vergoeding vast aan degenen die op verzoek van het College op grond van [artikel 7, vierde lid](#), bijstand verlenen, voor zover zij niet in dienst zijn van het Rijk.

Artikel 9

- 1 Het College stelt een bestuursreglement vast. Dit bevat in ieder geval regels over werkwijzen en procedures met het oog op een goede en zorgvuldige uitoefening van de taken van het College, de voorzitter, de secretaris en het bureau.
- 2 Het College stelt jaarlijks voor 1 april een jaarplan op dat aan Onze Minister wordt toegezonden.

Artikel 10

- 1 Het College heeft een secretaris en een bureau. Op verzoek van de voorzitter sluit, wijzigt en beëindigt Onze Minister arbeidsovereenkomsten met de medewerkers van het bureau. De secretaris is geen lid van het College.
- 2 De voorzitter geeft leiding aan de werkzaamheden van de secretaris en het bureau.

Artikel 11

- 1 Er is een bureau ter ondersteuning van het College. Onze Minister draagt, na overleg met het College, zorg voor de nodige voorzieningen ten behoeve van de werkzaamheden van het bureau en het College. Onze Minister kan een instelling aanwijzen voor het beheer van het bureau. Op voordracht van het College kan Onze Minister een andere organisatie aanwijzen als verwerker voor het register.
- 2 Het bureau heeft tot taak:
 - a. het ondersteunen van het College bij zijn werkzaamheden;
 - b. het voorbereiden en verrichten van de door het College overeenkomstig het bepaalde in [artikel 4](#) vastgestelde activiteiten;
 - c. het overeenkomstig de aanwijzingen van het College onderhouden van het register en verwerken van de beslissingen van het College inzake inschrijving, doorhaling en

herinschrijving in het register alsmede het vernietigen van de gegevens overeenkomstig [artikel 18, zevende lid](#);

- d. het desgewenst verstrekken van de in het register opgenomen gegevens en het fungeren als vraagbaak voor deskundigen en opdrachtgevers;
- e. de door het College vastgestelde beleidsregels via de website van het register bekend te maken en beschikbaar te houden, alsmede op deze site het register voor een ieder toegankelijk te houden.

Artikel 12

- 1 Een aanvraag tot inschrijving komt slechts in aanmerking voor toetsing aan de in het tweede lid bedoelde eisen wanneer de aanvraag betrekking heeft op een welomlijnd deskundigheidsgebied waarvan aannemelijk is dat op basis daarvan zinvolle, objectieve en betrouwbare informatie kan worden verschaft en dat naar het oordeel van het College zodanig ontwikkeld is dat de bevindingen daarbinnen aan de hand van gedeelde normen kunnen worden getoetst en verantwoord.
- 2 Een deskundige wordt op zijn aanvraag slechts als deskundige in strafzaken in het register ingeschreven wanneer hij naar het oordeel van het College:
 - a. beschikt over voldoende kennis van en ervaring binnen het deskundigheidsgebied waarop de aanvraag betrekking heeft;
 - b. beschikt over voldoende kennis van en ervaring in het desbetreffende rechtsgebied en voldoende bekend is met de positie en de rol van de deskundige daarin;
 - c. in staat is de opdrachtgever inzicht te bieden in de vraag of en zo ja, in hoeverre de vraagstelling van de opdrachtgever voldoende helder en onderzoekbaar is om deze vanuit zijn specifieke deskundigheid te kunnen beantwoorden;
 - d. in staat is op basis van de vraagstelling volgens de daarvoor geldende maatstaven een onderzoeksplan op te stellen en uit te voeren;
 - e. in staat is onderzoeksmaterialen en -gegevens in een forensische context volgens de daarvoor geldende maatstaven te verzamelen, vast te leggen, te interpreteren en te beoordelen;
 - f. in staat is om de geldende onderzoeksmethoden in een forensische context volgens de daarvoor geldende maatstaven toe te passen;
 - g. in staat is zowel schriftelijk als mondeling over de opdracht en elk ander relevant aspect van zijn deskundigheid gemotiveerd, controleerbaar en in voor de opdrachtgever begrijpelijke bewoordingen te rapporteren;
 - h. in staat is een opdracht te voltooien binnen de daarvoor gestelde of afgesproken termijn;
 - i. in staat is zijn werkzaamheden als deskundige onafhankelijk, onpartijdig, zorgvuldig, vakbekwaam en integer te verrichten.

Artikel 13

- 1 De aanvraag tot inschrijving vindt schriftelijk plaats volgens een door het College vastgesteld model.
- 2 Bij de aanvraag tot inschrijving legt de deskundige in elk geval de volgende stukken over:

- a. een verklaring omtrent het gedrag die niet ouder is dan drie maanden;
 - b. – de deskundige die minder dan vier jaar in Nederland woonachtig is, en voordien langer dan een jaar in een ander land woonachtig is geweest, legt naast de verklaring omtrent het gedrag zo mogelijk tevens een integriteitverklaring over die is afgegeven door een daartoe bevoegde instantie in het land waarin hij voor zijn komst naar Nederland langer dan een jaar woonachtig was;
 - de deskundige die niet in Nederland woonachtig is, legt in plaats van de verklaring omtrent het gedrag zo mogelijk een integriteitverklaring over die is afgegeven door een daartoe bevoegde instantie in het land waarin hij woonachtig is;
 - indien geen integriteitverklaring kan worden overgelegd of de integriteitverklaring afkomstig is uit een land buiten de Europese Unie en het College niet overtuigd is dat de overgelegde integriteitverklaring voldoende waarborg biedt inzake de integriteit, kan het College inschrijving weigeren of een verklaring verlangen waarin de deskundige instemt met openbaarmaking van het gegeven dat de integriteit niet objectief kon worden vastgesteld;
 - c. bewijsstukken van de kwalificaties voor zover relevant voor de inschrijving;
 - d. een verklaring inhoudende dat de aanvraag tot inschrijving naar waarheid is opgesteld;
 - e. een verklaring inhoudende dat de aanvrager instemt met openbaarmaking van zijn gegevens overeenkomstig het bepaalde in [artikel 16](#);
 - f. een ondertekende verklaring, inhoudende dat hij kennis heeft genomen van de door het College vastgestelde gedragscode en zich gedurende de registratie aan de daarin opgenomen gedragsregels zal houden.
- 3** De aanvraag tot inschrijving, bedoeld in het eerste lid, bevat in elk geval de volgende gegevens:
- a. naam en adres van de aanvrager en een vermelding van de wijze waarop hij zijn bereikbaarheid in het register opgenomen wenst;
 - b. het deskundigheidsgebied waarop het verzoek tot inschrijving betrekking heeft;
 - c. namen en functies van referenten die het College kan raadplegen, alsmede een vermelding van de wijze waarop zij te bereiken zijn;
 - d. een beschrijving van de kwalificaties voor zover relevant voor de beoordeling van het verzoek;
 - e. vindplaats van voor de beoordeling van het verzoek relevante publicaties;
 - f. een vermelding van zaken waarin de aanvrager eerder als deskundige optrad.

Artikel 14

- 1** De aanvraag wordt niet in behandeling genomen indien de aanvrager ook na aanmaning heeft verzuimd de in [artikel 13](#) genoemde gegevens en bescheiden over te leggen.
- 2** De aanvraag tot inschrijving wordt afgewezen indien:
- a. de aanvrager naar het oordeel van het College niet voldoet aan de in [artikel 12](#), [tweede lid](#), genoemde kwaliteitseisen, behoudens wanneer toepassing wordt gegeven aan het bepaalde in [artikel 19](#);

- b. de aanvrager de aanvraag niet naar waarheid blijkt te hebben opgesteld;
- c. de aanvrager ingevolge een in kracht van gewijsde gegane rechterlijke uitspraak onder curatele is gesteld wegens een geestelijke stoornis;
- d. een op grond van dit besluit jegens de aanvrager genomen beslissing tot doorhaling zich tegen hernieuwde inschrijving verzet.

In de overige gevallen wordt de aanvraag toegewezen.

- 3 Het College beslist binnen drie maanden na het in behandeling nemen van een aanvraag als bedoeld in [artikel 12, eerste lid](#).

Artikel 15

De geregistreerde deskundige ontvangt een bewijs van inschrijving.

Artikel 16

Het register bevat de volgende gegevens, welke voor een ieder toegankelijk zijn:

- a. naam van de deskundige en een vermelding van de wijze waarop hij voor raadgevers van het register bereikbaar wenst te zijn;
- b. de deskundigheid waarvoor de deskundige is geregistreerd;
- c. het gegeven dat de integriteit van de deskundige niet objectief door het College kon worden vastgesteld, bij toepassing van [artikel 13, tweede lid, onderdeel b, derde streepje](#).

Artikel 17

- 1 Inschrijving in het register vindt, behoudens een inschrijving onder voorwaarden overeenkomstig [artikel 19](#) of een doorhaling overeenkomstig [artikel 18](#), telkens plaats voor een periode van vijf jaar.
- 2 Uiterlijk zes maanden voor ommekomst van de in het eerste lid genoemde termijn wordt de deskundige door het bureau schriftelijk gevraagd of hij in aanmerking wenst te komen voor herregistratie.
- 3 Het bepaalde in de [artikelen 12 tot en met 16](#), en [19](#) is van overeenkomstige toepassing op de herinschrijving.

Artikel 18

- 1 De inschrijving in het register wordt doorgehaald indien:
 - a. de deskundige niet langer in aanmerking wenst te komen voor registratie of herregistratie;
 - b. de deskundige is overleden;
 - c. de aanvraag overeenkomstig [artikel 14, tweede lid](#), wordt afgewezen;
 - d. de desbetreffende deskundige naar het oordeel van het College niet langer voldoet aan de vereisten, bedoeld in [artikel 12, tweede lid](#), of deze de door het College gestelde voorwaarden, bedoeld in [artikel 19, tweede lid](#), niet nakomt.
- 2 Indien de deskundige voor meer dan één deskundigheid in het register is ingeschreven, kan de doorhaling worden beperkt tot één of meer van de deskundigheden.

- 3 Van een beschikking tot doorhaling van de inschrijving als bedoeld in het eerste lid, onderdeel d, wordt mededeling gedaan via de website van het register en in de Staatscourant.
- 4 Bij de beschikking tot doorhaling van de inschrijving als bedoeld in het eerste lid, onderdeel d, wordt bepaald binnen welke periode geen nieuw verzoek tot inschrijving in het register kan worden gedaan. Deze periode bedraagt ten hoogste tien jaren.
- 5 Onverminderd het bepaalde in het eerste lid, onderdeel d, blijft de doorhaling achterwege zolang het College niet heeft beslist op een aanvraag tot herregistratie.
- 6 Het College kan overgaan tot onderzoek ten behoeve van de toepassing van het eerste lid, onderdeel d. Bij klemmende redenen kan het College gedurende het onderzoek de inschrijving tijdelijk doorhalen.
- 7 Het College vernietigt de gegevens die het met betrekking tot een deskundige heeft verwerkt, in verband met de uitvoering van zijn taak, bedoeld in [artikel 4, onderdeel a](#),
 - a. vijf jaar nadat de beslissing tot afwijzing van de aanvraag tot inschrijving onherroepelijk is geworden;
 - b. twee jaar nadat de beslissing tot doorhaling van de inschrijving onherroepelijk is geworden;
 - c. twee jaar na het verstrijken van de termijn, bedoeld in [artikel 17, eerste lid](#), indien de geregistreerde deskundige te kennen heeft gegeven dat hij niet in aanmerking wenst te komen voor herregistratie;
 - d. een maand na ontvangst van het verzoek dat de geregistreerde deskundige niet langer in het register wenst te zijn ingeschreven;
 - e. een maand na ontvangst van het bericht dat de geregistreerde deskundige is overleden.

Artikel 19

- 1 Een deskundige die niet aan alle vereisten, bedoeld in [artikel 12, tweede lid](#), voldoet, kan op zijn aanvraag als bedoeld in artikel 12, eerste lid, telkens voor een periode van ten hoogste twee jaar voorwaardelijk in het register als deskundige worden ingeschreven, behoudens doorhaling overeenkomstig het bepaalde in [artikel 18](#). Het College stelt de voorwaarden waaraan en de termijnen waarbinnen de deskundige moet voldoen.
- 2 Een voorwaardelijke inschrijving in het register vindt alleen plaats wanneer naar het oordeel van het College redelijkerwijs de verwachting bestaat dat de deskundige binnen de termijn van de voorwaardelijke registratie aan alle vereisten als bedoeld in [artikel 12, tweede lid](#), zal voldoen binnen de daartoe gestelde termijnen.
- 3 Bij herhaalde toepassing van het bepaalde in het eerste lid, kunnen de door het College te stellen voorwaarden niet opeenvolgend dezelfde zijn, tenzij de deskundige door bijzondere omstandigheden niet aan de eerdere door het College gestelde voorwaarden heeft kunnen voldoen.
- 4 De [artikelen 13 tot en met 16](#) en [17, tweede en derde lid](#), zijn van overeenkomstige toepassing.

Artikel 20

Alvorens een deskundige te benoemen, die niet is opgenomen in het register, beoordeelt de rechter diens geschiktheid om als zodanig op te treden zoveel mogelijk aan de hand van de

in [artikel 12, tweede lid](#), genoemde kwaliteitseisen.

Artikel 21

Dit besluit treedt in werking op het tijdstip waarop de [Wet deskundige in strafzaken](#) in werking treedt.

Artikel 22

Dit besluit kan worden aangehaald als: Besluit register deskundige in strafzaken.

Lasten en bevelen dat dit besluit met de daarbij behorende nota van toelichting in het Staatsblad zal worden geplaatst.

Tavarnelle, 18 juli 2009

Beatrix

De Minister van Justitie,

E. M. H. Hirsch Ballin

De Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties a.i.,

E. M. H. Hirsch Ballin

Uitgegeven de dertigste juli 2009

De Minister van Justitie,

E. M. H. Hirsch Ballin

Gedragscode Nederlands Register Gerechtelijk Deskundigen

Het College gerechtelijk deskundigen heeft in opdracht van de wetgever onderstaande gedragscode vastgesteld. (artikel 4, aanhef en onder c, van het Besluit register deskundige in strafzaken; Stb. 2009, 330).

Deze gedragscode vervangt met ingang van 1 januari 2016 de gedragscode van 23 december 2009 (Stcrt 2009, nr. 20084).

De gedragscode dient voor wat betreft de onder II. opgenomen verplichtingen voor de deskundige en de uitwerking van deze verplichtingen onder III. als een geheel gelezen te worden.

I. Toepassingsbereik

1. De gedragscode is op u als geregistreerde deskundige van toepassing.
2. De gedragscode is ook op u van toepassing indien u bij benoeming of overeenkomst gehouden bent deze na te komen.

II. Verplichtingen voor de deskundige

1. Draag met zorgvuldig onderzoek en verslag bij om bovenal de desbetreffende gerechtelijke instantie tot een weloverwogen oordeel over de strafzaak te laten komen.
2. Handel integer, onafhankelijk en onpartijdig; informeer uw opdrachtgever zo spoedig mogelijk indien (schijn van) belangenverstrengeling verondersteld kan worden.
3. Blijf binnen de grenzen van uw opdracht en van uw deskundigheid.
4. Meld iedere van belang zijnde (poging tot) beïnvloeding van de uitvoering van uw opdracht.
5. Draag zorg voor de vereiste kwaliteit van het onderzoek.
6. Behandel het onderzoeksmateriaal en de gegevens vertrouwelijk en met de vereiste professionele zorg; houd deze voor zover mogelijk beschikbaar voor tegenonderzoek of nader onderzoek.
7. Draag zorg voor een begrijpelijk, deugdelijk gemotiveerd, controleerbaar en tijdig beschikbaar verslag; wees bereid uw verslag ter toetsing aan vakgenoten voor te leggen.
8. Vul een uitgebracht verslag voor zover vereist op grond van u bekende nadere informatie of nadere ontwikkelingen aan.
9. Informeer direct de opdrachtgever indien u meent dat op grond van het gebruik van uw verslag een gerechtelijke dwaling is geschied of dreigt te geschieden.
10. Onderhoud en ontwikkel uw vakbekwaamheid.

III. Uitwerking van de verplichtingen voor de deskundige

(verwezen wordt naar de onder II. opgenomen verplichtingen)

Ad II.1 Draag met zorgvuldig onderzoek en verslag bij om bovenal de desbetreffende gerechtelijke instantie tot een weloverwogen oordeel over de strafzaak te laten komen

- U brengt naar waarheid, in volledigheid en naar beste inzicht verslag uit om zodoende te bereiken dat mede op grond van uw verslag recht gedaan kan worden.
- U verzoekt bij onduidelijkheden in de opdracht de opdrachtgever zo spoedig mogelijk om een schriftelijke verheldering.
- U volbrengt uw taak zo goed mogelijk. Hiervoor kan het noodzakelijk zijn om derden-deskundigen in te schakelen. Indien u uw opdracht uitvoert in samenwerking met andere deskundigen is niet vereist dat deze laatsten ook in het register van het NRGD zijn opgenomen; voorkeur verdient het echter wel. U blijft persoonlijk verantwoordelijk voor het door u uitgebrachte verslag, ook als u zich door derden-deskundigen laat bijstaan. Uw eigen oordeel is in dat geval herkenbaar in het verslag.
- U neemt nauwgezet de door u gebruikte bronnen, waaronder die van derden-deskundigen, op in uw eigen verslag. Het doel hiervan is de gebruiker duidelijk te maken hoe het verslag tot stand is gekomen.

Ad II.2 Handel integer, onafhankelijk en onpartijdig; maak aan uw opdrachtgever zo spoedig mogelijk bekend indien (schijn van) belangenverstrengeling verondersteld kan worden

- U bent niet bevooroordeeld en vooringenomen.
- U bent onpartijdig. Dat betekent dat u ook de schijn van partijdigheid moet voorkomen.
- U vermijdt iedere (schijn van) belangenverstrengeling. Deze kan verondersteld worden indien

belangen een rol spelen, anders dan die financiële belangen die te maken hebben met een gangbare betaling voor het deskundigenonderzoek.

- U meldt ook iedere vorm van (eerdere) betrokkenheid bij de desbetreffende strafzaak direct schriftelijk aan uw opdrachtgever. Deze informatie is van eminent belang voor het al dan niet inzetten van u als deskundige.

Ad II.3 Blijf binnen de grenzen van uw opdracht en van uw deskundigheid

- U vermeldt uw NRGD-registratie in uw verslag en voor welk (deel-)deskundigheidsgebied de registratie geldt.
- U meldt direct schriftelijk, onder opgave van redenen, aan uw (potentiële) opdrachtgever indien de (te geven) opdracht niet binnen de grenzen van uw deskundigheid valt.
- U rapporteert in beginsel binnen de (vraagstelling van de) opdracht. Dit is alleen anders indien u op grond van uw deskundigheid van oordeel bent dat u buiten de vraagstelling opmerkingen dient te maken die van belang zijn voor de beoordeling van de zaak.

Ad II.4 Meld iedere van belang zijnde (poging tot) beïnvloeding van de uitvoering van uw opdracht

U meldt iedere (poging tot) beïnvloeding van enig gewicht direct schriftelijk aan uw opdrachtgever. U neemt die melding ook op in uw verslag.

Ad II.5 Draag zorg voor de vereiste kwaliteit van het onderzoek

- U vermeldt zo mogelijk de gebruikte methode(n) en de eventuele beperkingen ervan in uw verslag.
- U vermeldt in uw verslag indien u tot geheimhouding van de gebruikte methode(n) genoodzaakt bent.
- U maakt voor de uitvoering van de opdracht uitsluitend gebruik van geschikte methoden, apparatuur en materialen.
- U meldt zo spoedig mogelijk indien u niet kunt beschikken over de vereiste faciliteiten, apparatuur of uitrusting. Voorgaande omstandigheden kunnen betekenen dat u de opdracht moet teruggeven.
- U meldt direct schriftelijk, onder opgave van redenen, indien zich naar uw oordeel klemmende omstandigheden voordoen die aan het vervullen van uw opdracht in de weg staan.
- U neemt in uw verslag op indien de bevindingen kunnen leiden tot uiteenlopende interpretaties of conclusies. U geeft daarbij aan welke u op grond van uw deskundigheid de meest aannemelijke vindt.
- U verricht uw werkzaamheden met inachtneming van de in de uitoefening van uw beroep geldende regels en normen. U informeert uw opdrachtgever schriftelijk indien u hiervan afwijkt. Het kan hier gaan om regels en normen van instituties of (beroeps)verenigingen waarvan u deel uitmaakt respectievelijk lid bent.

Ad II.6 Behandel het onderzoeksmateriaal en de gegevens vertrouwelijk en met de vereiste professionele zorg; houd deze voor zover mogelijk beschikbaar voor tegenonderzoek of nader onderzoek

- U vergaart, indien het onderzoek dat vereist, persoonlijk het noodzakelijke onderzoeksmateriaal of laat dit (mede) onder uw verantwoordelijkheid doen.
- U waarborgt de vertrouwelijkheid van het onderzoeksmateriaal en de onderzoeksgegevens. Van deze strikte eis kan slechts afgeweken worden indien de opdrachtgever uitdrukkelijk schriftelijk toestemming heeft gegeven om bepaalde gegevens vrij te geven, of indien u bij wet bevoegd of verplicht bent om bepaalde gegevens aan een met name genoemde persoon of (gerechtelijke) instantie beschikbaar te stellen. Voorts is het gebruik van gegevens voor wetenschappelijke doeleinden toegestaan, echter zonder dat de identiteit van de onderzochte bekend wordt.

Ad II.7 Draag zorg voor een begrijpelijk, deugdelijk gemotiveerd, controleerbaar en tijdig beschikbaar verslag; wees bereid uw verslag ter toetsing aan uw vakgenoten voor te leggen

- U stelt uw verslag zodanig op dat het controleerbaar is voor een andere deskundige op uw vakgebied. Deze verplichting houdt ook in dat u bereid bent gegevens die u heeft verzameld in het onderzoek ter beschikking te stellen, ook als deze niet door u zijn gebruikt.
- U vermeldt in uw verslag indien u tot geheimhouding van gebruikte onderliggende stukken genoodzaakt bent.
- U meldt zo spoedig mogelijk schriftelijk en onder opgave van redenen aan uw opdrachtgever indien uw verslag niet tijdig kunt verstrekken. Daarbij geeft u aan welke inleverdatum haalbaar is.

Ad II.8 en II.9 ad II.8 Vul een uitgebracht verslag voor zover vereist op grond van u bekende nadere informatie of nadere ontwikkelingen aan ad II.9 Informeer direct de opdrachtgever indien u meent dat op grond van het gebruik van uw verslag een gerechtelijke dwaling is geschied of dreigt te geschieden

- U meldt, in voorkomend geval, direct schriftelijk aan uw (toenmalige) opdrachtgever, dat u, na het uitbrengen van uw verslag, kennis heeft genomen van nieuwe van belang zijnde gegevens of gewijzigde inzichten of ontwikkelingen die, waren deze eerder aan u bekend geweest, u tot andere resultaten en/of conclusies hadden geleid.
- U meldt een aantoonbaar verkeerde uitleg van uw verslag schriftelijk aan uw (voormalige) opdrachtgever.

Deze twee verplichtingen kunnen bezwaarlijk aan een bepaalde tijdsduur verbonden worden; van de deskundige wordt verwacht hier zorgvuldig mee om te gaan.

Ad II.10 Onderhoud en ontwikkel uw vakbekwaamheid

U verplicht zich om state-of-the-art te blijven onderzoeken en rapporteren. Dit betekent dat u uw (forensische) deskundigheid onderhoudt en ontwikkelt conform de daarvoor geldende normen.

IV. Slotbepalingen

Deze gedragscode wordt aangehaald als: Gedragscode NRGD.

Utrecht, 17 december 2015

*De voorzitter van het College gerechtelijk deskundigen
J.A. Coster van Voorhout*

ECLI:NL:HR:1998:ZD0917

Instantie	Hoge Raad
Datum uitspraak	27-01-1998
Datum publicatie	13-09-2019
Zaaknummer	106.416
Formele relaties	Conclusie: ECLI:NL:PHR:1997:12
Rechtsgebieden	Strafrecht
Bijzondere kenmerken	Cassatie

Inhoudsindicatie

Doodslag, meermalen gepleegd (art. 287 Sr). Verweer dat orthopedisch schoenmaker onvoldoende deskundig is om als getuige-deskundige verklaringen af te leggen inzake aangetroffen schoensporen, op toereikende gronden verworpen? 's Hofs oordeel dat getuige-deskundige t.a.v. door hem onderzochte sporen met nodige deskundigheid zijn expertise heeft gegeven "betreffende hetgeen zijne wetenschap hem leert omtrent datgene wat aan zijn oordeel onderworpen is" (art. 343 Sv.), is tegen achtergrond van door verdediging gevoerd verweer ontoereikend gemotiveerd. Weliswaar houdt bestreden arrest in dat getuige-deskundige sinds 1988 dagelijks als orthopedisch schoenmaker werkzaam is en daartoe opleiding heeft gehad, aan welke verklaring hij ttz. in h.b. heeft toegevoegd dat hij per jaar ongeveer 400 mensen aan orthopedisch schoeisel helpt, maar arrest houdt niet in noch blijkt uit p-v van tz. in h.b. dat Hof heeft onderzocht of die deskundigheid zich mede uitstrekt tot onderzoek aan en analyse van schoensporen, en zo ja volgens welke methode hij onderzoek heeft uitgevoerd en waarom hij deze methode betrouwbaar acht alsmede in hoeverre hij in staat is deze methode vakkundig toe te passen. Bij die stand van zaken kan niet worden gezegd dat bewezenverklaring naar de eis der wet met redenen is omkleed. Volgt vernietiging en verwijzing. CAG: anders.

Wetsverwijzingen	Wetboek van Strafrecht 287 Wetboek van Strafvordering 343 Wetboek van Strafvordering 359 Wetboek van Strafvordering 359 Wetboek van Strafvordering 338
------------------	--

Vindplaatsen	Rechtspraak.nl NJ 1998, 404 met annotatie van J.M. Reijntjes
--------------	---

Uitspraak

27 januari 1998

Strafkamer

nr. 106.416

SM

Hoge Raad der Nederlanden

Arrest

op het beroep in cassatie tegen een arrest van het Gerechtshof te 's-Hertogenbosch van 22 november 1996 in de strafzaak tegen:

[verdachte], geboren te [geboorteplaats] op [geboortedatum] 1970, wonende te [woonplaats], ten tijde van de bestreden uitspraak gedetineerd in de Penitenciaire Inrichting "De Oosterhoek" te Grave.

1. De bestreden uitspraak

Het Hof heeft in hoger beroep – met vernietiging van een vonnis van de Arrondissementsrechtbank te 's-Hertogenbosch van 28 november 1995 – de verdachte ter zake van "doodslag, meermalen gepleegd" veroordeeld tot twaalf jaren gevangenisstraf en waarbij is bevolen dat de verdachte ter beschikking zal worden gesteld met bevel tot verpleging van overheidswege.

2. Het cassatieberoep

Het beroep – dat zich kennelijk niet richt tegen de gegeven vrijspraak ter zake van de in de telastelegging omschreven feiten voorzover deze zijn toegespitst op art. 289 Sr – is ingesteld door de verdachte. Namens deze heeft mr J.M. Sjöcrona, advocaat te 's-Gravenhage, bij schriftuur middelen van cassatie voorgesteld. De schriftuur is aan dit arrest gehecht en maakt daarvan deel uit.

3. De conclusie van het Openbaar Ministerie

De waarnemend Advocaat-Generaal Keijzer heeft geconcludeerd tot verwerping van het beroep.

4. Bewezenverklaring en bewijsvoering

4.1. Ten laste van de verdachte is bewezenverklaard dat:

op 28 februari 1995 te Helmond opzettelijk [slachtoffer 1] en [slachtoffer 2] van het leven heeft beroofd, immers heeft hij toen daar opzettelijk die [slachtoffer 1] en [slachtoffer 2] meermalen gestoken met een mes, althans een scherp of puntig voorwerp, tengevolge waarvan die [slachtoffer 1] en [slachtoffer 2] zijn overleden.

4.2. Deze bewezenverklaring berust op de volgende bewijsmiddelen:

1. Het proces-verbaal van de politie Brabant Zuid-Oost/Afd. HWE/Helmond West, dossiernummer PL2215/95-000683B, dossierpagina 026, in de wettelijke vorm op 21 april 1995 opgemaakt, voor zover dit – zakelijk weergegeven – inhoudt:

als eigen waarneming of ondervinding van de desbetreffende verbalisanten:

Op woensdag 1 maart 1995 omstreeks 23.15 uur ontvingen wij op het hoofdbureau van politie te Helmond een telefonische melding betreffende een onnatuurlijke dood. In het perceel [a-straat 1] te Helmond zouden twee bebloede lijken liggen.

Wij begaven ons onmiddellijk ter plaatse alwaar wij omstreeks 23.25 uur arriveerden. Aldaar werden wij aangesproken door de melder, [betrokkene 1] , die ons mededeelde dat zijn oom en tante, [slachtoffer 1] en [slachtoffer 2] , dood en bebloed in perceel [a-straat 1] lagen.

In het perceel zagen wij dat er twee bebloede lijden op hun buik nabij de tafel in de woonkamer lagen. Wij zagen dat beide lijken in een grote plas bloed lagen. Hierop hebben wij onmiddellijk bedoeld perceel afgesloten en beveiligd ten behoeve van het later te houden onderzoek door de regionale technische recherche.

2. Het onder 1 vermelde proces-verbaal, dossierpagina's 002 en 003, in de wettelijke vorm op 13 september 1995 opgemaakt, voor zover dit – zakelijk weergegeven – inhoudt:

als eigen waarneming of ondervinding van de desbetreffende verbalisanten:

Op woensdag 1 maart 1995, omstreeks 23.35 uur, werden door [verbalisant 1] , brigadier van de regiopolitie Brabant Zuid-Oost, zijnde hulpofficier van justitie, de stoffelijke overschotten van [slachtoffer 2] en [slachtoffer 1] inbeslaggenomen.

Op donderdag 2 maart 1995, omstreeks 01.00 uur, werd door [betrokkene 2] , arts van de GG en GD te Helmond, de dood geconstateerd bij [slachtoffer 2] en [slachtoffer 1] . Tevens werd door haar de lijkschouw gehouden.

De stoffelijke overschotten van [slachtoffer 2] en [slachtoffer 1] werden voor een gerechtelijke sectie overgebracht naar het gerechtelijk laboratorium te Rijswijk, alwaar op vrijdag 3 maart 1995 de sectie heeft plaatsgevonden.

3. Het als bijlage bij het hiervoor onder 1 vermelde proces-verbaal gevoegde proces-verbaal van de politie Brabant Zuid-Oost/Afd. HCE/Technische recherche, mutatienummer PL 2213/95-217205, dossierpagina 030 en volgende, in de wettelijke vorm op 4 september 1995 opgemaakt, voor zover dit – zakelijk weergegeven – inhoudt:

als eigen waarneming of ondervinding van de desbetreffende verbalisanten:

Op woensdag 1 maart 1995, omstreeks 23.30 uur, stelden wij, verbalisanten [verbalisant 2] , [verbalisant 3] en [verbalisant 4] , een technisch sporenonderzoek in naar aanleiding van de

gewelddadige dood van een man en een vrouw, die op 1 maart 1995, omstreeks 23.00 uur, in perceel [a-straat 1] te Helmond werden aangetroffen.

Ter hoogte van de tafel lag op de vloer het stoffelijk overschot van een vrouw. Rondom het hoofd lag een grote plas bloed. In de rug en in de halsstreek van de vrouw zaten diverse steek/snijverwondingen.

Aan de andere zijde van de tafel lag het stoffelijk overschot van een man. Ter hoogte van de bovenzijde van het linker schouderblad zat een steekverwonding. Verder zagen wij dat de hals over een groot gedeelte was opengesneden. Rondom zijn hoofd en bovenzijde lichaam bevond zich een grote plas bloed.

Wij zagen dat vanuit de rechterzijde, ter hoogte van de rechter heup van het slachtoffer, een loopspoor begon met een rechter schoonafdruk. Wij zagen dat het loopspoor was ontstaan doordat de dader daar in bloed had gestaan en vervolgens met de met bloed besmeurde rechterschoen over de tegelvloer was gaan lopen. De afdruk sporen, te weten drie maal een afdrukspoor van een rechterschoen en twee maal een afdrukspoor van een linkerschoen, werden op de plaats delict veilig gesteld.

Op 2 maart 1995 werd door ons, verbalisanten [verbalisant 5] , [verbalisant 4] en [verbalisant 6] , een nader onderzoek aan het vrouwelijk slachtoffer ingesteld. Zij droeg onder meer een horloge. Op de rugzijde van het slachtoffer zagen wij meerdere scherprandige steekverwondingen. In de halsstreek en in en bij het linkeroor werden meerdere steek- en snijverwondingen aangetroffen.

Onder meer werd het volgende stuk van overtuiging veiliggesteld: een horloge genummerd S.1.9. Dit stuk van overtuiging werd in de loop van het onderzoek voor verder onderzoek naar het Gerechtelijk Laboratorium overgebracht.

Ook werd door ons op genoemde datum een nader onderzoek aan het mannelijk slachtoffer ingesteld. Wij zagen dat zich in het midden van de rug boven het linker schouderblad een steekverwonding bevond. Verder zagen wij dat de hals van de man over een zeer groot gedeelte was opengesneden en dat het lichaam uitgebreide bloeditstorting vertoonde.

Aan de hand van het sporenbeeld kon door ons, verbalisanten [verbalisant 6] , [verbalisant 2] en [verbalisant 3] , onder meer worden geconcludeerd dat het [betrokkene 11] is gezet door een werkschoen van het merk Bata, type Nature, schoenmaat 41. Het betreft een gepatenteerde schoen.

Op 19 april 1995 werd als verdachte van dit misdrijf aangehouden: [verdachte] (het hof leest: [verdachte]), geboren te [geboorteplaats] op [geboortedatum] 1970, wonende te [woonplaats] aan de [a-straat 1] .

Op 2 mei 1995 werden van de verdachte [verdachte] hoofdhaarmonsters (spoornummer V.2.1) genomen.

De zwarte lederen laarzen, 270M (spoornummer V.2.4), die verdachte bij zijn aanhouding droeg, werden op 21 april 1995 voor verder onderzoek ter beschikking gesteld van [betrokkene 3] van het TNO en [betrokkene 4] , orthopedisch schoenmaker.

Op 2 mei 1995 werd aan de verdachte een paar nieuwe werkschoenen van het merk Bata, Nature, maat 41, ter beschikking gesteld ten behoeve van onderzoek door TNO. De verdachte heeft twee à drie weken met deze schoenen gelopen.

Wij, verbalisanten [verbalisant 4] en [verbalisant 7] , zagen dat het gangspoor begon met een in

bloed geplaatste rechterschoen, spoornummer 6, ter hoogte van de rechterheup van het mannelijk slachtoffer, en rechtsom liep naar de achterdeur en eindigde met spoornummer 2. Het gangspoor bestond uit twee linker- (spoornummers 3 en 5) en drie rechterschoenafdrukken (spoornummers 2, 4 en 6) en was met bloed op de tegelvloer geplaatst.

De pasafstand tussen [betrokkene 11] nummer 2 en 3 bedroeg ongeveer 98 centimeter, terwijl de pasafstand tussen 2 en 4 ongeveer 184,5 centimeter en de afstand tussen [betrokkene 11] 4 en 5 ongeveer 96 centimeter bedroeg. Het gangspoor werd met behulp van foto's van de schoensporen op papier gereconstrueerd en als bijlage bij dit proces-verbaal gevoegd.

Het gereconstrueerde gangspoor werd later ter beschikking gesteld van [betrokkene 3] van TNO te Waalwijk.

Naar aanleiding van bijzonderheden in de schoensporen werd door ons, verbalisanten [verbalisant 2] en [verbalisant 6] , contact opgenomen met [betrokkene 4] , orthopedisch schoenmaker te Eindhoven, die op 11 maart 1995 op de plaats van het delict werd uitgenodigd om met hem de bijzonderheden ten aanzien van de schoensporen verder te onderzoeken.

Gelet op de op diverse plaatsen in de woning aangetroffen bloedspatten kan gesteld worden dat één of beide slachtoffer(s) letterlijk door de woning is/zijn geslagen.

4. Het als bijlage bij het onder 1 vermelde proces-verbaal gevoegde proces-verbaal van de politie Brabant Zuid-Oost/Afd. EGE/Eindhoven met mutatienummer PL2205/95-009826, dossierpagina 115, in de wettelijke vorm op 4 maart 1995 opgemaakt, voor zover dit – zakelijk weergegeven – inhoudt:

als eigen waarneming of ondervinding van de desbetreffende verbalisanten:

Op 3 maart 1995 bevonden wij ons in gezelschap van [betrokkene 1] , een neef van de slachtoffers, en [betrokkene 5] , een vriendin van het slachtoffer [slachtoffer 1] , in het mortuarium van het Elkerliek ziekenhuis te Helmond.

Wij confronteerden hen met de stoffelijke overschotten van [slachtoffer 2] en [slachtoffer 1] .

Zij verklaarden ons eensluidend, dat zij de beide stoffelijke overschotten herkenden als die van [slachtoffer 2] , in leven gewoond hebbende te Helmond op het adres [a-straat 1] , en [slachtoffer 1] .

5. Een als bijlage 4A bij het onder 1 genoemde proces-verbaal gevoegd afschrift van een akte van overlijden, dossierpagina 116, op 16 maart 1995 afgegeven door de ambtenaar van de burgerlijke stand Helmond, welke akte – zakelijk weergegeven – onder meer inhoudt dat op 28 februari 1995 te Helmond is overleden [slachtoffer 1] , geboren te [geboorteplaats] op [geboortedatum] 1936.

6. Een als bijlage 4B bij het onder 1 genoemde proces-verbaal gevoegd afschrift van een akte van overlijden, dossierpagina 117, op 16 maart 1995 afgegeven door de ambtenaar van de burgerlijke stand Helmond, welke akte – zakelijk weergegeven – onder meer inhoudt dat op 28 februari 1995 te Helmond is overleden [slachtoffer 2] , geboren te [geboorteplaats] op [geboortedatum] 1943, gehuwd geweest met [betrokkene 6] .

7. Een proces-verbaal van getuigenverhoor op 2 oktober 1995 in de strafzaak tegen [verdachte]

door de rechter-commissaris, belast met de behandeling van strafzaken in de arrondissementsrechtbank te 's-Hertogenbosch, voorzover dit – zakelijk weergegeven – inhoudt:

als verklaring van de getuige [betrokkene 2] aan de rechter-commissaris:

Ik werk als arts bij de GGD in Helmond. Als zodanig heb ik op 2 maart 1995 lijkschouw verricht bij [slachtoffer 1] en [slachtoffer 2] .

Aan de hand van mijn eigen bevindingen kan ik zeggen dat het tijdstip van overlijden zeer waarschijnlijk in de periode tussen 24 uur en 48 uur voor het tijdstip van de lijkschouw is gelegen. Het overlijden heeft zeer waarschijnlijk langer dan 24 uur voor de lijkschouw plaatsgevonden, omdat er volledige lijkstijfheid was en omdat de lijkvlekken niet meer wegdrukbaar waren. Toen ik woensdagnacht de lichamen zag liggen was er volgens mij al sprake van volledige lijkstijfheid. Aan de hand van de medische bevindingen kom ik uit op een tijdstip van vermoedelijk overlijden dat is gelegen tussen dinsdag 28 februari rond het middaguur en woensdag 1 maart rond het middaguur.

8. Een rapport nummer 95-099/R024 van het Laboratorium voor Gerechtelijke Pathologie van het Ministerie van Justitie, in de wettelijke vorm op 2 juni 1995 opgemaakt door [betrokkene 7] , arts en patholoog, voor zover dit inhoudt:

als relaas van de rapporteur:

Op 3 maart 1995 heb ik de uit- en inwendige schouwing verricht van het lijk van [slachtoffer 1] , geboren te [geboorteplaats] op [geboortedatum] 1936. Daarbij is het navolgende gebleken:

Overdwarse klieving van de voorzijde van de hals, met klieving van de onderhuidse weefsels, beide oppervlakkige en diepe halsaders en linker halsslagader; klieving van het strottehoofd.

Breuken van het tongbeen en strottehoofd.

Langwerpige huidverwonding aan de linkerzijde van het voorhoofd, met bloeditstorting aan linker wenkbrauw (met z.g. "blauw oog"); bloeditstortingen en slijmvliesbeschadigingen.

Breuk van het neusbeen met oppervlakkige huidafschaving.

Steekverwondingen in de rug, ter hoogte van de bovenrand van het schouderblad, reikend tot aan de wervelkolom.

Huidkneuzingen en bloeditstortingen aan de rechter onderarm en elleboog.

Breuken (met bloeditstorting) van de 8e rib links en 8e, 9e en 10e rib rechts.

Lucht in de rechter hartkamer (passend bij luchtembolie).

Bij sectie bleken meerdere vormen van geweldsinwerking: er waren steek- en snijverwondingen aan de hals, zoals door steken c.q. snijden met een mes kan zijn opgeleverd. De steekverwonding aan de rug had een lengte van circa 4 centimeter. Er waren breuken van tongbeen en strottehoofd, opgeleverd door inwerking van uitwendig samendrukkend geweld aan de hals. Er waren huidbeschadigingen en uitgebreide bloeditstortingen aan het hoofd en aan de rechterarm; deze letsels zijn opgeleverd door inwerking van uitwendig mechanisch stomp geweld, zoals bijvoorbeeld door één of meerdere slagen en/of één of meerdere keren vallen.

Er waren meerdere ribbreuken, opgeleverd door inwerking van uitwendig mechanisch samendrukkend geweld aan de borst.

De letsels zijn tijdens het leven toegebracht, gelet op de uitgebreide bloeditstortingen in de weefsels en de aanwezigheid van lucht in de hartsholte, welke vanuit de geopende halsaders en aldoor door versleping via de bloedvaten is gearriveerd.

Het intreden van de dood is opgeleverd door met name de letsels aan de hals, waarbij het intreden van de dood kan zijn ontstaan na inwerking van uitwendig samendrukkend geweld en snijdend geweld, ieder apart en in combinatie gepaard gaande met massale bloeditstorting, luchtembolie en weefselschade.

9. Een rapport nummer 95-100/V013 van het Laboratorium voor Gerechtelijke Pathologie van het Ministerie van Justitie, in de wettelijke vorm op 6 april 1995 opgemaakt door [betrokkene 8] , arts en patholoog, voor zover dit inhoudt:

als relaas van de rapporteur:

Op 3 maart 1995 heb ik de uit- en inwendige schouwing verricht van het lijk van [slachtoffer 2] , geboren te [geboorteplaats] op [geboortedatum] 1943. Daarbij is het navolgende gebleken:

Er waren meer dan zeventien steek/snijwonden aan het hoofd, de hals, de rugzijde van het lichaam en de handen.

In één van de steek/snijwonden aan de hals waren onder meer de linker halsslagader, de linker halsader, de linker tiende hersenzenuw en het strottehoofd scherprandig gekliefd.

Eén van de steekwonden aan de rug reikte via de achterzijde van de borstkas tot in de linker borstholte en tot in de bovenkwab van de linkerlong.

De organen en weefsels waren bloedarm.

Er waren tekenen van uitwendig bloedverlies.

Het oplopen van deze verwondingen heeft door orgaan- en weefselbeschadiging, gepaard gaande met bloedverlies, het intreden van de dood tot gevolg gehad; de verwondingen aan hals en rug zijn daarbij van de grootste betekenis geweest.

Er waren verspreid aan het lichaam (hoofd, romp, armen en benen) vrij talrijke blauwrode verkleuringen van de huid door onderhuidse bloedingen, met daarin ook oppervlakkige kneuzingen en scheurwondjes in de huid en in het slijmvlies van de lippen.

Het neuskraakbeen was ter plaatse van huidkneuzingen abnormaal beweeglijk.

Deze letsels waren het gevolg van inwerking van uitwendig, mechanisch, hevig botsend geweld zoals door talrijke malen geslagen worden met of slaan tegen een hard voorwerp kan worden opgeleverd.

10. Het van het onder 1 vermelde proces-verbaal deeluitmakende proces-verbaal met mutatienummer PL2209-95-009830, dossierpagina 260, in de wettelijke vorm op 3 maart 1995 opgemaakt, voor zover dit – zakelijk weergegeven – inhoudt:

als verklaring van [betrokkene 5], wonende te [woonplaats] , aan de desbetreffende verbalisanten:

Op 28 februari 1995 had ik met [slachtoffer 1] afgesproken dat hij 's avonds rond etenstijd bij mij zou komen. Omstreeks 19.30 uur belde ik naar [slachtoffer 1] 's woning, omdat ik me afvroeg waar hij bleef. De telefoon werd niet opgenomen. Ik belde daarom naar het huis van [slachtoffer 2] . [slachtoffer 2] nam de telefoon op en vertelde mij dat [slachtoffer 1] bij haar onder de zonnebank lag en dat hij daar nog ongeveer tien minuten onder zou liggen. Toen [slachtoffer 1] omstreeks 20.30 uur nog niet bij mij was, heb ik eerst naar zijn woning gebeld. Daar werd niet opgenomen. Toen heb ik meteen naar [slachtoffer 2] gebeld. Ook daar werd de telefoon niet opgenomen.

11. Het van het onder 1 vermelde proces-verbaal deeluitmakende proces-verbaal met mutatienummer PL2215/95-009826, dossierpagina 180, in de wettelijke vorm op 26 juli 1995 opgemaakt, met als bijlage een printlijst van de telefoonaansluiting 04927-63926 van de woning [woonplaats] , voor zover dit proces-verbaal – zakelijk weergegeven en in onderling verband met de printlijst gelezen – inhoudt:

als eigen waarneming of ondervinding van de desbetreffende verbalisanten:

Op 28 februari 1995 te 19.12 uur werd vanuit de woning [woonplaats] naar de telefoonaansluiting van [slachtoffer 2] getelefoneerd. Op dezelfde dag te 20.22 uur werd vanuit de woning van de getuige [betrokkene 5] naar de telefoonaansluiting van café [A] te Helmond getelefoneerd.

De getuige [betrokkene 5] verklaarde dat zij, nadat zij omstreeks 20.30 uur naar de woning van [slachtoffer 1] en daarna naar de woning van [slachtoffer 2] had gebeld en er op beide adressen niet werd opgenomen, naar café [A] had gebeld.

12. Het van het onder 1 vermelde proces-verbaal deeluitmakende proces-verbaal met mutatienummer PL2215/95-009830, dossierpagina 370, in de wettelijke vorm op 5 maart 1995 opgemaakt, voor zover dit – zakelijk weergegeven – inhoudt:

als verklaring van [betrokkene 9], op 5 maart 1995 afgelegd aan de desbetreffende verbalisanten:

Ongeveer veertien dagen geleden kwam [slachtoffer 2] vragen of mijn verjaardag, op 28 februari, zou worden verzet in verband met de carnaval. Ik vertelde haar dat ik mijn verjaardag op die dag zelf zou vieren en [slachtoffer 2] vertelde mij dat ze zou komen. Ze kwam namelijk altijd op de verjaardagen van mij en mijn man. Meestal arriveerde ze dan tussen 20.00 en 20.30 uur. Op 28 februari 1995 verscheen ze niet op mijn verjaardag.

13. Het van het onder 1 vermelde proces-verbaal deeluitmakende proces-verbaal met mutatienummer PL2218/95-009830, dossierpagina 342, in de wettelijke vorm op 13 april 1995 opgemaakt, voor zover dit – zakelijk weergegeven – inhoudt:

als verklaring van [betrokkene 10], wonende te [woonplaats] aan de [b-straat 1] , aan de desbetreffende verbalisanten:

Ik zat de avond van 28 februari 1995 in de woonkamer van mijn woning achter mijn computer. Het tijdstip weet ik niet meer precies. Ik hoorde dat het rumoerig was op de [b-straat] te [woonplaats] . Ik

hoorde toen iemand op straat [naam] of [naam] of iets dergelijks noemen. Omdat mijn dochter [naam] heet, keek ik toen door het raam naar buiten. Ik zag toen een groep jeugdigen over het trottoir voor [B] in de richting van de videotheek fietsen. Hierna zag ik dat ter hoogte van pand [b-straat 2] te [woonplaats] een knaap liep. De laatste van die groep moest nog voor die knaap uitwijken.

Ik zag dat de knaap die daar liep een zwart kort lederen jack en een blauwe spijkerbroek droeg en dat hij blonde haren had. Toen ik die knaap daar zo zag lopen, vermoedde ik dat het de mij bekende [verdachte] betrof. Voor mij wàs hij het gewoon. Het was toen wel donker, doch hij liep in het schijnsel van een lichtmast. Ik zag op een gegeven moment dat [verdachte] hard wegrende in de richting van de videotheek.

14. De verklaring van de getuige [betrokkene 10] ter terechtzitting in hoger beroep, voor zover deze – zakelijk weergegeven – inhoudt:

U houdt mij de verklaring voor die ik op 13 april 1995 tegenover de politie heb afgelegd. Ik blijf bij die verklaring.

Ik zag kinderen lopen en fietsen.

Ik ben er zeker van dat het 19.48 uur was toen ik naar buiten keek, zoals ik ook al op 12 mei 1995 tegenover de politie heb verklaard.

Ik herken de hier aanwezige verdachte als degene die ik toen daar heb zien lopen. Hij droeg een zwarte korte leren jas en een spijkerbroek.

De rolluiken van mijn woningen waren open. Ik keek door de ruiten van mijn voor mijn huis geparkeerde busje.

Het staat voor 100% voor mij vast dat ik [verdachte] zag.

Het hof begrijpt uit het betoog van de raadsman dat hij de betrouwbaarheid van de verklaringen van de getuige [betrokkene 10] betwist. Het hof wijst dit verweer van de hand.

Gelet op de verklaring welke bedoelde getuige op 13 april 1995 bij de politie heeft afgelegd, alsmede op de door deze getuige ter terechtzitting van het hof op 3 juni 1996 afgelegde verklaring, acht het hof deze geloofwaardig en zal het vorenvermelde verklaringen mitsdien voor het bewijs gebruiken.

15. Het hiervoor onder 3 genoemde proces-verbaal, dossierpagina 053, voor zover dit – zakelijk weergegeven – inhoudt:

als verklaring van [betrokkene 4] aan de desbetreffende verbalisant:

Ik ben sinds 1988 werkzaam als orthopedisch schoenmaker en gevestigd te Eindhoven. Ik heb mijn opleiding als orthopedisch schoenmaker afgerond te 's-Hertogenbosch. Ik ben dagelijks als orthopedisch schoenmaker werkzaam.

De schoensporen die U mij toont herken ik van de plaats delict te Helmond.

Het viel mij toen op dat de dader de rechtervoet zwaarder belastte.

Verder viel het mij op dat de dader zwaar op de bal van de rechtervoet liep. De rechtervoet van de dader is van lengtemaat iets korter.

Ook viel het mij op dat het geleng, het betreft het gedeelte van het loopvlak tussen de voorzijde van de hak en het begin van de zool, bijzonder klein was.

Dit duidt over het algemeen op holvoeten. Verder viel het mij op dat de dader de voeten plat op de vloer heeft afgezet.

Verder viel het mij op dat hij vermoedelijk holvoeten heeft of in het verleden heeft gehad en zwaar op de bal van de rechtersvoet liep.

Gelet op mijn bevindingen ten aanzien van de schoensporen op de plaats delict en de foto's van die schoensporen en de zwarte leren laarzen M270 en de twee paar zwarte en bruine leren militaire laarzen kan ik verklaren dat het voor mij zeer aannemelijk is dat de drager van de laarzen de schoensporen op de plaats delict te Helmond heeft gezet.

16. De verklaring van de getuige-deskundige [betrokkene 4] ter terechtzitting in hoger beroep, voor zover deze – zakelijk weergegeven – inhoudt:

Ik heb zoveel overeenkomsten aangetroffen dat het uitgesloten is dat iemand anders dan [verdachte] die sporen heeft gezet.

17. De verklaring van de deskundige [betrokkene 11] ter terechtzitting in hoger beroep, voor zover deze – zakelijk weergegeven – inhoudt:

Uit mijn tweede onderzoeksverslag over de relatie tussen schoensporen en een verdachte, d.d. 16 oktober 1996, dat bezien dient te worden in samenhang met een eerste verslag, gedateerd 22 augustus 1996, waarin kritische opmerkingen zijn gemaakt over verklaringen van de deskundigen [betrokkene 3] en [betrokkene 4] en na indiening waarvan ik overleg heb gevoerd met die deskundigen, houdt U mij de volgende passages voor:

pagina 1 (Nieuwe tekst) : "Waarnemingen van [betrokkene 4] aan de militaire laarzen zijn vooral gebaseerd op verkleuringen en slijtage aan de losse binnenzolen. Die horen volgens hem niet oorspronkelijk bij die laarzen en laten daarom zeer waarschijnlijk de sporen zien van de voeten van de verdachte. Er is aan beide binnenzolen te zien dat een vrij groot deel van de binnenzool tussen de hak en de voorvoet niet verkleurd is, vooral aan de mediale kant, wat overeenkomt met een "type holvoet" zoals door [betrokkene 4] beschreven werd".

pagina 2 (Nieuwe tekst) : "Halverwege pagina 14 wordt over personen met holvoeten vermeld dat *het achterste gedeelte van de hak nooit op de grond komt. Het ontbreken van dit gedeelte is ook te zien op schoenspoor 4*".

pagina 3 (Resultaat van overleg) : " [betrokkene 4] bedoelt met het doorzakken van de schoen dat het middelste deel van de schoen relatief hoog komt te staan ten opzichte van het voorste deel van de schoen. Dit is een gebruikelijk effect van een holvoet".

(Nieuwe tekst) : "Op deze aangepaste verklaring van [betrokkene 4] heb ik geen aanmerking".

pagina 3 (Nieuwe tekst) : "In de zin "Bij de door mij onderzochte laarzen heb ik dezelfde afwijkingen aangetroffen als de afwijkingen die ik heb geconstateerd naar aanleiding van de door mij onderzochte schoensporen" wordt met "dezelfde afwijkingen" bedoeld dat de afwijkingen aan de schoensporen en de afwijkingen aan de binnenzolen van de laarzen corresponderen met dezelfde voetafwijkingen. De voetafwijkingen zijn (vooral) 1) de "type holvoet"; 2) de zwevende laterale rand van de rechter voorvoet; en 3) de relatief kleine belasting van de rechter hak".

pagina 4 (Nieuwe tekst) : *“Er wordt over de ‘type holvoet’ vermeld ‘Daarbij is het looppatroon altijd zo dat de persoon grote passen maakt. Ongeveer 10% van de bevolking heeft dezelfde loopafstand en houding als iemand met het type holvoet, doch niet dezelfde afdruk’.*

De term ‘type holvoet’ impliceert een ruimere definitie dan een ‘echte holvoet’. De schatting van 10% ‘type holvoeten’ door [betrokkene 4] lijkt mij realistisch.

Ik blijf bij de inhoud van die teksten, zoals die door U zijn voorgelezen.

pagina 6: *“Dit duidt over het algemeen op holvoeten.*

en

Verder viel het mij op dat hij vermoedelijk holvoeten heeft.

Dat [betrokkene 4] kenmerken ziet van een holvoet of een soort holvoet, kan op zijn ervaring berusten, maar die is voor mij niet controleerbaar”.

Ik heb bedoeld daarmee te zeggen dat ik de conclusie van [betrokkene 4] niet uitsluit, maar dat ik die niet kan controleren.

pagina 6: *“Ik heb zoveel overeenkomsten aangetroffen dat het uitgesloten is dat iemand anders dan [verdachte] die sporen heeft gezet. Het is niet mogelijk dat de sporen van iemand anders afkomstig zijn.*

Er kan hooguit betoogd worden dat er slechts een kleine kans is dat een ander de sporen heeft gemaakt”.

Ik blijf bij de inhoud van die tekst.

U leest mij de conclusie op pagina 9 van mijn tweede verslag voor, luidende:

“Tussen de schoensporen en de (schoenen van) verdachte zijn de volgende overeenkomsten aangetoond:

1. een brede afdruk van de linker voorvoet;
2. het ontbreken van een afdruk aan de laterale kant van de rechter voorvoet;
3. een relatief grote paslengte.

Er zijn geen kenmerken van de sporen en de verdachte gevonden die strijdig zijn met elkaar.

De verklaring van [betrokkene 4] dat de sporen vermoedelijk wijzen op holvoeten of een soort holvoeten, overeenkomend met de voeten van de verdachte, kan juist zijn, maar ik zou er niet van uitgaan voor het aangetoond is. Als het aantoonbaar blijkt, dan is dat relevant voor de zeldzaamheid van de combinatie van de genoemde kenmerken. Ik acht de schatting dat die combinatie bij minder

dan 2% van de bevolking voorkomt, een reële schatting.

Er is nòg een kenmerk dat de schoensporen gemeen hebben met de verdachte en dat is het type schoen, de Bata Nature Plus maat 41, mits aangenomen mag worden dat de verdachte maat 41 had.

Onder verwaarlozing van de variabiliteit van schoensporen kan de volgende redenering worden gevolgd.

De slijtage aan de hak wordt geïnterpreteerd als een aanwijzing dat de schoenen in 1994 gekocht zijn. Aangenomen dat er 10% holvoeten zijn en dat die holvoeten niet voornamelijk smal zijn, dan liepen er eind maart 1995 in Nederland ca. 1077 mensen met holvoeten in Bata Nature Plus van de juiste maat, d.w.z. passend bij de schoensporen.

Als daarvan 10% verschil vertoont tussen schoenafdrukken links en rechts passend bij de schoensporen, dan waren er ca. 108 mensen met schoenen en voettylen die de aangetroffen schoensporen veroorzaakt zouden kunnen hebben, ofwel ongeveer 1 op de 138.000.

Tegen de bovenstaande redenering kunnen de volgende bezwaren aangevoerd worden.

1. De beschrijving van het type voet als vermoedelijk een soort holvoet berust alleen op de ervaring van [betrokkene 4] .
2. De variabiliteit van schoensporen is niet bekend.
3. De paslengte kan variëren; hoe zeldzaam de combinatie van schoenmaat en paslengte is, is niet bekend.
4. De maat van de schoen is een punt van discussie: 41 van het schoenspoor en 41 of 42 van de verdachte.

Als de variabiliteit van schoensporen en paslengte van eenzelfde persoon zo groot wordt verondersteld dat de overeenkomsten tussen sporen en verdachte genegeerd moeten worden, dan blijft alleen nog de zeldzaamheid van de schoen over. Als de slijtage ook alleen in 1995 veroorzaakt kan zijn, dan zou ca. 1 op de 1200 mensen de sporen gemaakt kunnen hebben”.

Ik handhaaf die conclusie.

De raadsman heeft opgemerkt – zakelijk weergegeven –, dat de getuige-deskundige [betrokkene 4] niet als deskundig genoeg kan worden aangemerkt om uitspraken te doen over de aangetroffen schoensporen en de schoenen van de verdachte en dat aan zijn verklaringen – welke onbetrouwbaar zouden zijn – mitsdien geen enkele waarde kan worden toegekend.

Het hof verwierpt ook dit verweer.

Op grond van de verklaringen van de getuige-deskundige [betrokkene 4] , die in onderlinge samenhang met de verklaringen van de deskundige [betrokkene 11] voldoende betrouwbaar zijn gebleken en die dan ook voor het bewijs worden gebezigd, is het hof van oordeel dat aannemelijk is geworden dat de aangetroffen schoensporen, gelet op het onderzoek aan de voeten van verdachte en de door hem gedragen schoenen, van de verdachte afkomstig zijn.

18. De verklaring van de getuige-deskundige [betrokkene 3] ter terechtzitting in hoger beroep, voor zover deze – zakelijk weergegeven – inhoudt:

Ik doe al sinds twintig jaar onderzoek naar de relatie van de voet en de afdruk.

Op 24 augustus 1995 heb ik gerapporteerd naar aanleiding van het door mij op 16 mei 1995 verrichte onderzoek naar de schoenafdrukken van de verdachte [verdachte] .

Tijdens het gehele onderzoek heeft verdachte veiligheidsschoenen van Bata, type Nature, maat 41, aan gehad.

U houdt mij bedoeld rapport voor, onder meer inhoudende:

“Onder meer werd de paslengte van [verdachte] gemeten. Verzocht werd normale passen te maken. In eerste instantie werd een paslengte gemeten van 74,5 cm, waarbij mogelijk een aanschuiven had plaatsgevonden. Alle andere gemeten passen varieerden van 86 tot 88 cm. De paslengte van 86 tot 88 cm bij normaal lopen is voor een persoon met de lichaamslengte van [verdachte] groot.

Bij hogere wandelsnelheid wordt de paslengte langer. Een proefpersoon met een lichaamslengte van ongeveer 170 cm voerde zijn paslengte op van 72 naar 82 cm.

De paslengte op de plaats delict is volgens uw metingen ongeveer 97 cm. Op grond van bovenstaande metingen is het niet uitgesloten dat de normale paslengte van [verdachte] bij hogere snelheid wordt verlengd tot de paslengte als op de plaats van het delict.

Gezien de resultaten van de uitgevoerde metingen kan worden gesteld dat de verschillen in de afdrukken van [verdachte] overeenstemmen met de verschillen in de afdrukken op de plaats van het delict”.

Ik blijf bij die conclusie betreffende de paslengte, evenals bij de conclusie voor wat betreft de afdrukken. [verdachte] kan de afdrukken hebben gezet.

De schoen heeft sturende werking. Alle schoenen die ik gezien heb waren standaardschoenen. De kans dat iemand anders een vergelijkbaar verschil links en rechts zou produceren is kleiner dan 10%.

19. De verklaring van de deskundige [betrokkene 11] ter terechtzitting in hoger beroep, voor zover deze – zakelijk weergegeven – inhoudt:

U houdt mij voor dat ik in mijn eerste verslag als commentaar op de ter terechtzitting in eerste aanleg afgelegde verklaring van de getuige-deskundige [betrokkene 3] heb geschreven: “*De beschreven metingen maken op mij een zorgvuldige indruk. De interpretatie van de schoensporen is minder overtuigend*”, terwijl de nieuwe tekst in mijn tweede verslag luidt: “*De beschreven metingen maken op mij een zorgvuldige indruk*”. De opmerking met betrekking tot de interpretatie van de schoensporen heb ik in dat verslag weggelaten, omdat ik na afloop van het mondeling overleg met [betrokkene 3] meer overtuigd was.

20. Een rapport, zaaknummer 95.03.06.009, met bijlagen, van het gerechtelijk laboratorium van het Ministerie van Justitie, in de wettelijke vorm op 5 september 1995 opgemaakt door een viertal

gerechtelijk deskundigen, voor zover dit inhoudt:

als relaas van de rapporteur [betrokkene 12]:

Op 7 maart 1995 werd, naar aanleiding van de moord c.q. doodslag te Helmond, onder meer een horloge van het slachtoffer [slachtoffer 2] , nummer S.1.9., ontvangen.

Op 2 mei 1995 werden onder meer hoofdhaarmonsters van de verdachte [verdachte] , nummer V.2.1., ontvangen.

Het hoofdhaarpalet van de verdachte [verdachte] bestond uit:

- Licht tot midden grijsbruine, egaal gepigmenteerde, gebogen tot golvende haren;
- Midden grijsbruine, puntvormig gepigmenteerde, gebogen tot golvende haren;
- Midden grijsbruine, egaal tot puntvormig gepigmenteerde, gebogen tot golvende haren met een verloop naar licht geelbruin in de richting van de top.

Op het horloge ad S.1.9. van het slachtoffer [slachtoffer 2] werd een licht grijsbruine, egaal gepigmenteerde, golvende hoofdhaar, met een kleurovergang circa 1 millimeter vanaf de wortel naar licht geelbruin in de richting van de top aangetroffen.

Conclusie:

Op het horloge ad S.1.9. van het slachtoffer [slachtoffer 2] werd één hoofdhaar aangetroffen waarvan, gezien de gevonden overeenkomsten, niet uit te sluiten is dat deze van de verdachte [verdachte] afkomstig is, mits bij deze verdachte ten tijde van het misdrijf hoofdhaaren in het palet aanwezig waren die een chemische behandeling (bleking) hadden ondergaan.

21. Het van het onder 1 vermelde proces-verbaal deeluitmakende proces-verbaal met mutatienummer PL2215/95-217205, dossierpagina 284, in de wettelijke vorm op 23 mei 1995 opgemaakt, voor zover dit – zakelijk weergegeven – inhoudt:

als verklaring van [betrokkene 13] aan de desbetreffende verbalisanten:

Ik ben eigenaar van [C] , gelegen te Helmond aan de [c-straat 1] . Ik heb u zojuist een foto aangewezen. De man die daarop staat herken ik als klant van mijn zaak. U zegt mij dat deze man [verdachte] is genaamd. Ik heb vervolgens in mijn kaartenbak gekeken, waarin alle permanenten en coupe soleils worden bijgehouden. Ik heb een kaart van [verdachte] . Op die kaart zie ik dat meneer [verdachte] op 17 november 1994 een permanent heeft gehad in mijn zaak. Een permanent wordt hier uitgevoerd met Dolcia Vital en dit is op basis van waterstofperoxide van 2,8 tot 3%. Van die waterstofperoxide bleken haren altijd.

Normaal gesproken blijft een permanent 5 tot 6 maanden in het haar zitten.

De raadsman heeft ter terechtzitting aangevoerd – samengevat – dat de betrokken haar niet van de verdachte afkomstig kan zijn nu zijns inziens vaststaat dat verdachtes haar op 17 november 1994 is gebleekt en

derhalve de bleking op 28 februari 1995 niet 1 mm doch 3 à 3,5 cm uitgegroeid moet zijn geweest.

Het hof verwerpt dit verweer en neemt de conclusie van het gerechtelijk laboratorium over nu, afgezien van het feit dat onder meer de betrokken haar na 17 november 1994 opnieuw kan zijn gebleekt, deze licht grijsbruine, egaal gepigmenteerde, golvende haar past in het hoofdhaarpalet van de verdachte.

22. De verklaring van de verdachte ter terechtzitting in hoger beroep, voor zover deze – zakelijk weergegeven – inhoudt:

Ik ben voor het eerst met [betrokkene 14] en haar moeder in aanraking gekomen op een feest van de buurtvereniging van de [a-straat] . Dat was op de jaarwisseling van 1992 en 1993. Ik weet nog dat wij op 24 januari 1993 eigenlijk min of meer vaste verkering kregen.

In november 1994 ging onze verkering uit.

Ik kan me herinneren dat ik over [slachtoffer 2] dingen opgeschreven heb. Ik geloof dat ik een keer geschreven heb, dat ik haar wel zou willen of kunnen beroven. Ook heb ik een keer geschreven dat ik haar wel zou willen of kunnen proberen te doden, gezien het feit dat ze probeerde de relatie tussen [betrokkene 14] en mij kapot te maken.

Kort nadat ik [betrokkene 14] met die Griek aantrof heb ik die dingen geschreven, uit jaloezie.

U leest mij uit de op 25 april 1995 door [betrokkene 14] tegenover de politie afgelegde verklaring voor:

‘‘Ik weet nog dat [verdachte] op een keer nadat mijn moeder en ik weer een fikse ruzie hadden gehad tegen mijn moeder zei: ‘‘Ik maak je nog wel eens af, kutwijf’’.

Misschien heb ik dat wel eens in een opwelling gezegd.

Ik ben op 28 februari bij [slachtoffer 2] aan de deur geweest.

U zegt mij dat ik blijkens een door de politie opgesteld overzicht op verschillende momenten heb verklaard:

- dat ik nooit in het bezit ben geweest van Bata-schoenen,
- dat ik wel in het bezit ben geweest van Bata-schoenen, maar daarover gelogen heb om mijn broer [betrokkene 15] te beschermen,
- dat ik op 14 of 15 februari 1995 de schoenen heb achtergelaten bij Beckers in Deurne,
- dat ik op 28 februari 1995 wel in het bezit was van de Bata-schoenen en dat ik deze op donderdag 9 maart te 22.30 uur opzettelijk bij Beckers heb achtergelaten en op mijn sokken naar huis ben gegaan, omdat ik door een ‘‘dikke inpakster’’ aldaar gezien was,
- dat ik de schoenen weggedaan heb omdat ik zenuwachtig was geworden vanwege het onderzoek; dat ik in de ‘‘AKTUEEL’’ gelezen had dat het om Bata-schoenen ging, later dat ik dit gehoord had en weer later dat ik dit mij zelf had aangepraat.

U zegt mij vervolgens dat ik op de vraag van de rechtbank waarom ik de schoenen heb weggedaan, heb geantwoord dat ik bang was dat de verdenking van de moorden op mij zou vallen, dat ik de schoenen bij de firma Beckers heb achtergelaten en dat ik over de schoenen heb gelogen in verband met het getuigschrift van mijn broer.

Voorts heb ik tegenover de politie op 24 april 1995 verklaard:

‘‘Ik erken dat ik in paniek was op het moment dat ik besliste deze schoenen weg te doen. Ik heb daarover tegenover u gelogen omdat ik bang was voor de gevolgen, waarmee ik bedoel de dubbele

moord van [slachtoffer 2] en [slachtoffer 1] ”.

U vraagt mij waarom ik zoveel verschillende verklaringen heb afgelegd. Ik was bang dat ik verdacht zou worden.

4.3. In aansluiting op de aldus weergegeven inhoud van de gebezigde bewijsmiddelen heeft het Hof nog overwogen:

De beslissing dat het bewezen verklaarde door de verdachte is begaan berust op de feiten en omstandigheden als vervat in de hierboven vermelde bewijsmiddelen, in onderlinge samenhang beschouwd.

Elk bewijsmiddel wordt slechts gebruikt tot bewijs van dat bewezen verklaarde feit waarop het, blijkens zijn inhoud, betrekking heeft.

Het hof is tot zijn beslissing gekomen met name op grond van:

- de door verdachte afgelegde verklaringen over de slechte relatie die hij met het slachtoffer [slachtoffer 2] had;
- het onderzoek naar de op de plaats van het delict aangetroffen schoenafdrukken in bloed van werkschoenen Bata Nature, het gangspoor en het vergelijkende onderzoek van de schoenafdrukken en de loop van verdachte, zoals naar voren gekomen uit de rapporten en verklaringen van de getuigen-deskundigen [betrokkene 4] en [betrokkene 3] in samenhang met de onderzoeksverslagen en de verklaring ter terechtzitting van de deskundige [betrokkene 11] ;
- het feit dat verdachte, na aanvankelijk leugenachtige verklaringen daaromtrent te hebben afgelegd, heeft toegegeven dat hij op 28 februari 1995 werkschoenen Bata Nature in zijn bezit had en geen redelijke verklaring heeft gegeven voor het zich ontdoen van die schoenen op een tijdstip waarop het aan buitenstaanders nog niet bekend was dat de op de plaats van het delict aangetroffen schoensporen afkomstig waren van schoenen van dit merk en type;
- de conclusie in het rapport van het gerechtelijk laboratorium met betrekking tot de op het horloge van het slachtoffer [slachtoffer 2] aangetroffen haar, dat niet uit te sluiten is dat deze haar van verdachte afkomstig is, mits bij de verdachte ten tijde van het misdrijf hoofdhaaren aanwezig waren die een chemische behandeling (bleking) hadden ondergaan, in samenhang met de verklaring van Der Kinderen over de haarbehandeling van verdachte in november 1994;
- het tijdvak waarbinnen de misdrijven zijn gepleegd, te weten op 28 februari 1995 tussen 19.12 uur (toen getuige [betrokkene 5] voor het laatst telefonisch contact had met [slachtoffer 2] in haar woning) en ongeveer 20.30 uur (toen getuige [betrokkene 5] opnieuw naar de woning van [slachtoffer 2] belde, maar de telefoon niet werd opgenomen, terwijl [betrokkene 9] heeft verklaard dat zij [slachtoffer 2] voor dat tijdstip bij zich thuis verwachtte, maar [slachtoffer 2] niet gekomen is);
- de verklaring van de getuige [betrokkene 10] dat hij verdachte op 28 februari 1995 om 19.48 uur ter hoogte van het pand [b-straat 2] te Helmond heeft zien lopen.

De raadsman heeft nog aangevoerd dat de verdachte door de politie onder zeer zware druk is gezet. Het hof verstaat het verweer van de raadsman aldus dat de verdachte, doordat hij door de politie onder zeer zware druk zou zijn gezet, niet in vrijheid zou hebben kunnen verklaren en dat dat de reden zou zijn van zijn wisselende verklaringen onder andere met betrekking tot de schoenen.

Het hof verwerpt dit verweer. De getuigen [betrokkene 16] en [betrokkene 17] hebben ter terechtzitting van het hof van 3 juni 1996 gelijkluidend verklaard dat de verdachte nooit op enigerlei wijze onder druk is gezet en alle verklaringen in vrijheid heeft afgelegd, en ook overigens is uit niets gebleken dat de verdachte door de politie onder zodanige druk is gezet dat hij niet in staat was in vrijheid te verklaren. Dat de verdachte in het opsporingsonderzoek wisselende verklaringen heeft afgelegd, kan naar het oordeel van het hof dan ook niet het gevolg van enige door de politie uitgeoefende druk zijn geweest.

5. Beoordeling van het eerste middel

Het middel kan niet tot cassatie leiden. Zulks behoeft, gezien art. 101a RO, geen nadere motivering nu het middel niet noopt tot beantwoording van rechtsvragen in het belang van de rechtseenheid of van de rechtsontwikkeling.

6. Beoordeling van het tweede middel

6.1. Het middel bestrijdt met een aantal motiveringsklachten de bewezenverklaring dat de verdachte zich heeft schuldig gemaakt aan een dubbele doodslag. Deze klachten dienen volgens de toelichting op het middel te worden gezien tegen de achtergrond van de omstandigheid dat 'louter 'circumstantial evidence' het Hof ertoe heeft geleid aan te nemen dat het ten laste gelegde kan worden bewezenverklaard'', omdat direct bewijs dat de verdachte de dader is, ontbreekt.

6.2. In bewijsmiddel 16 in het bestreden arrest wordt de verklaring van de ter terechtzitting in hoger beroep gehoorde orthopedisch voet- en schoentechniker [betrokkene 4] als getuige-deskundige weergegeven, voorzover inhoudende:

''Ik heb zoveel overeenkomsten aangetroffen dat het uitgesloten is dat iemand anders dan B. (de verdachte) die sporen heeft gezet''.

Bij pleidooi in hoger beroep heeft de raadsman de deskundigheid van [betrokkene 4] op dit punt bestreden omdat hij als orthopedisch schoenmaker niet voldoende deskundig zou zijn om uitspraken te doen over de aangetroffen schoensporen, zodat aan diens verklaringen, waarvan de betrouwbaarheid wordt betwist, geen waarde kan worden toegekend.

Het Hof heeft dit verweer als volgt verworpen:

'' Op grond van de verklaringen van de getuige-deskundige [betrokkene 4] , die in onderlinge samenhang met de verklaringen van de deskundige [betrokkene 11] voldoende betrouwbaar zijn gebleken en die dan ook voor het bewijs worden gebezigd, is het hof van oordeel dat aannemelijk is geworden dat de aangetroffen schoensporen, gelet op het onderzoek aan de voeten van verdachte en de door hem gedragen schoenen, van de verdachte afkomstig zijn''.

6.3. Onderdeel 13 van het middel voert aan dat het Hof aldus de bestrijding van de deskundigheid van [betrokkene 4] om uitspraken te doen over de aangetroffen schoensporen, op ontoereikende gronden heeft verworpen.

6.4. Het onderdeel is gegrond. 's Hofs in de bestreden uitspraak besloten liggende oordeel dat de getuige-deskundige [betrokkene 4] ten aanzien van de door hem onderzochte sporen met de nodige deskundigheid zijn expertise heeft gegeven "betreffende hetgeen zijne wetenschap hem leert omtrent datgene wat aan zijn oordeel onderworpen is" (art. 343 Sv.), is in een zaak als de onderhavige tegen de achtergrond van het door de verdediging gevoerde verweer ontoereikend gemotiveerd. Weliswaar houdt het bestreden arrest (bewijsmiddel 15) in dat [betrokkene 4] sinds 1988 dagelijks als orthopedisch schoenmaker werkzaam is en daartoe een opleiding heeft gehad in 's-Hertogenbosch, aan welke verklaring hij ter terechtzitting in hoger beroep heeft toegevoegd dat hij per jaar ongeveer vierhonderd mensen aan orthopedisch schoeisel helpt, maar het arrest houdt niet in, noch blijkt uit het proces-verbaal van de terechtzitting in hoger beroep, dat het Hof heeft onderzocht of die deskundigheid zich mede uitstrekt tot het onderzoek aan en de analyse van schoensporen, en zo ja volgens welke methode hij het onderzoek heeft uitgevoerd en waarom hij deze methode betrouwbaar acht alsmede in hoeverre hij in staat is deze methode vakkundig toe te passen.

Bij die stand van zaken kan niet worden gezegd dat de bewezenverklaring naar de eis der wet met redenen is omkleed.

7. Slotsom

Het vorenoverwogene brengt mee dat de bestreden uitspraak niet in stand kan blijven en het tweede middel geen verdere bespreking behoeft.

8. Beslissing

De Hoge Raad vernietigt de bestreden uitspraak en verwijst de zaak naar het Gerechtshof te Arnhem teneinde op het bestaande hoger beroep opnieuw te worden berecht en afgedaan.

Dit arrest is gewezen door de vice-president Haak als voorzitter, en de raadsheren Bleichrodt, Van Erp Taalman Kip-Nieuwenkamp, Schipper en Aaftink, in bijzijn van de griffier Bogaert, en uitgesproken op 27 januari 1998.

ECLI:NL:HR:2014:2856

Instantie	Hoge Raad
Datum uitspraak	30-09-2014
Datum publicatie	01-10-2014
Zaaknummer	13/02509
Formele relaties	Conclusie: ECLI:NL:PHR:2014:1527, Contrair In cassatie op : ECLI:NL:GHARL:2013:2307, Bekrachtiging/bevestiging
Rechtsgebieden	Strafrecht
Bijzondere kenmerken	Cassatie
Inhoudsindicatie	Maatstaf verzoek tot het horen van een deskundige. Het verzoek tot het benoemen van een deskundige voor nader onderzoek naar de beeldherkenningen van verdachte is een verzoek a.b.i. art. 328 Sv i.v.m. art. 330 Sv om gebruik te maken van een in art. 316 Sv omschreven bevoegdheid. Maatstaf voor de beslissing op een zodanig verzoek is of de rechter de noodzaak van het verzochte is gebleken. Het Hof heeft bij zijn beslissing tot afwijzing van het verzoek de juiste maatstaf toegepast. Die beslissing is voorts, gelet op hetgeen ter toelichting op dat verzoek is aangevoerd, toereikend gemotiveerd. CAG: anders.
Wetsverwijzingen	Wetboek van Strafvordering Wetboek van Strafvordering 316 Wetboek van Strafvordering 328 Wetboek van Strafvordering 330 Wetboek van Strafvordering 410
Vindplaatsen	Rechtspraak.nl NJB 2014/1855 RvdW 2014/1136 NJ 2015/323 met annotatie van M.J. Borgers NBSTRAF 2014/258 EeR 2014, afl. 6, p. 220 SR-Updates.nl 2014-0373

Uitspraak

30 september 2014

Strafkamer

nr. 13/02509

Hoge Raad der Nederlanden

Arrest

op het beroep in cassatie tegen een arrest van het Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden, zittingsplaats Arnhem, van 29 maart 2013, nummer 21/004332-12, in de strafzaak tegen:

[verdachte], geboren te [geboorteplaats] op [geboortedatum] 1993.

1 Geding in cassatie

Het beroep is ingesteld door de verdachte. Namens deze heeft mr. M.L. Plas, advocaat te Bunnik, bij schriftuur middelen van cassatie voorgesteld. De schriftuur is aan dit arrest gehecht en maakt daarvan deel uit.

De Advocaat-Generaal E.J. Hofstee heeft geconcludeerd tot vernietiging van het bestreden arrest en tot terugwijzing van de zaak naar het Hof dan wel verwijzing naar een aangrenzend hof teneinde op het bestaande hoger beroep opnieuw te worden berecht en afgedaan.

De raadsvrouw heeft daarop schriftelijk gereageerd.

2 Beoordeling van het tweede middel

2.1. Het middel klaagt dat het Hof bij de afwijzing van het verzoek tot het horen van een deskundige een onjuiste maatstaf heeft toegepast.

2.2.1. Bij de aan de Hoge Raad toegezonden stukken bevindt zich een "Appelschriftuur als bedoeld in art. 410 Sv" van de raadsman van 31 oktober 2012. Deze appelschriftuur houdt in:

"8. Appellant wenst, mede naar aanleiding van de overwegingen van de Rechtbank met betrekking tot de in de zaken van verschillende medeverdachten uitdrukkelijk gevoerde verweren en verzoeken met betrekking tot (het onderzoek naar) de betrouwbaarheid van de herkenningen van zowel appellant als verschillende medeverdachten, tevens een getuigedeskundige op het gebied van foto-/beeldherkenning te doen horen. Gedacht wordt thans aan prof. dr. P.J. van Koppen, hoogleraar rechtspsychologie: aan de faculteiten der rechtsgeschiedenis van de Universiteit Maastricht en de Vrije Universiteit Amsterdam. Een nadere keuze van de te benoemen/horen deskundige zal te gelegener tijd gemotiveerd worden gemaakt."

2.2.2. Blijkens het proces-verbaal van de terechtzitting in hoger beroep heeft de raadsman van de verdachte aldaar het woord gevoerd overeenkomstig de aan het proces-verbaal gehechte pleitnota. Deze pleitnota houdt in:

"Onderzoek:

1. Ik ben en blijf van mening dat de beweerdelijke herkenningen door enkele verbalisanten van mijn cliënt, [verdachte], nader moeten worden onderzocht. Ik heb dit in mijn appelschriftuur van 31 oktober 2012 uitdrukkelijk verzocht en het is ook in het belang van de verdediging, zodat de zaak moet worden aangehouden en een deskundige moet worden benoemd.

2. Meerdere raadslieden hebben in deze zaak gewezen op de manco's van beeldherkenningen, onder meer aan de orde in een uitspraak van de Rechtbank Amsterdam van 16 mei 2012 (LJN BW9154). In casu is duidelijk dat alle herkende verdachten van Marokkaanse afkomst zijn en dat alle verbalisanten die stellen mijn cliënt op het beeldmateriaal te hebben herkend (zie ook pagina 5 van het vonnis) van Nederlandse afkomst zijn, op één verbalisant met een kennelijk Turkse achtergrond na. In zo'n situatie treden gemakkelijk onder meer effecten als het overdrachtseffect en crossraciale herkenning op.

3. De rechtbank vergaloppeerde zich mijns inziens, door op pagina 5 van het vonnis te constateren dat "de verdachte" met onverhuld gezicht volledig in beeld is. Nee, er is een persoon met onverhuld gezicht in beeld - terwijl de rechtbank nergens heeft geconstateerd dat zij meent dat cliënt op die persoon lijkt!

4. Dit, gekoppeld aan het feit dat de Reeds het van de verschillende processen-verbaal waarin verbalisanten verklaren "[verdachte]" te herkennen in veel gevallen woordelijk identiek zijn (en datzelfde geldt de aanvullende pv's waarin de verbalisanten uitvoeriger aangeven waarom/waarvan zij de verschillende verdachten herkennen: ook die lijken veel, opnieuw soms woordelijk, op elkaar - maakt die beweerdelijke herkenningen onbetrouwbaar, in ieder geval niet-overtuigend. Er kan immers niet kan worden gesproken van volkomen zelfstandig en onafhankelijk opgestelde ambtsedige verklaringen.

5. Nu die herkenningen bij de beweerdelijke "voorverkenning" op 24 november 2011 tezamen met de aanname dat een bepaald telefoonnummer op 24 en 26/27 november 2011 aan cliënt toebehoort - terwijl client's enige koppeling aan dat telefoonnummer is gebaseerd op de vondst van een simkaart op 14 februari 2012! - de kurk vormen waarop de hele zaak tegen mijn cliënt drijft, moet dit nadere onderzoek plaatsvinden."

2.2.3. De raadsman van de verdachte heeft blijkens het proces-verbaal van de terechtzitting in hoger beroep aldaar nog het volgende aangevoerd:

"Bij schriftuur van 31 oktober 2012 heb ik uitdrukkelijk twee onderzoekswensen geponeerd. (...)

Op de tweede plaats zag het verzoek op het benoemen van een deskundige, bij voorkeur Van Koppen, met betrekking tot de beeldherkenningen die zijn gedaan. Mijn cliënt is ook beweerdelijk herkend door de verbalisanten bij wat een voorverkenning wordt genoemd. Samen met de simkaart is dat de hele kurk waarop de veroordeling drijft. Er is noodzaak om de beweerdelijke herkenningen door de verbalisanten nader te onderzoeken, omdat wij de herkenningen onbetrouwbaar achten.

Op pagina 5 van het vonnis vergaloppeert de rechtbank zich. Ze zeggen dat het mijn cliënt is die op dat beeld te zien is. Maar de rechtbank heeft zelf nergens vastgesteld dat die persoon die op het camerabeeld te zien is, zelfs maar lijkt op mijn cliënt. De rechtbank is kennelijk van mening dat mijn cliënt op die foto's zichtbaar is. Ik verzoek op dit moment niet om de zaak te schorsen, maar ik doe dit verzoek in de voorwaardelijke vorm als het hof zou komen tot een bewezenverklaring van het ene feit dat aan mijn cliënt ten laste is gelegd. De herkenningen van de verbalisanten zijn een redengevend bewijsmiddel. Als mijn voorwaardelijke verzoek wordt gehonoreerd, leidt dat tot heropening van de zaak en moet de betrouwbaarheid van de herkenningen getoetst worden."

2.2.4. De bestreden uitspraak houdt onder het opschrift "Voorwaardelijk verzoek van de verdediging" het volgende in:

"Ter terechtzitting heeft de raadsman verzocht om een deskundige, bij voorkeur Van Koppen, te benoemen, indien het hof van oordeel is dat de processen-verbaal van beeldherkenning voor het bewijs gebruikt kunnen worden. De raadsman is van mening dat deze processen-verbaal onvoldoende betrouwbaar zijn om voor het bewijs gebruikt te kunnen worden.

Het hof overweegt daartoe als volgt.

Het verzoek ziet op de betrouwbaarheid van de herkenning door politieambtenaren op grond van het beeldmateriaal. Dat beeldmateriaal maakt deel uit van het dossier. Of de herkenningen betrouwbaar zijn is onder andere afhankelijk van de kwaliteit van dat materiaal. Daarover hebben de raadsman en de advocaat-generaal zich kunnen uitlaten en kan het hof een oordeel geven. Wat een deskundige daaraan kan toevoegen is onduidelijk. De betrouwbaarheid van de herkenningen dient voorts mede aan de hand van de overige zich in het dossier bevindende stukken beoordeeld te worden. Dit is bij uitstek het werk van de rechter. De raadsman en de advocaat-generaal hebben zich daarover kunnen uitlaten en het hof acht zich voldoende voorgelicht en geïnformeerd om daarover een oordeel te kunnen

geven. Het verzoek tot het benoemen van een deskundige wordt afgewezen nu de noodzaak daartoe ontbreekt."

2.3. Het Hof heeft het door de raadsman gedane verzoek, niet onbegrijpelijk, opgevat als een verzoek tot het benoemen van een deskundige voor nader onderzoek naar de beeldherkenningen van de verdachte. Een dergelijk verzoek is een verzoek als bedoeld in art. 328 Sv in verbinding met art. 330 Sv om gebruik te maken van een in art. 316 Sv omschreven bevoegdheid. Maatstaf voor de beslissing op een zodanig verzoek is of de rechter de noodzaak van het verzochte is gebleken. Het Hof heeft bij zijn beslissing tot afwijzing van dit verzoek de juiste maatstaf toegepast. Die beslissing is voorts, gelet op hetgeen ter toelichting op dat verzoek is aangevoerd, toereikend gemotiveerd. Het middel faalt.

3 Beoordeling van de overige middelen

De middelen kunnen niet tot cassatie leiden. Dit behoeft, gezien art. 81, eerste lid, RO, geen nadere motivering nu de middelen niet nopen tot beantwoording van rechtsvragen in het belang van de rechtseenheid of de rechtsontwikkeling.

4 Beslissing

De Hoge Raad verwerpt het beroep.

Dit arrest is gewezen door de vice-president W.A.M. van Schendel als voorzitter, en de raadsheren B.C. de Savornin Lohman en H.A.G. Splinter-van Kan, in bijzijn van de waarnemend griffier S.C. Rusche, en uitgesproken ter openbare terechtzitting van 30 september 2014.

ECLI:NL:HR:2019:1476

Instantie	Hoge Raad
Datum uitspraak	01-10-2019
Datum publicatie	01-10-2019
Zaaknummer	18/01426
Formele relaties	Conclusie: ECLI:NL:PHR:2019:722 In cassatie op : ECLI:NL:GHDHA:2018:506
Rechtsgebieden	Strafrecht
Bijzondere kenmerken	Cassatie
Inhoudsindicatie	

Jeugdzaak. Diefstal met geweld (art. 312.1 Sr) en mishandeling (art. 300.1 Sr). Benoeming deskundige. Kan een niet als deskundige in de zin van art. 51i.1 Sv benoemd persoon door rechter ttz. als “deskundige” worden gehoord? Opvatting dat persoon uitsluitend als deskundige ttz. door rechter kan worden gehoord indien deze persoon voorafgaand aan dat verhoor - ex art. 51i.1 Sv op de in de wet bepaalde wijze - als deskundige is benoemd, vindt geen steun in het recht. Rechter is o.g.v. art. 299 jo. art. 287.2 en 287.3 en art. 315.1 Sv bevoegd tot het doen oproepen en horen als deskundige van een persoon op een terrein waarvan hij specifieke of bijzondere kennis bezit, ook als deze niet tevoren als deskundige is benoemd met een opdracht tot het geven van informatie of het doen van onderzoek. Dat neemt niet weg dat rechter kan beslissen dat voorafgaand aan het horen ttz. benoeming tot deskundige dient plaats te vinden, bijvoorbeeld omdat het is aangewezen dat voorafgaand aan dat verhoor door betreffende persoon een schriftelijk verslag over een voor de strafzaak relevant vraagpunt of te verrichten onderzoek wordt uitgebracht. Het is vervolgens aan rechter om bij beantwoording van vragen van art. 348 en 350 Sv te beoordelen welke betekenis toekomt aan ttz. afgelegde verklaring, waarbij o.m deskundigheid van betreffende persoon m.b.t. aan zijn oordeel onderworpen vragen van belang kan zijn (vgl. ECLI:NL:HR:2011:BP8821). Volgt verwerping.

Vindplaatsen	Rechtspraak.nl SR-Updates.nl 2019-0332 NJB 2019/2189 NJ 2019/406 RvdW 2019/1072 NBSTRAF 2019/311 EeR 2019, afl. 6, p. 223 NbSr 2019/311
--------------	--

Uitspraak

STRAFKAMER

Nummer 18/01426

Datum 1 oktober 2019

ARREST

op het beroep in cassatie tegen een arrest van het Gerechtshof Den Haag van 20 maart 2018, nummer 22/004759-16, in de strafzaak

tegen

[verdachte],
geboren te [geboorteplaats] op [geboortedatum] 2002,
hierna: de verdachte.

1 Geding in cassatie

Het beroep is ingesteld door de verdachte. Namens deze heeft L.E.G. van der Hut, advocaat te 's-Gravenhage, bij schriftuur en aanvullende schriftuur middelen van cassatie voorgesteld. De schrifturen zijn aan dit arrest gehecht en maken daarvan deel uit.

De Advocaat-Generaal E.J. Hofstee heeft geconcludeerd tot verworping van het beroep.

2 Beoordeling van het eerste middel

2.1 Het middel klaagt onder meer dat het Hof drie personen ter terechtzitting als deskundige heeft gehoord zonder dat deze personen voorafgaand aan het horen als deskundige zijn benoemd met een opdracht tot het geven van informatie of het doen van onderzoek op een terrein waarvan zij specifieke of bijzondere kennis bezitten, als bedoeld in art. 51i, eerste lid, Sv.

2.2 Zoals is weergegeven in de conclusie van de Advocaat-Generaal onder 19, heeft het Hof [betrokkene 1] van Jeugdbescherming Rotterdam-Rijnmond, [betrokkene 4] van de Raad voor de Kinderbescherming en [betrokkene 2] van [D] ter terechtzitting in hoger beroep als deskundige gehoord.

2.3 In cassatie zijn de volgende wettelijke bepalingen van belang.

- Art. 51i, eerste en tweede lid, Sv:

"1. Op de wijze bij de wet bepaald wordt een deskundige benoemd met een opdracht tot het geven van informatie over of het doen van onderzoek op een terrein, waarvan hij specifieke of bijzondere kennis bezit.

2. Bij de benoeming worden de opdracht die ten behoeve van het onderzoek in de strafzaak moet worden vervuld en de termijn binnen welke de deskundige het schriftelijk verslag uitbrengt, vermeld."

- Art. 51m Sv:

"1. De rechter kan de deskundige ambtshalve horen, op vordering van de officier van justitie of op verzoek van de verdachte. De rechter kan zijn dagvaarding bevelen. Ten aanzien van de deskundige en zijn verhoor vinden de artikelen 211 tot en met 213 overeenkomstige toepassing.

2. De deskundige wordt bij zijn verhoor op de terechtzitting beëdigd dat hij naar waarheid en zijn geweten zal verklaren.

3. Ten aanzien van de deskundige wordt geen bevel tot gijzeling verleend."

- Art. 287, tweede en derde lid, Sv:

"2. De verschenen getuigen worden gehoord, tenzij daarvan wordt afgezien met toestemming van de officier van justitie en van de verdachte dan wel op de gronden genoemd in artikel 288, eerste lid, onder b en c.

3. Ten aanzien van de niet verschenen getuigen beveelt de rechtbank:

a. de oproeping, indien de oproeping door de officier van justitie is verzuimd of op de voet van artikel 264, eerste lid, is geweigerd en de verdachte hierom verzoekt of de rechtbank oproeping wenselijk oordeelt;

b. de hernieuwde oproeping, indien de getuige aan de eerdere oproeping geen gevolg heeft gegeven. De rechtbank kan daarbij tevens zijn medebrenging gelasten."

- Art. 299 Sv:

"Onverminderd artikel 51m, zijn alle bepalingen in deze titel betreffende getuigen en hun verklaringen ook van toepassing ten aanzien van deskundigen en hun verklaringen."

- Art. 315, eerste en derde lid, Sv:

"1. Indien aan de rechtbank de noodzakelijkheid blijkt van het verhoor van op de terechtzitting nog niet gehoorde getuigen of van de overlegging van bescheiden of stukken van overtuiging, die niet op de terechtzitting aanwezig zijn, beveelt zij, zoo nodig onder bijvoeging van een bevel tot medebrenging, tegen een door haar te bepalen tijdstip de dagvaarding of schriftelijke oproeping dier getuigen of de overlegging van die bescheiden of die stukken van overtuiging.

3. Indien de rechtbank het noodzakelijk acht een nog niet op de terechtzitting gehoorde deskundige omtrent door hem uitgebrachte rapportage te horen, beveelt zij diens oproeping overeenkomstig het bepaalde in het eerste lid. Indien de rechtbank een nieuwe deskundige onderzoek wenst op te dragen, benoemt zij, gehoord de officier van justitie en de verdachte, een deskundige en verleent zij hem de opdracht tot het uitbrengen van een schriftelijk verslag. De rechtbank kan de zaak, al dan niet met toepassing van artikel 316, tweede lid, voorts in handen stellen van de rechter-commissaris."

- Art. 316, eerste en tweede lid, Sv:

"1. Indien enig onderzoek door de rechter-commissaris noodzakelijk blijkt, stelt de rechtbank met schorsing van het onderzoek ter terechtzitting onder aanduiding van het onderwerp van het onderzoek en, zo nodig, van de wijze waarop dit zal zijn in te stellen, de stukken in handen van de rechter-commissaris.

2. In het geval het onderzoek uitsluitend zal bestaan in het horen van getuigen of het verlenen van een opdracht aan, het benoemen en horen van deskundigen kan de rechtbank de zaak verwijzen naar de rechter-commissaris dan wel, indien de officier van justitie en de verdachte daarmee instemmen, de voorzitter of een der rechters die over de zaak oordelen als rechter-commissaris aanwijzen. Deze rechter kan aan het verdere onderzoek ter terechtzitting deelnemen, tenzij bij het horen van getuigen of deskundigen is bepaald dat de verdachte of diens raadsman daar niet bij tegenwoordig mag zijn."

2.4 De klacht berust op de opvatting dat een persoon uitsluitend als deskundige ter terechtzitting

door de rechter kan worden gehoord indien deze persoon voorafgaand aan dat verhoor – overeenkomstig art. 51i, eerste lid, Sv op de in de wet bepaalde wijze – als deskundige is benoemd. Die opvatting vindt geen steun in het recht. De rechter is op grond van art. 299 Sv in verbinding met art. 287, tweede en derde lid, Sv en art. 315, eerste lid, Sv bevoegd tot het doen oproepen en het horen als deskundige van een persoon op een terrein waarvan hij specifieke of bijzondere kennis bezit, ook als deze niet tevoren als deskundige is benoemd met een opdracht tot het geven van informatie of het doen van onderzoek. Dat neemt niet weg dat de rechter kan beslissen dat voorafgaand aan het horen ter terechtzitting benoeming tot deskundige dient plaats te vinden, bijvoorbeeld omdat het is aangewezen dat voorafgaand aan dat verhoor door de betreffende persoon een schriftelijk verslag over een voor de strafzaak relevant vraagpunt of te verrichten onderzoek wordt uitgebracht.

Het is vervolgens aan de rechter om bij de beantwoording van de vragen van de art. 348 en 350 Sv te beoordelen welke betekenis toekomt aan de ter terechtzitting afgelegde verklaring, waarbij onder meer de deskundigheid van de betreffende persoon met betrekking tot de aan zijn oordeel onderworpen vragen van belang kan zijn (vgl. HR 12 juli 2011, ECLI:NL:HR:2011:BP8821).

2.5 Het middel faalt in zoverre.

3 Beoordeling van de middelen voor het overige

De middelen kunnen ook voor het overige niet tot cassatie leiden. Dit behoeft, gezien art. 81, eerste lid, RO, geen nadere motivering nu de middelen in zoverre niet nopen tot beantwoording van rechtsvragen in het belang van de rechtseenheid of de rechtsontwikkeling.

4 Ambtshalve beoordeling van de bestreden uitspraak

Op de verdachte is het strafrecht voor jeugdigen toegepast. De Hoge Raad doet uitspraak nadat meer dan zestien maanden zijn verstreken na het instellen van het cassatieberoep. Dat brengt mee dat de redelijke termijn als bedoeld in art. 6, eerste lid, EVRM is overschreden. Dit moet leiden tot vermindering van de aan de verdachte opgelegde jeugddetentie van vijf maanden.

5 Beslissing

De Hoge Raad:

- vernietigt de bestreden uitspraak, maar uitsluitend wat betreft de duur van de opgelegde jeugddetentie;
- vermindert deze in die zin dat deze vier maanden en drie weken belooft;
- verwerpt het beroep voor het overige.

Dit arrest is gewezen door de vice-president J. de Hullu als voorzitter, en de raadsheren E.S.G.N.A.I. van de Griend en M.J. Borgers, in bijzijn van de waarnemend griffier E. Schnetz, en uitgesproken ter openbare terechtzitting van 1 oktober 2019.